

OIKEUSTIEDE

JURISPRUDENTIA

XL

2007

SUOMALAISEN LAKIMIESYHDISTYKSEN VUOSIKIRJA

Toimitusneuvosto

Pekka Vihervuori, puheenjohtaja

Antti Jokela

Matti Ilmari Niemi

Pekka Timonen

Toimittaja

Leena Halila

Tilausosoite

Suomalainen Lakimiesyhdistys

Kasarmikatu 23 A 17

00130 Helsinki

p. (09) 6120 300, f. (09) 604 668

sly@lakimies.org

www.lakimies.org

© 2007 kirjoittajat ja Suomalainen Lakimiesyhdistys

ISSN 0355-8215

ISBN 978-951-855-270-6

ISBN 978-951-855-731-2 (verkkokirja)

Gummerus Kirjapaino Oy, Jyväskylä 2007

Päivi Paasto

**”NAISET, LAKIMIES, OIKEUS”.
NAISJURISTIEN KIRJOITUKSET
SUOMALAISSA
OIKEUSTIETEELLISISSÄ
AIKAKAUSKIRJOISSA 1865–2005**

Sisällys

1	JOHDANNOKSI	131
1.1	Lainoppinut ja/vai naisjuristi?	131
1.2	Kysymyksenasettelu ja aineisto	133
1.3	Varhaisvaiheesta ja jaksotteluperusteista	135
2	YKSITTÄISET NAISJURISTIT JA EROTTUVAT HAHMOT	143
2.1	Varhaiset yksittäiset kirjoittajat	143
2.2	Inkeri Anttilan kirjoittajaesimerkki	144
2.3	Muita juristikirjoituksia	148
2.4	Taustakiistoista	156
2.5	Pirkko-Liisa Aron kirjoittajaesimerkki	157
3	VAKIINTUMISEN VAIHE	159
3.1	Naisjuristien hallitsemat numerot Lakimieheissä	159
3.2	Pirkko K. Koskisen kirjoittajaesimerkki	165
4	NAISJURISTIEN TEKSTIEN KIRJOITUS	171
4.1	Juristikirjoituksia ja naisnäkökulmia	171
4.2	Naisoikeusavaus JFT:ssä	171
4.3	Naisoikeuden asialuokka Lakimieheissä	172
4.4	Juristikirjoitukset ja naisnäkökulma DL:ssä	173
4.5	Aihepiirien laaja-alaisuus	175
5	NAISOIKEUSKYSYMYSTEN VAKIINNUTTAMINEN	177
5.1	Perustana tasa-arvo- ja syrjäntäkysymykset	177
5.2	Naisoikeuden teemanumeroissa hahmottuvat näkökulmat	181
5.2.1	Teemanumeroiden erilaiset naisoikeuskäsitykset	181
5.2.2	Sukupuolineutraalin sääntelyn kritiikkiä	184
5.2.3	Tutkimuskysymyksissä täsmentyvä kritiikki	186
5.2.4	Erilaiset asemat ja kysymys erityiskohtelusta	189
5.2.5	Näkökulmien moninaisuus ja hajanaisuus	193

6	NAISOIKEUTTA MUIDEN AIHEIDEN LOMASSA	199
6.1	Keskustelua ja tutkimuskentän esittelyä.....	199
6.2	Sukupuolesta juridisesti relevantti käsite	206
7	YHTEENVETOA JA ARVIOTA	208
7.1	Naisjuristien artikkelit oikeustieteen kentällä	208
7.2	Tarkasteltujen kirjoitusten edustavuudesta	211
	LÄHTEET	221
	WOMEN JURISTS IN FINNISH LAW JOURNALS BETWEEN 1865–2005	224

”Naiset, Lakimies, Oikeus”

Naisjuristien kirjoitukset suomalaisissa oikeus- tieteellisissä aikakauskirjoissa 1865–2005

1 JOHDANNOKSI

1.1 Lainoppinut ja/vai naisjuristi?

Oikeustieteen tutkijoina toimivien naisjuristien erilaisia tapoja ymmärtää oman työnsä lähtökohtia voidaan kuvata poiminnoilla ”Minun metodini”-kirjasta. Kysymys on artikkelikokoelmasta (1997), jossa kirjoittajien on tarkoitus pohtia käsityksiään lainopin keskeisistä kysymyksistä ja lainopin tekemisestä.¹ Viidentoista mieskirjoittajan ohella teoksessa kirjoittaa kaksi naisprofessoria. Leena Kartio ja Kevät Nousiainen edustavat eri sukupolvia. Kysymys ei ole niinkään iästä, vaan siitä, miltä pohjalta he katsovat kiinnostuneensa oikeudesta ja mille perustalle he rakentavat juridisten kysymysten tarkastelunsa.

Kartio lähtee liikkeelle esineoikeudellista tutkimusta koskevasta kritiikistä, jossa esineoikeutta usein pidetään teoreettisena ja vaikeasti omaksettavana. Kartio puolustaa esineoikeuden analyttispohjaista tutkimusmetodia pohtien myös tarkemmin siihen sisältyviä rajoituksia ja sitä, miten näkökulmaa traditiossa pitäytyen voidaan monipuolistaa unohtamatta kuitenkaan loogisuuden ja tarkoituksenmukaisuuden vaatimuksia käsitteenmuodostuksessa. Tässä yhteydessä Kartio käyttää esimerkkiä, jossa sukupuoli tulee esille, mutta ilman, että sillä olisi mitään tarkoitettua naisnäkökulmaista merkitystä. Siksi esimerkki hyvin havainnollistaakin juristinäkökulmaa, jota Kartio edustaa. Kartio viittaa P. J. Muukkoseen ja siihen, miten aikoinaan sanomalehdissä ”Syntyneet”-otsikon alla esiteltiin kolme ryhmää: tytöt, pojat ja kaksoiset. Eri luokitusperusteita ei siis pidetty erillään, ja esim. ulkoavaruudesta tullut olento olisi näin saattanut saada virheellisen kuvan ihmisolentojen sukupuolijakaumasta, toteaa Kartio. On

¹ Ks. *Häyhä* 1997, esipuhe.

ilmeistä, että Kartion hahmottelemasta juridisen käsitteenmuodostuksen näkökulmasta sukupuoli sinänsä on selkeä ja suurempia filosofisia kysymyksiä herättämätön luokitusperuste.² Kartio jatkaa tarkastelemalla analyttisen lähestymistavan väitettyä kapeutta ja korostaa omasta puolestaan tarvetta nostaa esiin oikeuksien sisältöä koskevia kysymyksiä ja yhteyksiä sopimusoikeuteen.

Kartio kirjoittaa kuten analyttisen koulutuksen pohjalta edennyt juristi oppiaineestaan kirjoittaa. Nousiainen sen sijaan kyseenalaistaa perinteiselle lainopille tyypilliseksi väittämänsä käsityksen tiedon subjektin ja objektin erillisyydestä, ja ottaa esiin kysymyksen lainopin maailman ja naisen arkikokemuksen maailman törmäämisestä. Tällä hän perustelee omaa siirtymistään lainopin kysymyksistä oikeuden yleistieteiden tarjoamiin näkökulmiin. Nousiainen toteaa, että kysymys sukupuolen merkityksestä alkoi askarruttaa häntä paljon myöhemmin kuin tieteellisen tiedon luonne, vaikka (myös) sukupuolen merkityksen tiedostaminen sai hänet pohtimaan oikeuden käsitteistön perustana olevia subjektikäsitteitä. Hän pitää syysäksenä käsitystensä muutoksiin paitsi sukupuolen nousemista problematisoiduksi käsitteeksi ihmistieteissä yleisemmin myös perheen ja työn yhdistämisen hankaluutta omassa elämässään.³

Näin Nousiaisen teksti havainnollistaa asetelmaa, joka naisoikeuden yliopisto-opetuksessa tulee jatkuvasti esiin. Tässä voin viitata sekä omiin opiskeluaikaisiin kokemuksiini että sittemmin naisoikeuden kursseja pitäessäni tyypillisiin opiskelijoiden käsityksiin. Oikeustieteellinen opetus ei perinteisesti osoita pohtimaan sukupuolen mahdollista merkitystä sen paremmin oikeudellisena kuin yhteiskunnallisenakaan kysymyksenä saati ongelmana. Oikeuden lähtökohtana on ihmisten tasa-arvoisuus ja yhdenvertaisuus, joka ei ole riippuvainen ihonväristä, rodusta tai sukupuolesta. Juridisen opetuksen näkökulmana on opettaa oikeutta sellaisena kuin ”lain mukaan pitää olla”. Tästä näkökulmasta sukupuolella ei ole merkitystä, koska sillä ei pidä olla merkitystä. Tämä on osa sitä juridista ajattelua ja käsitteistöä, johon opiskelijat koulitaan. Myöskään opiskelijoiden oma elämäntilanne ei usein herkistä havaitsemaan mahdollisia ristiriitoja, sillä opiskelijaelämään ei vielä välttämättä sisälly pitkäaikaista pari- ja perhesuhdetta hankaline ajankäytöllisine yhteensovittamisineen taikka työyhteisössä esiin tulevia hierarkkisia rooliasetelmia. Opiskelijoilla kiinnostus sukupuolta ja oikeutta koskeviin kysymyksiin nousee useammin tutkimuskirjallisuudesta kuin omasta elämästä. Näin kiinnostus kohdistuu pikemminkin tiettyihin ajankohtaisiin

² Ks. *Kartio* 1997 s. 110–115.

³ Ks. *Nousiainen* 1997 s. 220–229.

yhteiskunnallisiin tai oikeuspoliittisiin kysymyksiin kuin siihen, onko lainopin ajattelutavassa jotakin sukupuolten kannalta ongelmallista.

Naisjuristit törmäävät kuitenkin työelämän eri yhteyksissä edelleen käsitteisiin, joissa näkyy rooliajatuksia ”tyypillisistä” miesjuristeista ja naisjuristeista erilaisina toimijoina. Näihin käsityksiin voidaan reagoida eri tavoin, joko sivuuttaen tai kyseenalaistamalla. Tutkimusten mukaan suomalaiset naisjuristit pyrkivät yleensä kieltämään sukupuolella olevan mitään merkitystä ammatissa toimimisen, menestymisen tai etenemisen suhteen. Erot miesten ja naisten välillä selitetään omista valinnoista ja panostuksesta johtuviksi: ne, jotka jäävät vähemmän haastaviin tehtäviin, katsovat pitävänsä elämässään tärkeinä myös muita kuin työyhteyksiä ja työhön panostamista⁴, ja ne, jotka menestyvät, korostavat sitoutumistaan.⁵

1.2 Kysymyksenasettelu ja aineisto*

Olen kiinnostunut selvittämään sitä, onko naisjuristien sukupuolella jokin merkitys naisjuristien tavalle valita ja esittää heitä oikeudessa kiinnostavia kysymyksiä. Kysymys on laaja ja hankalasti selvitettävissä. Rajoitun tässä tarkastelemaan vain tiettyä naisjuristien kirjallisen toiminnan aluetta. Selvitän kysymystä sukupuolen merkityksestä tarkastelemalla naisjuristien panosta suomalaisten juridisten aikakauskirjojen kirjoittajajoukossa. Aikakauskirjat kertovat tietenkin vain yhdestä osa-alueesta naisjuristien kirjallisessa toiminnassa, mutta ne ovat toisaalta juridisen argumentaation kannalta kiinnostava julkaisuforum, joka peilaa ajankohtaisia kysymyksiä ripeämmin kuin monografiatuotanto. Selvitän tutkimuksessani sitä, missä vaiheessa naisjuristien tekstejä (artikkeleita ja muita kirjoituksia) ilmaantuu suomalaisiin juridisiin aikakauskirjoihin ja mitä näissä teksteissä käsitellään. Tutkitut aikakauskirjat ovat *Tidskrift för juridiska föreningen i Finland* (JFT, perustettu 1865), *Lakimies* (LM, perustettu 1903), *Defensor Legis* (DL, perustettu 1920) ja *Oikeus* (perustettu 1972).

Naisjuristien kirjoituksia alkaa ilmestyä tarkastelemissani aikakauskirjoissa varsin myöhään (1940-luvulta alkaen, lukuisammin 1960- ja 70-luvuilla) ja ne jakaantuvat aluksi kahteen päätyyppiin. Varhaisimmat – ja edel-

* Alaviitteissä on kirjoittajan nimi kursivoitu viitattaessa lähdekirjallisuuteen, aineistoon viitattaessa ei kursivointia ole käytetty.

⁴ Ks. *Silius* 1992 in passim. Vrt. myös *Vehviläinen* 2005 s. 150 s.

⁵ Vrt. *Halila – Timonen* 2003, jossa mm. Inkeri Anttila, Pirkko-Liisa Haarmann ja Leena Kartio kertovat, miten heistä tuli oikeustieteen tohtoreita.

leen valtaosa – ovat ”juristikirjoituksia” (juristin tekstejä). Käyttämässäni yhteydessä termi ”juristin teksti” tai ”juristikirjoitus” kiteyttää vain sen, että kirjoittajan sukupuoli ei ole tekstissä esillä tai vaikuttaa enintään taustalla aihevalintaan. Nuorempi tulokas on tekstityyppi, jossa käsitellään aiheita, jotka voidaan nähdä naisille ominaisempaan pidettävään elämänpiiriin liittyvinä tai joissa tarkasteltavaa kysymystä selvitetään naisten aseman tai tasa-arvon toteutumisen kannalta. Erotukseksi juristikirjoituksista sukupuoli on siis näissä teksteissä jollakin tavalla esillä: tekstejä voidaan lukea naisjuristien teksteinä. Kolmas tekstityyppi, ja samalla nuorin ja marginaalisin osa teksteistä, on määritely teemaltaan naistutkimukseksi tai naisoikeudeksi: teksteissä käsitellään sukupuolen ja oikeuden suhdetta.⁶

Näin kirjoitukset voidaan jakaa (1) juristikirjoituksiin, (2) naisnäkökulmisiin juristikirjoituksiin ja (3) naisoikeudellisiin juristikirjoituksiin. Hahmoteltu ryhmittely on vain suuntaa antava tässä tutkimuksessa tarkasteltavan naisjuristien kirjallisen tuotannon erittelemiseksi. Ryhmittely ei sellaisenaan kerro kirjoitusten tarkemmasta oikeustutkimuksellisesta luonteesta, joka voi kaikissa ryhmissä edustaa esim. teoreettista tai käytännöllistä lainoppia tai olla esim. oikeuspolitiikkaan tai oikeusvertailuun painottunut.

Kaksi ensiksi mainittua tekstityyppiä ovat hallitsevia, viimeksi mainittua esiintyy jonkin verran. Tarkastelluissa aikakauskirjoissa tasa-arvo- ja syrjintäkysymykset määrittivät naisnäkökulmaksi oikeuteen ja samalla kysymyksiksi, joita juristin on relevanttia selvittää. Naisjuristien kirjoitusten näkökulmasta JFT, LM ja DL muodostavat oman ryhmänsä, jonka sisällä naisjuristien tekstityyppien kirjo painottuu juristikirjoituksiin, vaikka muitakin tekstityyppisiä on jonkin verran. Tässä yhteydessä ryhmää voidaan kutsua traditionaalisiksi aikakauskirjoiksi erotukseksi Oikeus-lehdestä. Oikeus-lehdessä ilmestyvissä artikkeleissa kolmas tekstityyppi eli naisoikeudelliset kirjoitukset vakiintuvat osaksi tekstilajeja 1990-luvulla. Silti myös Oikeus-lehdessä kirjoitettavien naisjuristien teksteissä ovat edustettuina kaikki mainitut kolme tyyppiä.

Yleisvaikutelma on, että vasta 2000-luvulla kysymys naisnäkökulmasta oikeuteen on tullut osaksi oikeustieteiden kirjoa, mutta se esiintyy tällöinkin erillisenä lainopin valtavirrasta ja kiinnittyneenä tiettyihin kysymyksiin ja kirjoittajiin.

Voidaankin aiheellisesti kysyä, onko ylipäätään ”liian varhaista” pyrkiä kokoamaan tarkempaa katsausta naisjuristien ja varsinkin naisoikeuden

⁶ Lukija epäilemättä havaitsee, että tässä hahmoteltu jaottelukriteeri eri tekstityyppien ryhmittelyssä ontuu samaan tapaan kuin ”tytöt, pojat ja kaksoset”. Tekstityyppien piirteitä ja tunnusmerkkejä pohditaan tarkemmin jäljempänä.

asemasta ja merkityksestä oikeustieteessä/lainopissa. Mielestäni näin ei ole, sillä tässä vaiheessa voidaan tarkastella koko kirjoa jatkuvuus- ja muutoselementteineen. Naisten tulo naisjuristeina kirjoittajien kentälle muuttaa oikeustiedettä/lainoppia, mutta se ei muuta sitä kaikin osin eikä ainakaan niin, että naisjuristit ryhmänä edustaisivat jotakin yhtä näkökulmaa oikeuteen ja lainoppiin. Kiinnostavaa on, että osa naisjuristeista ei näe sukupuolella olevan mitään merkitystä oikeudessa, osa taas nostaa näkökulman keskeisesti esiin.

1.3 Varhaisvaiheesta ja jaksotteluperusteista

Ensimmäinen suomalaisessa juridisessä aikakauskirjassa ilmestynyt nais-tutkijan laatima kirjoitus oli vuonna 1910 otsikon ”Väittelyä” alla Laki-mieheessä ilmestynyt Aleksandra Gripenbergin vastine keskusteluun, jonka F. O. Lilius oli virittänyt arvioimalla Gripenbergin julkaiseman teoksen ”Aviopuolisoiden omistusoikeudesta eri maissa”. Kyse ei ole varsinaisesta artikkelista, vaan Gripenbergin vajaan puolentoista sivun mittaisesta puolustuspuheenvuorosta arvosteluun, jonka hän koki perusteettomaksi. Lilius moittii kirjaa osin harhaanjohtavista ja puutteellisista tiedoista sekä epätäsmällisistä ilmaisuista.⁷ Gripenberg puolestaan tukeutuu siihen, että hän on lähinnä kirjaseen toimittaja, jonka on täytynyt nojautua tekstin tarkastaneiden lainoppineiden asiantuntemukseen.⁸

Gripenberg ei ollut juristi, vaan naisjärjestöaktiivi ja lähinnä historioitsija ja kirjailija, joka oli julkaissut laajan kirjasarjan naisen aseman kehityksestä historian kuluessa.⁹ Gripenberg pitää Liliuksen arvostelua ilkeämielisenä piikittelynä, jossa ei oteta huomioon kirjaseen ensisijaista tarkoitusta valistaa maallikkolukijakuntaa. Liliuksen arvio on tyyli, mutta huomionarvoista siinä on annettujen tietojen oikeellisuuden kytkeminen viireillä oleviin muutoshankkeisiin aviiovaimon oikeudellisen aseman sääntelemisestä. Lilius siis toivoi, että kirjaseesta olisi ollut yleisempää hyötyä lakihankkeita koskevassa keskustelussa ja kantoi huolta maallikoille syntyvistä käsityksistä.¹⁰

⁷ Lilius LM 1909 s. 256 s.

⁸ Ks. Gripenberg LM 1910 s. 48 s.

⁹ Ks. tarkemmin *Hagner* 2005 s. 102 s.

¹⁰ Vrt. F. O. Lilius LM 1910 s. 221–250 (vertailevassa katsauksessa aviopuolisoiden omaisuussuhteiden järjestämisestä Lilius lähtee liikkeelle naisen aseman muutoksesta ja tasa-arvon toteuttamistavoitteista).

Vaikka kirjoitus on yksinäinen poikkeus, se havainnollistaa sitä, että naisasia tuli Lakimiehen sivuilla esiin oikeuspoliittisena kysymyksenä muutaman tärkeän lakihankkeen yhteydessä, joissa määriteltiin naisen asemaa.¹¹ Naiset puuttuivat näihin kysymyksiin poliitikkoina eduskunta- ja puolueyössä,¹² eivät Lakimiehen sivuilla. Naisjuristeja alkoi harvakseltaan valmistuakin vasta 1920- ja 30-luvuilla.

Juridisten aikakauskirjojen ensimmäisten ilmestymisvuosikymmenien aikana naisilla ei ollut yleistä pääsyä yliopisto-opintoihin, vaan he joutuivat ensiksi hakemaan keisarilta erivapautta sukupuolestaan. Ensimmäinen naisopiskelija sai erivapauden 1870. Vuodesta 1890 lähtien erivapauden saattoi myöntää yliopiston varakansleri, mutta vasta 1901 yliopisto-opiskelu sallittiin vapaasti naisille. Kuten tutkija Heini Hakosalo toteaa, eivät ”yhtäläiset opinto-oikeudet” välttämättä vaikuttaneet opiskelevien naisten määrään millään ilmeisellä tavalla, sillä sitä rajoittivat tuossa vaiheessa enemmän tyttö- ja yhteislyseoisten vähäisyys.¹³ Ensimmäinen oikeustutkintoa suorittamaan kirjoittautunut nainen Keisarillisessa Aleksanterin yliopistossa oli Agnes Lundell 1899. Hän oli myös ensimmäinen oikeustutkinnon suorittanut vuonna 1906¹⁴, seuraava oli Lyyli Järhämä 1910, ja 1917 Hilma Jahnsson ja Elsa Sohlstedt. Viides tutkinnon suorittanut oli Katri Caselius 1919.

Alku oli siis verkkainen, mutta vuoden 1948 loppuun mennessä jo sata (100) naisopiskelijaa oli suorittanut oikeustutkinnon. Eri asia oli se, työskentelivätkö he juristeina.¹⁵ Useimmat työskentelivät erilaisissa

¹¹ Lakimiehen palstoilla pohditaan naisten asemaa mm. äänioikeuden osalta (esim. Rafael Erich LM 1908 erit. s. 127 ss.) ja avioliitto- ja perhelainsäädännön yhteydessä (esim. F. A. Pehkonen LM 1909 s. 272–288, A. S. LM 1911 s. 49–61, Eino J. Ahla LM 1915 s. 1–53 ja 65–106 ja Kustavi Kaila LM 1920 s. 124–148) sekä selviteltäessä siveellisyysrikkoksia (esim. Antti Tulenheimo LM 1914 s. 6–25 ja 49–60 ja Allan Serlachius LM 1921 s. 249–261).

¹² Tästä toiminnasta esim. *Winter-Mäkinen* 1995, *Utrio* 2005 (Suomen naisen vuosisadat 2) sekä *Hagner – Försti* 2006. Äänioikeustaistelusta ja naisten osuudesta äänioikeus- ja vaalikelpoisuuskysymyksessä *Sulkunen* 2006 erit. s. 32–68. Perusteellisesti naiskansanedustajien taustoja ja toimintaa eduskunnassa esittelee *Lähteenmäki* 2006 s. 84–210. Varhaisista naiskansanedustajista myös *Korppi-Tommola* 2006 s. 212–254.

¹³ *Hakosalo* Haik 4/2006 s. 399 s. Ks. myös *Engman* 2005 s. 37 ss.

¹⁴ Kun naisilla ei tuolloin ollut pääsyä tuomarinvirkoihin, päätyi Lundell asianajajaksi, mihin hän ensimmäisen hylkäyksen jälkeen sai erivapauden. Lundell toimi Naisasialiitto Unionissa ja ammatissaankin naisten asian puolesta. Ks. *Winter-Mäkinen* 1995 s. 25–33.

¹⁵ Vrt. Allan Serlachius LM 1915 s. 214–217, jossa otsikon ”Lainoppia harrastavain naisylioppilastemme huomioon” alla suositellaan lainopillisia tietoja hankkineiden naisten hakeutumista naisvanginvartijoiksi sen sijaan, että pyrkisivät konttoristeiksi, virkoihin, joihin kirjoittajan mukaan oli ylitarjontaa hallintotutkinnon suorittaneista naisista (eikä lainopista ollut edes hyötyä). Kirjoittajan mukaan naiset soveltuisivat vanginvartijoiksi, koska kysymys on haastavasta aikuisten kasvatustyöstä. Vrt. myös Serlachius LM 1921 s. 278–279 (”Nainenkin maallikkotuomariksi”), ja Göran Leopold DL 1936 s. 406–410 (”Kvinnan som domare”).

hallinnon tehtävissä taikka säätiöiden tai järjestöjen palveluksessa. Pääsy valtion virkoihin avattiin naisille 1926, mutta se ei vielä merkinnyt naisten etenemistä varsinaisiin tuomarinvirkoihin. Ensimmäinen hovioikeudessa notaarina toiminut nainen oli Inkeri Harmaja 1933, seuraava on vuodelta 1936 ja kolmas vuodelta 1943. Inkeri Harmaja on myös ensimmäinen varsinaisen tuomarinviran saanut nainen (1944). Ensimmäinen suomalaisessa oikeustieteellisessä tiedekunnassa väitöskirjaansa puolustanut naisjuristi oli Inkeri Anttila vuonna 1946. Seuraavia saatiinkin odotella 1970-luvulle, kun Pirkko-Liisa Aro väitteli vuonna 1970 ja Irma Lager 1971. Naisjuristeja ja varsinkin korkeampia akateemisia tutkintoja suorittaneita oli vielä 1970-luvulle asti vähän verrattuna moneen muuhun opintoja vaativaan alaan, mutta sittemmin ja erityisesti 1990-luvulta lähtien naisten osuus on kasvanut nopeasti.¹⁶

*Naisjuristien osuus juristeista vuosisadan kuluessa*¹⁷:

Vuosi	Naisten osuus %
1928	0,7
1940	1,7
1960	6,2
1975	13,6
1982	19,9
1989	28,0
1999	42,0
2000	43,0

Naisten pääsy juristikoulutukseen ei ensi vuosikymmeninään näyttäytynyt kirjallisena aktiivisuutena juridisissa aikakauskirjoissa, vaan sitkeänä pyrkimyksenä päästä tutkinnon jälkeen auskultoimaan ja harjoittamaan käytännön lakimiesammattia tuomarina tai asianajajana. Ylipäätään voidaan sanoa, että suomalaisten juridisten aikakauskirjojen kirjoittajakuntaa hallitsivat pitkään akateemisten virkojen haltijat.¹⁸ Näiden ohella kirjoittivat korkeammassa tuomarinviroissa toimivat ja etenkin DL:ssä myös asianajo- ja järjestötoiminnassa mukana olevat lakimiehet.¹⁹ Naiset olivat aktiiv-

¹⁶ Ks. *Winter-Mäkinen* 1995 s. 25–56.

¹⁷ Ks. *Silius* 2003 s. 390. Vrt. myös *Ikkala* 1948 s. 41, jossa todetaan naisten osuuden hidaskasvu Suomalaisen Lakimiesyhdistyksen jäsenkehityksessä: 1916 oli yhdistyksen jäseniä 375 ja näistä naisia 2, 1928 jäseniä 691 ja näistä naisia 7, 1938 jäseniä 1117 ja näistä naisia 13, vuoden 1947 lopussa jäseniä oli 1781 ja näistä naisia 58. On kuitenkin muistettava, että Suomalaisen Lakimiesyhdistyksen ohella toimi vanhempi Juridiska Föreningen ja lisäksi 1944 perustettiin Lakimiesliitto (tosin eri profiililla eli ammatilliseksi etujärjestöksi).

¹⁸ Ks. *Ikkala* 1948 s. 23 s. ja erit. *Ellilä* 1948 in passim ja *Suviranta* 1998 s. 210 ss.

¹⁹ JFT:n satavuotishakemisto osoittaa eri vuosikymmenillä ahkerimmin kirjoittaneiden vahvaa akateemista taustaa. Hakemistoa hallitsevat Edward Andersson, Rudolf Beckman, S. R.

visia järjestötoiminnassa (mm. Naisjuristit-yhdistyksessä) ja joitakin puheenvuoroja käyttivät naishistorioitsijat tai valtio-oppineet, mutta nämäkin enimmäkseen muilla julkaisuforumeilla kuin tieteellisissä aikakauskirjoissa.²⁰ Naisjuristeja tuli kirjoittajakuntaan vähitellen sitä mukaa kuin naiset etenivät akateemisella uralla tai tuomioistuineläytöksessä. Kehitys oli kuitenkin hitaampaa kuin esim. historiatieteissä, joissa tosin myös julkaisuperinne on osin toinen.²¹

Tarkastelen seuraavissa jaksoissa naisjuristien esiintymistä juridisten aikakauskirjojen kirjoittajina. Keskeisin merkitys on artikkeleilla, joita täydentävät erilaiset pienemmät kirjoitukset. Traditionaalisten aikakauskirjojen osalta tarkastelujakso voidaan jakaa kolmeen vaiheeseen, jotka mielestäni kuvastavat naisjuristien aseman muuttumista kirjoittajakunnassa:

1. varhaisvaihe (1865–1974)
2. vakiintuminen (1975–1989)
3. nykyvaiheen kirjo (1990–2005)

Varhaisvaihetta leimaavat yksittäiset naisjuristit ja juristitekstit. Ensimmäinen naisjuristin artikkeli ilmestyi Lakimieheissä vuonna 1944, JFT:ssä 1950 ja DL:ssä 1968. Vakiintumisen vaihetta luonnehtii naisjuristien määrän lisääntyminen kirjoittajakunnassa, minkä myötä myös näkökulmat moninaistuivat. Viimeiseksi erotetusta vaiheesta (1990-luvulta lähtien) voidaan

Björkstén, B. C. Carlson, Wilhelm Chydenius, Rafael Erich, Ernst Estlander, Ferd. Forström, A. W. Gadolin, Berndt Godenhielm, O. Hj. Granfelt, Ragnar Hemmer, Robert Hermanson, Erik af Hällström, Gunnar Nybergh, W. A. Palme, Bo Palmgren, Gunnar Palmgren, Julian Serlachius, L. E. Taxell, Ernst Tegengren, Karl Willgren, R. A. Wrede. Ks. *Kyrklund* 1968 s. 323–335. Sama havaitaan Lakimieheistä. Aikavälillä 1903–1959 hakemistoja hallitsevat Ilmari Caselius, Lauri Cederberg, Tauno Ellilä, R. A. Erich, Kyösti Haataja, Y. J. Hakulinen, Brynolf Honkasalo, El. Kaila, K. Kaila, Kaarlo Kaira, F. O. Lilius, V. A. Merikoski, Allan Serlachius, Tauno Tirkkonen. Ks. *Kannel* 1946 s. 123–130 ja *Seppälä* 1961 s. 117–124. DL:n vahvoja nimiä ovat professorit Y. J. Hakulinen, A. R. Heikonen, Ilmari Caselius, Brynolf Honkasalo ja Bruno A. Salmiala, mutta ahkeria kirjoittajia löytyy myös asianajo- ja tuomioistuintaustasta (Edvard Edelman ja Onni Petäys). Ks. *Seppälä* 1968 s. 13–69 ja *Therman* 1970 s. 2 s.

²⁰ Ks. *Winter-Mäkinen* 1995 s. 103 ss. ja 126 ss. ja esim. *Hagner* 2005 ja *Oittinen* 2005. Muiden tieteiden edustajista esimerkkinä Lakimiehen myöhemmiltä vuosikymmeniltä Elsa Hjelt (yhdessä Antti Alhan kanssa) LM 1956 (oikeuslääketieteellinen näkökulma). Vrt. (väitelleet) historiantutkijat Gunvor Kerkkonen JFT 1966 ja Lolo Krusius-Ahrenberg JFT 1968. Ks. myös *Katainen et al.* 2005 s. 24 ss. ja *Kaarninen* 2005 s. 306 s.

²¹ Tästä tarkemmin *Katainen et al.* 2005 ja esim. *Packalen* 2005. Historiankirjoitus sisältää paitsi akateemista historiantutkimusta, myös erityyppistä harrastajakirjoittajien kirjoitusta.

sanoa, että naisjuristien kirjoitukset kattavat lainopin ja oikeustieteen koko kentän, johon sisältyy myös naisoikeus.

Hahmottelemani jaksottelu luonnehdintoineen perustuu eri vuosikymmenien aikakauskirjojen aihepiirien ja kirjoittajakunnan pääpiirteittäiseen kartoittamiseen. Jaksottelua tukevat myös määrälliset poiminnat naisjuristien osuuden muutoksista kirjoittajakunnassa. Havainnollistan tätä Lakimies-aikakauskirjaa koskevilla luvuilla.²²

	kirjoittajia / joista naisia
(1) varhaisvaihe (1865–1974) ^{23 24}	
Lakimies aikavälillä 1960–1973	315 / 13 ²⁵
(2) vakiintumisvaihe (1975–1989) ^{26 27}	
Lakimies aikavälillä 1975–1985	309 / 32 ²⁸
(3) nykyvaihe (1990–2005) ^{29 30}	
Lakimies aikavälillä 1990–2004	498 / 108 ³¹

²² Lakimiestä koskevat luvut erikseen esitettynä osoittavat mielestäni selkeämmin ja samalla riittävästi muutoksen yleispiirteet. JFT:n ja DL:n osalta luvut ja muutokset ovat samansuuntaisia, vaikka hitaampia. Näistä tarkemmin seuraavissa alaviitetiedoissa.

²³ Vrt. JFT, jonka artikkelikirjoittajissa aikavälillä 1950–1974 on 15 naiskirjoittajaa (näistä yksi on valtio-opin ja yksi historiantutkija). Vuoden 1974 numeroissa on yhteensä 25 artikkelikirjoitusta, näistä kaksi on naiskirjoittajilta. Kirjallisuusesittelyjä on yhteensä 31, näistä 11 naiskirjoittajilta.

²⁴ Vrt. DL, jonka artikkelikirjoittajissa aikavälillä 1968–1974 on neljä naiskirjoittajaa, joista yksi on historiantutkija. Vuoden 1974 numeroissa on kaikkiaan 23 kirjoitusta, näistä kolme naiskirjoittajilta

²⁵ Kirjoittajatiedot olen koonnut Lakimiehen erimittaisille aikaväleille laadittujen tekijähakemistojen perusteella. Eri vuosikymmenillä ja jakson viimeisellä vuodella kirjoittajia on seuraavasti:

	kirjoittajia / joista naisia
1903–1944	186 / 1
1945–1959	205 / 6
1960–1973	315 / 13
1974	42 / 3

Lukumääristä ei voi suoraan laskea yhteen kirjoittajien tai naiskirjoittajien määriä koko jaksolta, koska eri aikavälien hakemistot sisältävät samojakin nimiä. Näinkin lukumäärät osoittavat mielestäni riittävästi naiskirjoittajien määrän osuutta ja sen vähittäistä kasvua. Tiedot eivät ole myöskään aivan vertailukelpoisia sikäli, että vuosien 1903–1959 osalta kirjoittajina on ilmoitettu kaikki osastoon ”Kirjoituksia ja poimintoja” kirjoittaneet poislukien kirjaesittelyt, mutta vuosien 1960–1973 osalta kirjoittajat sisältävät myös kirjaesittelyjen kirjoittajat. Vuoden 1974 kirjoittajiin ei ole luettu kirjaesittelijöitä (näitä on yhteensä 34, joista naiskirjoittajia 6). On myös huomattava, että luvut osoittavat kirjoittajien, eivät kirjoitusten lukumääriä. Tosin luvut olisivat samansuuntaisia, sillä valtaosa niin kaikista kirjoittajista kuin naiskirjoittajista on kirjoittanut vain kerran.

²⁶ Vrt. JFT, jonka artikkelikirjoittajissa aikavälillä 1975–1989 on 18 naiskirjoittajaa. Vuoden 1989 numeroissa on kaikkiaan 22 artikkelia, näissä naiskirjoittajia 6 (joko yhdessä toi-

Myös Oikeus-lehden osalta voidaan erottaa vastaavat kolme vaihetta, vaikakaan ne eivät ajoitukseltaan osu aivan yksiin ja sisältävät myös erityispiirteitä:

1. varhaisvaihe (1972–1982)
2. vakiinnuttaminen (1983–1993)
3. nykyvaiheen kirjo (1994–2005).

Varhaisvaihetta leimaavat yksittäiset naiskirjoittajien tekstit. Ensimmäinen naisjuristin artikkeli julkaistiin Oikeus-lehdessä vuonna 1977. Varhaisvaiheen kirjoitukset edustavat kriittistä oikeuspolitiikkaa, jossa otetaan toisinaan esiin myös sukupuolten välinen tasa-arvo. Vakiinnuttamisen termi viittaa paitsi naiskirjoittajien lisääntyvään määrään kirjoittajakunnassa, samalla erityiseen teemanumeroiden vaiheeseen, jolloin nais-tutkimuksen ja naisoikeuden kysymyksiä nostetaan erikseen esiin. Viimeiseksi erotettu vaihe (vuodesta 1994) viittaa siihen, että naisjuristien kirjoitukset kattavat Oikeus-lehdessäkin edellä erotetut erilaiset tekstityypit, sekä siihen, että naisoikeuskysymyksiä tarkastelevia kirjoituksia sijoittuu tässä vaiheessa ilman teemanumeroiden tukeakin muiden kirjoitusten joukkoon.

sen kanssa tai yksin). Kirjallisuusesittelyjä vuoden 1989 numeroissa on 10, näissä ei ole naiskirjoittajia.

²⁷ Vrt. DL, jonka artikkelikirjoittajissa aikavälillä 1975–1989 on 24 naiskirjoittajaa (ks. hakemistot vuosille 1971–1980 ja 1981–1990). Vuoden 1989 numeroissa on yhteensä 36 kirjoitusta, näistä kuudessa naiskirjoittaja (mukana tai yksin).

²⁸ Vuosille 1974–1985 laaditusta tekijähakemistosta kirjoittajiin on luettu ”Artikkelit ja poiminnot” -osion lisäksi kirjaesittelyiden kirjoittajat (mutta poisluettu oikeustapauskomentoinnit samoin kuin vain v. 1974 kirjoittaneet). Vastaavat kirjoittajatiedot aikaväliltä 1986–1989 olen erotellut vuosille 1986–2004 laaditusta tekijähakemistosta. Kirjoittajia on yhteensä 179, näistä naiskirjoittajia 26. Vuoden 1989 numeroissa on kaikkiaan 37 artikkelikirjoitusta, näissä on 4 naiskirjoittajaa. Kirjallisuusesittelyjä on 43, näistä 3 naiskirjoittajilta.

²⁹ Vrt. JFT, jonka artikkelikirjoittajissa aikavälillä 1990–2005 on 64 naiskirjoittajaa (yhdessä toisen kanssa tai yksin). Vuoden 2005 numeroissa on kaikkiaan 45 artikkelikirjoitusta, näistä kuudessa naiskirjoittaja. Kirjallisuusesittelyjä on 10, näistä yksi naiskirjoittajalta.

³⁰ Vrt. DL, jonka artikkelikirjoittajissa aikavälillä 1990–2005 on 99 naiskirjoittajaa (yhdessä toisen kanssa tai yksin). Vuoden 2005 numeroissa on kirjoituksia kaikkiaan 52 ja näissä 12 naiskirjoittajaa (yhdessä toisen kanssa tai yksin). Lisäksi lyhyempiä kirjoituksia on 18, näissä 4 naiskirjoittajaa.

³¹ Tiedot olen erotellut vuosille 1986–2004 laaditusta tekijähakemistosta. Tässäkin kirjoittajiin on luettu ”Artikkelit ja poiminnot” -osion lisäksi kirjaesittelyiden kirjoittajat. Vuoden 2005 numeroissa kirjoittajia on 43, näistä naiskirjoittajia 14. Artikkeleiksi luokiteltujen tekstien kirjoittajia on 34 ja näistä naiskirjoittajia 10 (muut ovat ”Katsauksia ja pienempiä kirjoituksia”). Lisäksi kirjallisuusesittelyjä on yhteensä 31, näistä naiskirjoittajilta 6.

Tämäkin jaksottelu luonnehdintoineen perustuu eri vuosikymmenien kirjoittajien ja kirjoitusten aihepiirien pääpiirteittäiseen kartoittamiseen, jota tukevat seuraavat määrälliset tiedot naiskirjoittajien osuuden muutok-
sista Oikeus-lehden kirjoittajakunnassa:

	kirjoituksia / joissa naiskirjoittajia
(1) varhaisvaihe (1972–1982)	311 / 25 ³²
(2) vakiinnuttamisvaihe (1983–1993)	504 / 114 ³³
(3) nykyvaihe (1994–2005)	467 / 171 ³⁴

Edellä erottelin lyhyesti kolme tekstityyppiä, joihin naisjuristien kirjoitukset mielestäni voidaan ryhmitellä. Erottelu (1) juristikirjoituksiin, (2) naisnäkökulmaksiin/tasa-arvonäkökulmaksiin ja (3) naistutkimuksellisiin tai naisoikeudellisiin kirjoituksiin on yleispiirteinen ja tarkentuu jäljempänä eri jaksojen yhteydessä selvitellessä naisjuristien tekstien aihepiirejä ja sisältöjä vuosikymmenien kuluessa. Jo tässä vaiheessa on erikseen tarpeen todeta tärkeä ero ns. tasa-arvokeskustelun ja ns. sukupuolikeskustelun välillä. Tasa-arvokeskustelussa oikeutta arvioidaan kriittisesti siitä näkökulmasta, kohdellaanko sukupuolia samalla tavalla vai joillakin alueilla syrjien ja kiistäen yleisesti kaikille kuuluvat oikeudet tietyiltä ryhmiltä, kuten naisilta. Sukupuolikeskustelussa sen sijaan arvioidaan ensisijaisesti

³² Tiedot on koottu Oikeus-lehden hakemistosta vuosille 1972–1997, jossa ei ole erillistä tekijähakemistoa. Ylläilmoitetut luvut eivät kerro suoraan kirjoittajien, vaan kirjoitusten määristä ja niiden kirjoitusten määristä, joissa on naiskirjoittaja. Hakemistossa ovat mukana sekä artikkelit että katsaus- ja keskustelupalstan kirjoitukset. Jälkimmäiset ovat usein olleet hyvin lyhyitä, joten kirjoittajatiedot eivät sellaisenaan tuo esiin eroja kirjoitusten merkittävytydessä (artikkelitasoinen kirjoitus vs. puheenvuoro). Luvuista on jätetty pois lyhyet pääkirjoituskolumnit (tällä aikajaksolla päätoimittajien joukossa ei vielä ollutkaan naisia). Vuoden 1982 numeroissa on yhteensä 19 artikkelia ja näissä 3 naiskirjoittajaa. Lisäksi pienempiä kirjoitelmia (puheenvuorot, keskustelut ja arvioinnit) on 29 ja näissä 4 naiskirjoittajaa.

³³ Tiedot on koottu vastaavasti kuin edelliseltä jaksolta. Vuoden 1993 numeroissa on yhteensä 30 artikkelia, näissä 8 naiskirjoittajaa, lisäksi ”Keskustelua ja katsauksia” 8, näissä 4 naiskirjoittajaa.

³⁴ Tiedot on koottu hakemistosta vuosille 1972–1997 ja vuosilta 1998–2005 numeroiden sisällysluetoista. Vuosien 1994–1997 osalta jakauma on seuraava: kaikkiaan kirjoituksia 147, joissa naiskirjoittajia 42. Aikavälille osuu kuitenkin pari useamman kirjoittajan yhteispuheenvuoroa. Niinpä kirjoituksia, joissa on naiskirjoittajia, on 31. Tarkemmin vuosien 1998–2005 osalta on jakauma seuraava: kaikkiaan kirjoituksia on 320, joissa on 129 naiskirjoittajaa (toisen kanssa tai yksin). Varsinaisia artikkeleita on kaikkiaan 139 ja näissä naiskirjoittajia 62. Pienempiä kirjoituksia (”Katsauksia ja keskustelua”) on 181, ja näissä naiskirjoittajia 67. Vuoden 2005 numeroissa on yhteensä 14 artikkelia ja näissä 7 naiskirjoittajaa. Lisäksi pienempiä kirjoitelmia on 20 ja näissä 14 naiskirjoittajaa. Kirjallisuus-
esittelyjä on 21 ja näistä 7 naiskirjoittajilta.

sitä, miten oikeus määrittelee/tuottaa sukupuolieroa eli on osa käytäntöjä, joissa jatkuvasti tuotetaan ja muokataan sukupuolieron olemassaoloa (miehistä ja naisista toimintaa).

Tasa-arvokeskustelun ja sukupuolikeskustelun erottaminen hahmotellulla tavalla osoittaa samalla rajalinjan naisnäkökulmaisen ja naisoikeudellisen tarkastelun välillä kiinnittäessään huomion siihen, että tasa-arvokeskustelussa vaaditaan oikeuden lupaamien yleisten oikeuksien ulottamista kaikkiin ryhmiin, kun taas naisoikeudellisessa sukupuolikeskustelussa suhtaudutaan kriittisesti siihen, miten oikeus ottaa huomioon sukupuolen. Tasa-arvokeskustelu ei kyseenalaista sitä lähtökohtaa, että sukupuolella ei pidä olla oikeudessa merkitystä, vaan vaatii tämän oletuksen toteuttamista: kaikille samat oikeudet sukupuolesta riippumatta – ja tässä nähdään sitten tosiasiaa olevan puutteita. Naisoikeuskeskustelussa taas kriittisen tarkastelun kohteena on se, miten oikeus määrittelee sukupuolia – eli väitetään, ettei oikeus ole tässä suhteessa neutraali, vaan erilaisina käytäntöinä (siinä miten oikeutta asetetaan, tulkitaan ja sovelletaan; miten ihmiset käyttäytyvät oikeudellisesti) se on keskeinen määrittäjä sille, miten ihmiset ovat sukupuolittuneita ja elävät sukupuolittuneessa yhteiskunnassa.

Naisoikeudellisissa teksteissä problematisoidaan sukupuolen käsite: sukupuoli ei ole luonnollinen vaan kulttuurisesti tuotettu ja siten avoin myös muutoksille. Tasa-arvokeskustelun ja sukupuolikeskustelun erottamisessa onkin osin kysymys naisoikeudellisen keskustelun moninaistumisesta tutkimuksen tuottamien uudenlaisten kysymysten myötä.³⁵ Toisaalta myöskään tasa-arvotutkimus ei ole menettänyt merkitystään kriittisenä naisnäkökulmana oikeuteen. Taustalla häämöttää hankala kysymys sukupuolierosta ja erilaiset käsitykset siitä, ovatko miehet ja naiset perimmältään samanlaisia vai erilaisia vai pitäisikö sukupuoli ymmärtää kokonaan uudella tavalla. Palaan kysymyksiin jäljempänä.

³⁵ Vrt. myös esim. Nousiainen LM 1998 s. 1022 ss. ja *Niemi-Kiesiläinen* 2002 s. 325 ss.

2 YKSITTÄISET NAISJURISTIT JA EROTTUVAT HAHMOT

2.1 Varhaiset yksittäiset kirjoittajat

Ensimmäiset naisjuristin kirjoittamat artikkelit ilmestyivät 1940-luvulla Lakimieheissä. Niitä oli neljä ja kaikki olivat Inkeri Anttilan kirjoituksia. JFT:n ensimmäiset naisjuristien kirjoitukset ovat 1950-luvulta. Tuolloin on kirjoittajina jo useampi henkilö kuten Lakimieheissä. Siten vasta 1950-luvusta voidaan puhua naisjuristien kirjoittajiksi ilmaantumisen vuosikymmenenä. Kun kirjoittajia tuolloin on vain puoli tusinaa ja 1960-luvullakin yhteensä vain runsas tusina mukaan luettuna ensimmäinen naisjuristin DL:ssä ilmestynyt kirjoitus, ei vielä voida puhua ryhmästä, vaan yksittäisistä kirjoittajista, joiden aihevalinnoista ei voida tehdä pitkälle meneviä päätelmiä naisjuristien yleisemmästä panoksesta lainopin kysymyksenasetteluihin.³⁶

Varhaisvaiheen voidaan katsoa jatkuvan vielä 1970-luvun alkupuolen sillä kriteerillä, että tähän asti naisjuristien kirjoittamista hallitsevat selvästi yksittäiset henkilöt, ennen kaikkea Inkeri Anttila ja toiseksi Pirkko-Liisa Aro 1970-luvun alusta. Heidän lisäksi on vain muutamia kirjoittajia, jotka kirjoittavat yhtä useamman artikkelin. Tilanne muuttuu vasta 1970-luvun puolivälistä samalla, kun kaikkiin aikakauskirjoihin alkaa ilmaantua selvästi entistä useampia naiskirjoittajia.³⁷

Kun tämän tutkimuksen tarkoituksena on selvittää sitä, minkälaisen panoksen naisjuristit kirjoittajina tuovat aikakauslehdissä ilmenevään lainoppiin, voidaan erityisesti Inkeri Anttilan ja Pirkko-Liisa Aron kohdalla varhaisina esimerkin antajina kysyä, näkyykö heidän suuntautumisessaan, aihevalinnoissaan tai kysymyksenasetteluissaan ja argumentaatioissaan joitakin nais erityisiä piirteitä. Oma kysymyksensä on se, mistä tekijöistä tai taustoista kirjoittajaprofiilien piirteet voitaisiin selittää. Kirjoittajan sukupuoli

³⁶ 1950-luvulla JFT:ssä ilmestyi artikkelikirjoituksia kolmelta naisjuristilta, LM:ssä niin ikään kolmelta. 1960-luvulla JFT:n artikkelien kirjoittajina oli seitsemän (7) naisjuristia, LM:ssä kuusi (6) ja DL:ssä yksi.

³⁷ Aikavälillä 1970–1974 JFT:ssä on neljä naisjuristia artikkelikirjoittajina, samoin LM:ssä, DL:ssä kolme (yhteensä siis 11). Vuosikymmenen loppupuolella (1975–1979) kirjoittajia on yhteensä jo vajaa kolmekymmentä, ja aikavälillä 1980–1989 yhteensä kuutisenkymmentä (osa samoja kuin aikaisemmillä ajanjaksoilla). Näin ollen voidaan sanoa, että naisjuristit artikkelikirjoittajina muodostavat selkeästi kasvavan ryhmän vasta 1970-luvun puolivälin jälkeen ja erityisesti 1980-luvulla, millä on taustansa mm. naisten kasvavassa osuudessa valmistuneita juristeja.

on luonnollisesti yksi mahdollinen eri vahvuudella vaikuttava tekijä sosiaalisten ja kulttuuristen sekä kunkin henkilöhistoriaan liittyvien tekijöiden joukossa.³⁸ Yleisemmin voitaneen sanoa, että kirjoittajan sukupuolen jonkinlaista vaikutusta voi ehkä etsiä ja tunnistaa aihevalinnoista ja tarkasteltavan kysymyksen käsittelytavasta. Sukupuolen mahdollinen merkitys on kuitenkin selkeästi erilainen teksteissä, joissa koko näkökulmaa ei lainkaan eksplikoida, kuin teksteissä, joissa sukupuoli tuodaan näkyviin.

Kun Inkeri Anttila on sekä ainoa naiskirjoittaja 1940-luvulla että lukuisimpien kirjoitusten laatija 1950-luvulla, hänen tekstinsä antavat peruspiirteet sille, millaisina ensimmäisten naiskirjoittajien tekstit näyttäytyvät.³⁹ Niitä on siis syytä tarkastella hieman lähemmin. Niiden ohella tarkastelen lyhyemmin 1950- ja 60-lukujen naisjuristien tekstejä LM:ssä ja JFT:ssä. Esittelen lisäksi Pirkko-Liisa Aron panosta erityisesti DL:iin kirjoittavana tutkijana, mutta myös 1970-luvun alussa ilmestyviä kirjoituksia tyypillisine piirteineen. Yleisarvioni mukaan varhaisvaiheen naisjuristien kirjoituksia voidaan pääosiltaan pitää kunkin aikakauslehden yleisemmän suuntautumisen mukaisina juristikirjoituksina, joissa pyritään tarkasteltavan kysymyksen lainopilliseen erittelyyn ilman kirjoittajan sukupuoleen kiinnitettävää huomiota tai merkityksiä.

2.2 Inkeri Anttilan kirjoittajaesimerkki

Suomalaisessa lainopissa 1940-luku edustaa vaihetta, jota hallitsevat käsitelainopilliset tarkastelutavat, mutta jolloin erityisesti pohjoismaiset vaikutteet ovat saaneet jo liikkeelle kritiikkiä ja uudenlaisen käsitteistön kehittelyä.⁴⁰ Varsinaisen analyttisen uudistumisen kautta edustaa vasta 1950-luku, varsinkin, jos huomio kiinnitetään monografiatyypisiin tutkimuk-

³⁸ Vrt. *Halila – Timonen* 2003 s. 11–15 ja 127–131, jossa sekä Anttila että Aro/Haarmann korostavat juristiopintojen valinnassaan isän panosta ja sitä, että myös myöhempiin uran muotoutumisen vaiheisiin vaikuttivat pikemminkin sattumat, käytännön ajautuminen ja erinäisten miesohjaajien osoittamat työtehtävät kuin päämäärätietoinen hakeutuminen ja etenemispyrkimykset erityisen miesvaltaisella alalla.

³⁹ Vrt. myös Juhlajulkaisu Suomalainen Lakimiesyhdistys 1898 – 22/10 – 1948 in passim, jonka artikkeleissa esitellään lakimiesten laajaa yhdistys-, kokous- ja julkaisutoimintaa viiden vuosikymmenen ajalta. Ainoa naisjuristi lukuisten huomion kohteeksi otettujen juristien joukossa on (muutamin kohdin alustus- ja julkaisutiedoissa) Inkeri Anttila. Julkaisuun sisältyy myös kirjoitusosio, joka sisältää 34 artikkelia oikeuden eri lohkoilta, viimeisenä Inkeri Anttilan ”Eräitä suosimisrikoksia koskevia näkökohtia”.

⁴⁰ Tästä kattavasti *Helin* 1988. Anttilan ensimmäinen artikkeli ilmestyy vuoden 1944 Lakimiehen numerossa, jossa on neljä artikkelikirjoitusta, kaikki Suomalaisen Lakimiesyh-

siin. Artikkelituotannossa on mahdollista esittää uusia kysymyksenasetteluja ripeämpäänkin tahtiin. Myöhäiskäsitelainoppi on kuitenkin tuonakaisille lukijoille se viitekehys, johon Anttilan varhaisemmat kirjoitukset sijoittuvat. Lisäksi eri oikeudenoaloilla on oma traditionsa, johon nähden tutkimukset sijoitetaan. Juristi kirjoittaa kollegoilleen. Erityisesti tämä määrittää JFT:n ja Lakimiehen kaltaisia ammatillisia aikakauskirjoja. Anttilan kirjoituksista voidaan sanoa, että hän ei niissä asettaudu kirjoittamaan naisjuristina, vaan juristina.

Rikosoikeudellisella tutkimuksellaan ”Loukatun suostumus oikeudenvastaisuuden poistavana perusteena” (1946) Anttila oli ensimmäinen suomalainen väitellyt naisjuristi. Hänestä tuli sittemmin myös ensimmäinen naisprofessori oikeustieteessä. Anttilan päätyminen rikosoikeuden tutkijaksi johtui ilmeisesti pääosin käräjien istumisen mukanaan tuomista mielenkiintoisista kysymyksistä. Rikosoikeuden professori Honkasalo kannusti Anttilaa jatko-opintoihin ja toimi hänen väitöstutkimuksensa vastaväittäjänä. Honkasalon arvion mukaan Anttilan suuntautumisessa näkyi myös ”naisellisen sydämen” merkitys.⁴¹ Vastaväittäjänä Honkasalo arvioi positiivisesti Anttilan aiheen valinnan onnistuneisuutta, systematiikkaa ja tutkimusmetodia sekä perehtyneisyyttä käytännöllisiin oikeuskysymyksiin ja oikeusmateriaalin hallintaan. Puutteita Honkasalo löytää teoreettisen osan pinnallisuudesta ja periaatteiden vähäisestä käsittelystä sekä sanonnan epätasällisyydestä ja ”toisinaan esiintyvistä loogillisen kiinteyden puutteesta”. Viimeksi mainitussa huomiossa voidaan ehkä nähdä viittaus naisukupuoelle tyypillisenä pidettyyn esitystapaan, mutta muutoin Honkasalon arviossa ei tutkijan sukupuoleen kiinnitetä erityistä huomiota.⁴²

distyksen eri kuukausikokouksissa pidettyjä esitelmiä. Myös muissa numeroissa julkaitaan joitakin kokousesitelmistä työstettyjä artikkeleita, mutta myös artikkeleiksi alun perin laadittuja. Vuoden 1944 numeroissa on yhteensä 24 artikkelia. Tarkasteltavat kysymykset ovat pääosin julkisoikeuden lohkoilta (rikos-, prosessi- ja virkamiesoikeutta), siviilioikeudellisia kirjoituksia on muutama. Artikkeleista ei nouse esiin kirjoituksia, joissa kysymysten muotoilu tai tarkastelutapa poikkeaisi ajankohdalle tyypillisestä lainopista, jossa tarkasteltavaa ilmiötä ja sitä koskevaa sääntelyä valotetaan ensisijaisesti kartoittamalla tietoisopin kantoja suhteessa lainsäätäjän tarkoituksiin ja oikeuskäytännön mahdollisesti virittämiin ongelmakohtiin. Useassa artikkelissa viitataan tarkasteltavan ilmiön luonteeseen tai olemukseen tai katsotaan käsitteestä seuraavan tiettyjä oikeusvaikutuksia. Toisaalta näin hahmotetulle pääsäännölle voidaan osoittaa poikkeuksia, erityisin perustein (ks. esim. Heikosen artikkelia ”Yhteisomistajan oikeudesta kiinteistönluovutuksessa”).

⁴¹ Väitöstilaisuudessa täysi luentosalin seurasi ensimmäisen naispuolisen juristiväittelijän selvitytmistä. Väitös itsessään sujui tavanomaiseen tapaan: vastaväittäjä nosti esiin tutkimuksen ansioita ja heikkouksia ja väittelijä puolustautui kykynsä mukaan. Ks. *Winter-Mäkinen* 1995 s. 92 s.

⁴² Ks. Honkasalo LM 1947 s. 118–125.

Anttilan ensimmäinen kirjoitus Lakimieheissä otsikolla ”Tarvitseeko lääkäri tehtävänsä suorittamiseen potilaan suostumuksen?” (1944) liikkuu osittain useammalla oikeudenalueella, vaikkakin pääkysymys on rikosoikeudellinen. Muut kolme 1940-luvulla ilmestynyttä kirjoitusta sijoittuvat selvemmin rikosoikeuden alueelle.⁴³ Ensimmäinen artikkeli pohjautuu esitelmään, jonka Anttila piti Suomalaisen Lakimiesyhdistyksen kokouksessa (1943). Julkaisuaikaholdalleen tyypillisesti siinä nojaututaan vahvasti saksalaiseen lainoppiin. Lähteistä valtaosa on saksalaista rikosoikeutta ja kysymyksen käsittely rakennetaan saksalaisessa lainopissa esitettyjen teorioiden esittelyn ja arvioinnin varaan, joiden pohjalta vasta pohditaan suomalaista tilannetta. Kysymys potilaan suostumuksen tarpeellisuudesta lääkärin suorittamiin toimenpiteisiin on sikäli otollinen monensuuntaisten näkökohtien tarkastelemiseen, että asiasta ei ollut nimenomaista säännöistä laissa. Näin Anttila pääsee kysymystä valottaessaan arvioimaan yksilön asemaa ja suhdetta yhteiskunnan taholta asettuviin vaatimuksiin ja intresseihin nähden, ja esittämään myös omia tulkintasuosituksiaan.⁴⁴ Vaikka kysymyksenasettelu etenee pitkälti aihepiiristä esitettyjen oppien kautta, Anttila korostaa sääntelyn tarpeen arvioimista ennen kaikkea käytännön elämän näkökulmasta.⁴⁵

Muiden 1940-luvulla ilmestyneiden rikosoikeudellisten artikkeleiden aihepiirit asettuvat laveasti. Lyhyt artikkeli ”Onko kuolinavun antaminen oikeudenmukaista?” (1945) liittyy ensimmäisen artikkelin teemaan paitsi kysymykseltään myös tarkastelutavaltaan. Asiasta ei ollut säädöstä Suomen rikoslaisissa, joten Anttila puntaroi kysymyksestä esitettyjä käsityksiä, erityisesti suojeltavan oikeushyvän merkitystä ja sitä koskevaa määräämisvaltaa, ja korostaa väärinkäytösten periaatteellista mahdollisuutta, sikäli kuin kuolinapu sallittaisiin. Hän on kuitenkin valmiimpi hyväksymään laiminlyönnillä tehdyn kuolinavun erityisissä tilanteissa ja päätyy tässä yhteydessä pohtimaan saksalaisessa tietoisopissa esitetyn ”laajennetun kuolinavun” oikeutusta. Sitä on esitetty yhteiskunnan kannalta hyödyttömiä tai haitallisten henkilöiden ”vapauttamiseksi elämän taakasta”. Anttila toteaa yksiselitteisesti, että säännös olisi meidän oikeusjärjestyksemme vastainen. Jyrkästä kannanotosta huolimatta hän viittaa lopuksi epäsuhtaan siinä, että näin kulutetaan huomattavia resursseja esim. parantu-

⁴³ Anttila LM 1945 s. 244 ss., Anttila LM 1947 s. 62 ss. ja Anttila LM 1948 s. 72 ss.

⁴⁴ Artikkelin ajankohta näkyy mm. siinä, millaisia esimerkkejä Anttila ottaa esiin tarkastellessaan pakkohoidon mahdollisuutta. Tässä yhteydessä Anttilalle riittää esim. sterilisointilain mukaisten pakkotoimenpiteiden osalta sen toteaminen, että tämännätyypiset pakkohoitotapaukset saavat erityislaista oikeutuksensa ja ovat siis poikkeuksia, joita on sen mukaisesti tulkittava. Ks. Anttila LM 1944 erit. s. 22 ja s. 26.

mattomasti mielisairaiden hengissä pitämiseen samaan aikaan kun ”saloseutujen lapset ovat varojen ja hoitojen puutteessa kuolemaisillaan nälkään”. Anttila päätyykin vertailuesimerkillään esittämään lopuksi lisäpeustelun sille, että vaikka kuolinapu positiivisin toimenpitein ei ole koskaan oikeutettu, ei laiminlyöntiä tietyissä erityisissä tilanteissa pitäisi aina pitää oikeudenvastaisena.⁴⁶

Selvittäessään sitä, mitä kuolinapu käsitteellisesti on ja millaisia tilanteita sen mahdollisuutta arvioitaessa joudutaan ratkaisemaan, Anttilan voi sanoa tarkastelevan kysymystä johdonmukaisesti ja tunteilematta. Lopuksi esitetyssä vertailutilanteessa sen sijaan voi nähdä ”naisellista sydäntä”. Kahdessa muussa Anttilan 1940-luvun artikkelissa tarkastelu ei sisällä mitään erityistä tutkijan sukupuoleen liittyvää.⁴⁷ Tieteeseen ja taiteeseen kohdistuvan kritiikin oikeudellista luonnetta koskevassa artikkelissa (1947) Anttila tarkastelee kritiikin ja kunnianloukkauksen eroja ja suhdetta lähtien liikkeelle käsitteiden merkityksistä ja rikoslain säännöksistä. Hän pohtii tunnusmerkistökyseksiä ja tahallisuuden edellytystä ja viittaa saksalaisen oikeustieteen keskusteluihin sekä vertailee eri maiden lainsäädäntöä asiasta päätyen vetoamaan tavanomaisen oikeuden antamiin puitteisiin. Omistuskriteerin merkitystä kavallusrikoksen tunnusmerkistössä koskevassa artikkelissa (1948) Anttila nojautuu omistusoikeuden siirtymistä koskeviin oppeihin, joista voidaan tunnistaa uudempaa välitilan eriteltyä pohdintaa. Argumentoinnissaan hän nojautuu ennen kaikkea rikoslain systematiikkaan, mutta viittaa myös tarpeeseen selkeyttää tilannetta tulevassa lainsäädännössä.

Anttilan huomattavimmat tutkimukset sijoittuvat kriminologian ja kriminaalipolitiikan alalle, eivät perinteiseen, positiiviseen rikosoikeuteen. Kiinnostus kriminaalipolitiikkaan näkyy selvästi jo hänen 1950-luvun artikkeleissaan. ”Yksilajinen vapausrangaistus” (1958) selvittää vankeusrangaistuksen historiallista kehitystä ja lainsäädännön eri vaiheita myös vertailevasti. Anttila esittelee oikeuskirjallisuuden kantoja puolesta ja vastaan, mutta tiivistää lopputulokseksi sen, että erityisesti vankeinhoitolai-

⁴⁵ Ks. Anttila LM 1944 s. 29 s. Anttila päätyykin siihen, että kysymys voidaan edelleen jättää tavanomaisen oikeuden muotoileman käytännön varaan.

⁴⁶ Anttila LM 1945 s. 247 s.

⁴⁷ Vrt. *Winter-Mäkinen* 1995 s. 105 s., jossa selvitetään Anttilan syksyllä 1945 Justitian (Naisjuristit-yhdistystä edeltäneen naisjuristien perustaman kerhon) kokouksessa pitämää laintonta aborttia koskevaa alustusta ja sen herättämää keskustelua. Alustaja suhtautui hankalaan aiheeseen käytännöllisestä näkökulmasta ja vaati yhteiskunnalta selkeää ratkaisua ja sen mukaisia toimenpiteitä: joko aviottomien äitien asemaa oli parannettava tai sallittava laillinen abortti.

toksen näkökulmasta voitaisiin puoltaa siirtymistä yksilajiseen rangaistusjärjestelmään. Tämä argumentti ei kuitenkaan hänen mukaansa riitä, sillä asiaa on arvioitava myös yleisemmältä kriminaalipoliittiselta kannalta: tässä suhteessa siirtyminen yksilajiseen järjestelmään tekisi rangaistusjärjestelmästä ”köyhemmän ja laimeamman”.⁴⁸ Anttilan kanta ei ole jyrkkä, mutta se on selkeä kannanotto monipuolisen järjestelmän puolesta. Anttilan kriminaalipoliittiset artikkelit sisältävätkin ennen kaikkea pohdintaa eri toiminta- ja sääntelymallien merkityksestä ja vaikutuksista, missä hän pyrkii kirjallisuuden kantojen ja eri sääntelyvaihtoehtojen esittelyn ohella nojautumaan myös saatavilla oleviin tilastotutkimuksiin. Tämä näkyy myös artikkelissa, joka koskee ehdollisen vapausrangaistuksen erityisestävän vaikutuksen arviointia (vertailukohteena ehdoton vapausrangaistus). Ehdolliseen vapausrangaistukseen näyttäisi liittyvän pienempi uusintarikollisuus, mutta erot eivät Anttilan mukaan ole suuria eivätkä yksiselitteisiä, mm. siksi, että rikokset, joista tuomitaan ehdollisia rangaistuksia ovat osin toisenlaisia ja rikolliset sellaisia, ”joiden voidaan olettaa ojentuvan myös ilman rangaistuksen panemista täytäntöön”.⁴⁹

2.3 Muita juristikirjoituksia

Kahden muun 1950-luvulla LM:een kirjoittaneen naisjuristin artikkelit edustavat lainopillista tutkimusta. Molemmat kirjoittajat ovat lakitieteen lisensiaatteja. Aune Mäkinen-Ollisen ensimmäinen artikkeli (1950) käsittelee alaikäisen kotiapulaisen asemaa verrattuna kasvattilapseen. Tätä selvitetään käsitelmäärityin ja eri lakien soveltamisaloja vertailemalla. Kotiapulaisten sukupuoli ei tule esiin saati keskusteltavaksi, vaikka valtaosa kotiapulaisista oli tyttöjä. Toinen artikkeli (1959) esittelee lain ja ohjesääntöjen pohjalta Ahvenanmaan erityisasemaa.⁵⁰ Kirjoittaja ei aseta artikkeleissa erityistä tulkintaongelmaa, johon pyrki hakemaan ratkaisua. Pikemminkin voi sanoa, että kysymys on tietyn lainsäädännön alueen esittelystä, jossa mahdolliset tulkintaongelmat nousevat lähinnä säännösten epäselvyyden tai aukollisuuden herättämänä.

⁴⁸ Anttila LM 1958 s. 777.

⁴⁹ Anttila LM 1959 s. 278.

⁵⁰ Ks. Mäkinen-Ollinen LM 1950 s. 149–162 ja Mäkinen-Ollinen LM 1959 s. 131–143. Kirjoittajalta oli jälkimmäisen artikkelin aihepiiristä ilmestynyt julkaisu K. J. Ståhlbergin juhlakirjassa v. 1945.

Toini Honkasen artikkeli ”Kastroimiskysymys lainkäytön valossa” (1954) sen sijaan rakentuu lainsäädäntötarkastelun jälkeen tietyn kastroimis päätöksiä koskevan ratkaisujoukon tiivistelmien esittelyyn. Honkanen esittää omiakin kantojaan ja kritisoi lausuntokäytäntöä vaihtelevuudesta. Yleisimpeiltään artikkeli on lainopillinen eli esittelee tietyn sääntelyn ja sitä koskevaa tulkintakäytäntöä. Honkanen arvioi aineiston liian vähäiseksi ja epätasaiseksi, jotta sen perusteella voisi tehdä varmoja johtopäätöksiä, vaikka hän pohtiikin joitakin suuntaviivoja.⁵¹

JFT:ssä ilmestyi 1950-luvulla artikkeleita kolmelta naisjuristilta. Kaikki artikkelit on työstetty vastauksina yhdistyksen asettamiin keskustelukysymyksiin. Niiden lähtökohtana on joko lainsäädäntöhanke, jota kommentoidaan tai konkreettinen laintulkintaongelma, johon perustellaan ratkaisusuositus. Marga Ahlqvistin artikkeli on kriminaalipoliittinen arviointi lainsäädäntöehdotuksesta erityisen tuomioistuimen asettamisesta nuorisorikoksia varten (1950).⁵² Birgit Söderlundin ja Birgitta Landgrenin artikkeleissa tarkastellaan epäselviä säännöksiä, joihin haetaan tulkinnallista johtoa lakitekstistä, oikeuskirjallisuudesta ja lain esitöistä sekä vertailusta pohjoismaiseen ainekseen. Söderlundin ensimmäinen artikkeli (1955) koskee avioehdon rekisteröimistä. Hän käyttää siinä kuvitteellista esimerkkiä, jonka voi ajatella naisen näkökulmasta esitetyksi mahdollisena epäoikeudenmukaisena tilanteena,⁵³ mutta sen paremmin tässä artikkelissa kuin muissaakaan ei oteta esiin mitään lainopin oheista näkökulmaa. Tarkasteltavat kysymykset – Söderlundin toinen artikkeli selvittelee nimenkirjoitusoikeuden rajoitusten ottamista kaupparekisteriin ja Landgrenin artikkeli käteispanttin haltijan velkoja-asemaa konkurssissa – eivät anna siihen aihetta tai aineksiakaan. Aihevalinnat voisivat olla osoitus pyrkimyksestä pitäytyä puhtaasti lainopillisissa kysymyksissä, mutta artikkelien keskustelukysy-

⁵¹ Honkanen LM 1954 s. 55.

⁵² Kirjoittaja nojaa parannusehdotuksensa ja arvionsa ehdotuksen onnistuneisuudesta tuomioistuinkäytännön tuntemukseen (hän toimi mm. Helsingin raastuvanoikeuden nuorisosaston notaarina). Ks. Ahlqvist JFT 1950 s. 36 ss. Vuoden 1950 JFT sisältää kaiken kaikkiaan 22 artikkelia 19 kirjoittajalta, valtaosa rikos-, prosessi- ja hallinto-oikeudellisia, mutta myös siviilioikeutta (mm. osakeyhtiö-, kauppa- ja vakuutus-oikeutta). Ahlqvistin artikkeli mukaan lukien yksitoista artikkeleista on työstetty Juridiska Föreningen -yhdistyksen kokousten yhteydessä pidettyjen keskustelukysymysalustusten pohjalta. Osa artikkeleista on lyhyitä puheenvuoroja (7 alle 10 sivua), muutama pidempi (4 yli 15 sivua), valtaosa 10–15 sivun kirjoituksia. Kaksi kirjallisuusarviota on sijoitettu artikkeleiksi, ei ”Kirjallisuutta”-osioon.

⁵³ Esimerkissä on kysymys siitä, voisiko nuoren, rikkaan tytön ja onnenonkijamiehen tekemä avioehto jäädä tulematta voimaan, jos mies ei vihkimisen jälkeen antaisi valtuutusta avioehdon viemiseksi oikeuteen rekisteröitäväksi. Ks. Söderlund JFT 1955 s. 364.

mystaustasta johtuen ei tällaisia johtopäätöksiä voida tehdä. Artikkelien lähtökohtana on ollut antaa perusteltu vastaus kirjoittajille valmiiksi asetettuun kysymykseen. Kirjoittajat käyttävät perusteluissaan lainopillista argumentaatiota, jossa keskeinen merkitys on eri säännösten systemaattisella yhteydellä ja lainsäätäjän selvitettävissä olevalla tarkoituksella. Viitatus oikeuskirjallisuuden myötä artikkeleissa on mukana myös konstruktivistista argumentointia, mikä näkyy lähinnä siinä, että tarkastelu aloitetaan käsitteiden määrittelyllä ja erotteluilla, mutta tämä on vain osa eri kantojen esittelyä. Oikeuskäytäntöön viitataan myös kriittisessä mielessä.⁵⁴

Tiivistyksenä voidaan sanoa, että varhaisimman vaiheen naisjuristien artikkelit ovat juridiseen traditioon nojaavia lainopillisia kirjoituksia, joissa lainopin uudistuminen näkyy lähinnä oikeuspoliittisina huomioina. Tässä suhteessa ne noudattelevat aikakauskirjojen yleislinjoja, vaikka lehdissä ilmestyi myös teoreettisesti ja oikeusfilosofisesti painottuneita artikkeleita. Ensimmäinen naisjuristin yleisen oikeustieteen alueelle sijoittuva artikkeli on 1960-luvulta, jolloin naisjuristien artikkeleissa oikeudenalat alkavat muutoinkin olla edustettuina kattavammin. LM:n naisjuristien artikkeleissa 1960–1974 on kuitenkin selvä painotus rikos- ja prosessioikeudellisiin kirjoituksiin, joita on yhteensä 18 (kokonaismäärä on 23), mutta tämä liittyy myös kirjoittajien ja useammin kirjoittavien pieneen lukumäärään ja Inkeri Anttilan panokseen.⁵⁵ Siviilioikeuden alueilta on neljä kirjoittajaa, kukin yhdellä artikkelilla (velvoite-, esine-, työ- ja immateriaalioikeudesta). Lähinnä yleiseen oikeustieteeseen sijoittuu Terttu Apala-Arlanderin artikkeli (1964), jossa esitellään lyhyesti erilaisia oikeustieteellisen tutkimuksen suuntauksia.⁵⁶ JFT:n jakautuma on tasaisempi, sillä rikos- ja prosessioikeudellisia kirjoituksia on naisjuristeilta kolme, joskin kaksi oikeushistoriallista artikkeliakin liikkuvat tällä loholla (toisen kirjoittaja on ei-juristi). Siviilioikeutta, osin hallinto-oikeuteen liittyen, edustaa seitsemän artikkelia (vahingonkorvaus-, perhe-, kuljetus- ja sopimusoikeudesta).

Anttilan artikkelit 1960- ja 70-luvulta kattavat laajasti rikosoikeuden eri lohkoja. Niissä näkyy entistä selvemmin pyrkimys käydä kriminaalipoliittista keskustelua. JFT:ssä ainoaksi jäänyt Anttilan artikkeli (1962) tarkastelee lasten ja nuorten kohtelua oikeussuojan ja yhdenvertaisuuden

⁵⁴ Ks. Söderlund JFT 1955 s. 23 ss., ja JFT 1956 s. 318 ss. ja Landgren JFT 1958 s. 268.

⁵⁵ Artikkeleista 11 on Anttilan, neljä Maarit Saarni-Rytkölän ja kolme Irma Lagerin.

⁵⁶ Apala-Arlander väitteli yleisestä oikeustieteestä (yleislausekkeista) vuonna 1972, mutta ei tehnyt akateemista uraa.

kannalta järjestelmässä, jossa osa kysymyksistä kuuluu tuomioistuimiin, osa sosiaaliviranomaiselle. Lakimiehessä ilmestyneissä artikkeleissa kysymyksenasettelu on pääosin yleisempi. Anttila sekä esittelee rikosoikeudellisen järjestelmän taustoja, järjestelmäpiirteitä ja tavoitteita⁵⁷ että arvioi vertailevasti ja kriittisesti järjestelmän osien toimivuutta esittäen ja kommentoiden lisäksi lainmuutosehdotuksia.⁵⁸ Anttila myös esittelee tutkimuksen merkitystä kriminaalipolitiikan apuna ja tuo esille tilastollista tietoa ja yleisemminkin oikeussosiologisia tarkasteluja.⁵⁹

Maarit Saarni-Rytkölän neljästä artikkelista (1964–1967) kolme koskee epäselvän säännöksen tulkintaa, neljäs on työstetty Lakimiesyhdistyksen kokouksesitelmästä ja esittelee todistajankertomusten arvioinnin hankaluuksia. Saarni-Rytkölän paneutumista tarkasteltavaan kysymykseen osoittavat kaksi artikkelia, joissa tulkitaan rikoksen tuottaman taloudellisen hyödyn menetystä koskevaa säännöstä. Kysymys on siitä, jääkö tuomioistuimelle harkintavaltaa tuomitsemisen taikka määrän suhteen. Lain sanamuodon mukaan ei jäisi. Vuoden 1964 artikkelissa Saarni-Rytkölä käy perusteellisesti läpi lainsäädäntöhistorian perusteluineen mukaan annetut lausunnot ja vertailun vastaaviin pohjoismaisiin säännöksiin. Tieteisopin, lakisystemaattisten seikkojen ja käytännön selvittelyn sekä lainsäätäjän pääpyrkimykseen vetoamisen lopputuloksena on tulkintasuositus, jonka mukaan tuomioistuimelle jäisi harkintavaltaa.⁶⁰

Saarni-Rytkölä joutuu kuitenkin palaamaan aiheeseen (1966) siksi, että KKO teki v. 1965 päätöksen, jossa se kiisti tuomioistuimella olleen harkintavaltaa seuraamuksen määräämisessä. Saarni-Rytkölä kertoo aikaisemman argumentaationsa pääperusteet päätyen toteamaan, että hyödyn konfiskaatiota yleisesti oikeuskirjallisuudessa pidetään turvaamistoimenä, ei rangaistuksena, ja että turvaamistoimenpiteenärkevä soveltaminen edellyttää tuomarinharkintavaltaa. Näin ollen, jos harkintavalta kiistetään, konfiskaatio on käytännössä rangaistuksen luonteinen, mikä ei Saarni-Rytkölän mukaan voine olla tarkoitus. Hän viittaa edelleen myös pohjoismaisiin säännöksiin, joissa asia on arvioitu toisin (tosin se näkyy myös lakien sanamuodossa). Saarni-Rytkölän argumentointi vaikuttaa osin käsitelmääritysihin nojautumiselta, mutta mielestäni hän pyrkii näillä argu-

⁵⁷ Ks. esim. Anttila LM 1969 s. 625 ss., LM 1971 s. 438 ss. ja LM 1973 s. 374 ss.

⁵⁸ Esim. Anttila LM 1960 s. 473 ss., LM 1963 s. 47 ss. ja LM 1972 s. 505 ss.

⁵⁹ Esim. Anttila LM 1961 s. 440 ss. (artikkeli on työstetty Anttilan virkaanastujaisitelmästä, jossa Anttila esittelee kriminologisen tutkimuksen merkitystä kriminaalipolitiikalle). Ks. myös Anttila LM 1966 s. 412 s.

⁶⁰ Ks. Saarni-Rytkölä LM 1964 erit. s. 395 s.

menteilla vain vahvistamaan sitä väitettään, ettei suomalainen lainsäätäjät ole tarkoittanut määrätellä asiaa aivan erilaiseksi kuin muissa pohjoismaissa. Tuomioistuinkäytännössä on mahdollisia kohtuuttomuuksia osin paikattu tulkitsemalla korvauksen määrä nimelliseksi, mikä sekään ei Saarni-Rytkölen mukaan voi olla kestävä tie. Lopuksi hän viittaa valmisteilla oleviin lakiehdotuksiin, joissa oletettiin, että tuomarilla olisi tässä kysymyksessä harkintavaltaa. Lisäksi lainsäädännön yhdenmukaisuudella eri pohjoismaiden välillä pitäisi tässäkin kysymyksessä olla erityinen painoarvo, joten ”olisi toivottavaa”, että lakia muutettaisiin, jos sitä ei kerran katsottu voitavan tulkita kuten Saarni-Rytkölä oli suosittanut.⁶¹

Voidaan sanoa, että artikkeleissa siis hyväksytään tuonhetkinen oikeuslähdekäsitys eli se, mihin tekijöihin ja millä painoarvolla voidaan nojautua, ja kun lain sanamuoto ja KKO:n tulkinta pitävät yhtä, voidaan muiden argumenttien avulla perustella lähinnä *de lege ferenda* -kantoja – tämän Saarni-Rytkölä myös teki, koska katsoi, ettei tilanne ollut hyvä.

Irma Lagerin artikkeleissa selvitetään yleisluontoisesti hallintolainkäytön historiaa ja menettelyä, esim. todistuskeinoja lainsäädännön ja oikeuskirjallisuuden pohjalta.⁶² Tohtoriksi väittelyn jälkeen kirjoitettu ”Eräistä toimivaltasäännöksistä” (1974) sen sijaan on jo lähtökohdissaan omaa pohdintaa ja kysymyksenasetteluja rakentava kirjoitus, jossa Lager miettii hallintolainkäytön alaa ja luonnetta ylipäätään.⁶³ Lager selvittelee yleisen lainkäytön ja hallintolainkäytön kehitystä ja eriytymistä ja tietyn OK:n säännöksen tulkinnallista merkitystä laajentaen tarkastelunäkökulmaa lisäksi oikeusvertailevalla aineistolla. Loppuarvio on niukka, mutta Lager korostaa toimivaltakysymysten monimutkaisuutta ja tiivistää näin artikkelin tarkoitukseksi osoittaa, että usein unohdetusta hallintolainkäytön näkökulmasta nousee omia kiinnostavia tulkinnallisia kysymyksiä.

Kaikki neljä tällä jaksolla Lakimieheen kirjoittanutta naispuolista siviilistä olivat kirjoittamisen aloittaessaan lisenssiaatteja, väittelivät 1970-luvulla ja tekivät akateemista uraa. Ajankohdan siviilioikeudelle tyypillistä analyttistä lähestymistapaa edustavat Pirkko-Liisa Aron ja erityisesti Leena Kartion kirjoitukset. Aro (1965) esittelee uudentyyppistä rahoitus- ja sijoitusinstrumenttia (partiaalista debentuuria). Kartion artikkelissa (1969) pohditaan tietoisuuden merkitystä kiinteistönluovutustilanteissa. Kysy-

⁶¹ Ks. Saarni-Rytkölä LM 1966 erit. s. 177 s.

⁶² Ks. Lager LM 1969 s. 51 ss. ja 770 ss.

⁶³ Lager kertookin ylläkkeen kirjoituksen aiheen pohdintoihin syntyneen Vilkkosen oikeuskäytäntöä laajasti hyödyntävän tutkimuksen pohjalta. Ks. Lager LM 1974 erit. s. 108 ss. ja 131.

mys on osin laissa sääntelemätön, ja Kartio käy perusteellisesti läpi eri näkökohdat puolesta ja vastaan vaihdannan erilaisten intressien erittelyineen, mutta jättää kysymyksen yksiselitteistä ratkaisua vaille. Kartio tuo kuitenkin selvästi esiin sen, miten painavia perusteita on tietoisuudelle merkitystä antavan vastauksen puolesta. Analyyttisen suuntauksen mukaisesti lopullinen ratkaisu osoitetaan lainsäätäjälle tekeillä olevaa kiinteistökirjajärjestelmää uudistettaessa.⁶⁴ Tutkijan tehtävänä on ensisijaisesti eritellä olemassa olevaa tilannetta epäselvyyksineen ja kehitysmahdollisuuksineen.

Pirkko K. Koskisen työoikeuden alaan sijoittuvan artikkelin (1971) aiheena on yritysdemokratia ja osallistumisoikeus yhtenä työmarkkinoiden neuvottelujärjestelmän täydentäjänä. Kirsti Rissasen artikkelissa markkinaoikeuden kehityksestä ja puitesäännöksistä (1973) painottuu vertaileva näkökulma ja kansainvälinen kauppaoikeus.

JFT:n naiskirjoittajissa oli useita akateemisen maailman ulkopuolella työskenteleviä. Varatuomari Katy Gyllström esittelee ajankohtaisten prosessioikeudellisten reformien taustavirikkeeksi ranskalaista prosessioikeuden uudistusta (1964). Marita Eerikäinen tarjoaa hovioikeusmenettelyn arvioimiseen näkökulmaksi oikeushistoriallista suullisen kuulemisen instituution tarkastelua (1970). Gyllström ei tee johtopäätöksiä eikä anna suosituksia, mutta Eerikäinen korostaa tarkastelemansa osakysymyksen liittymistä olennaisesti menettelyn pääperiaatteisiin ja saa näistä perustaa kritisoida suullisen kuulemisen säännöksen soveltamiskäytäntöä. Hänen mukaansa varsinainen muutos hovioikeusmenettelyssä edellyttäisi kokonaisreformia suullisuusperiaatteen toteuttamiseksi.⁶⁵

JFT:n siviilioikeudellisista artikkeleista tällä jaksolla neljä käsittelee perheoikeudellisia kysymyksiä. Marga Ahlqvist (1963) selvittää ilmaisun ”lapsi” tulkintaa rikoslain tietyn vahingonkorvausoikeudellisen pykälän yhteydessä ja varatuomari Tove-Maj Kyrklund (1965) puolison ositukseen perustuvan vaatimuksen mahdollista etuoikeusasemaa kolmannen vaatimuksia vastaan. Tulkintasuositukseen tullaan lähinnä lakisystemaattisia seikkoja ja lainsäätäjän tarkoitusta pohtimalla. Kirjoituksissa on kysymys juridisen yhdistyksen valmiiksi muotoiltuihin keskustelukysymyksiin vastaamisesta.⁶⁶ Tällainen keskustelukysymyksen vastaus on myös varatuomari Kristina Herzbergin artikkeli avioliiton ulkopuolella syntyneen lap-

⁶⁴ Ks. Kartio LM 1969 erit s. 573 s.

⁶⁵ Eerikäinen JFT 1970 erit. s. 101 s.

⁶⁶ Ahlqvistin artikkeli on vastaus keskustelukysymykseen 6/1963 ja Kyrklundin keskustelukysymykseen 3/1965.

sen tunnustamisesta (1967).⁶⁷ Sen sijaan neljäs perheoikeudellinen Sirpa Kaittolan artikkeli on itsenäinen pieni tutkimus avioliiton erivapausanomuskäytännöstä (1970), kertoen näin samalla kirjoittajan kiinnostuksesta myös aihepiirin valinnassa.

Herzberg nojautuu lasten oikeuksiin lainsäätäjän tarkoittamana rationa ja lakisystemaattisiin seikkoihin, mutta toteaa myös lisähuomautuksen ”sukupuolirooleja koskevaan debattiin”.⁶⁸ Kaittolan artikkelissa selvitetään erivapausäännöstä ja käytäntöä, jota eritellään ja käsitellään myös tilastollisesti. Kaittolan johtopäätökset tulevat perustelluiksi juuri käytännön esittelyn pohjalta: valtaosa erivapaushakemuksista koskee ikää, ja kun lähes kaikki hakemuksista hyväksytään jokseenkin riippumatta perusteluista, tarkoittaa se, että alaikäiset(kin) voivat solmia avioliiton, mutta eri maksua vastaan.⁶⁹ Kaittola ottaa erikseen kantaa siihen, että nuorten solmimien ja purkaantuvien avioliittojen ongelmat liittyvät taloudellisiin kysymyksiin ja edellyttäisivät valtiovallalta panostusta nimenomaan tässä suhteessa.

Lena Godenhielmin kaksi artikkelia (1972 ja 1974) edustavat kuljetusoikeudellisten kysymysten analyttistä tarkastelua. Lähestymistapaan sopii myös se, ettei Godenhielm anna yksiselitteistä vastausta, vaan päätyy toteamaan ”i vissa fall, i viss utsträckning”.⁷⁰ Vuoden 1974 artikkelissa esitellään useampia kansainvälisen meri- ja kuljetusoikeuden kysymyksiä, joissa keskeinen sija on kansainvälisillä sopimuksilla ja konventioilla. Näitä Godenhielm tarkastelee lainvalinnan näkökulmasta opastukseksi sille, mihin suuntaan kehitystä pitäisi viedä (UNICITRAL-työssä).⁷¹ Hän viittaa sopimusoikeuden yleisempiin kehityssuuntauksiin ja toisaalta myös heikomman suojan tarpeisiin. Näitä kysymyksiä käsittelee myös Pirkko-Liisa Aron artikkeli (1974), joskin lyhyesti erään oikeustapauksen arvioinnin

⁶⁷ Tarkemmin haluttiin vastausta siihen, vaaditaanko tunnustamiseen puolison suostumus ja siihen, voiko alaikäinen tunnustaa lapsen ilman holhoojan suostumusta.

⁶⁸ Herzbergin mukaan on epäoikeudenmukaista, että vaimon avioliiton ulkopuolella tekemä lapsi saa ilman muuta perintöoikeuden hänen jälkeensä, mutta hänen puolisolleen on annettu mahdollisuus pelkällä statuskanteella estää lasta saamasta perintöoikeutta myös hänen jälkeensä. Herzberg JFT 1967 s. 342. Herzbergistä *Mickwitz et al.* 2006 s. 161–163.

⁶⁹ Kaittola päättää artikkelinsa napakkaan ja sellaisena puhuttelevaan kappaleeseen. Hänen mukaansa avioliittolain 2 § kuuluu tosiasiallisesti (erivapauspraxiksen perusteella) seuraavasti: ”Man under aderton och kvinna under sjutton år må ej träda i äktenskap. Även yngre person får träda i äktenskap, men det kostar sextio mark.” Kaittola JFT 1970 s. 129.

⁷⁰ Vuoden 1972 artikkeli on samalla vastaus yhdistyksen asettamaan keskustelukysymykseen rahtikuljetuksen vastuunrajoituslausekkeen sitovuudesta ja ulottuvuudesta eri osapuolten suhteissa, minkä selvittelemiseen analyttinen erittely on omiaan. Godenhielm JFT 1972 s. 380 s.

⁷¹ Ks. Godenhielm JFT 1974 erit. s. 297 s.

kautta, jossa otettiin kantaa mahdollisuuteen kohtuullistaa sopimusehtoa arpajaisten järjestämisessä. Tuolloin ei vielä ollut yleistä OikTL:n sovitte-
lupykälää, joten Aro pohtii ratkaisua ja sen merkitystä yleisemmältä kan-
nalta, osana sopimusoikeuden kehityslinjoja koskevaa keskustelua. Argu-
mentoinnissaan Aro kokoaa lainsäädäntöhistoriaa ja lainsäätäjän tarkoi-
tusta koskevaa tietämystä eri oikeudenalojen kehityksestä sekä lainopin
kannoista ja punninnoista.⁷² Artikkelin tarkoituksena on osoittaa käytän-
nössä toimiville, miten KKO:n ratkaisu kutoutuu osaksi traditiota.

Inkeri Anttila oli artikkelien ohella myös ahkera kirjallisuusesittelyjen
laatija erityisesti LM-lehdessä.⁷³ Jakson loppupuolella myös JFT:n kirjal-
lisuusosioon alkaa ilmaantua useampia naiskirjoittajia, missä on nähtävis-
sä naisjuristien kiinnittyminen yliopistotehtäviin, joissa edellytetään oman
alan tutkimuksen seuraamista. Jakson päättävä vuoden 1974 JFT on hyvä
esimerkki siitä, millä tavalla ja painolla naisjuristit kirjoittajina JFT:ssä
esiintyvät ja lisäävät panostaan. Artikkeleita naisjuristeilta ovat vain jo
mainitut kaksi, mutta kirjallisuusosiossa on jo lähes kymmenen kirjaesit-
telyä. Esiteltävien kirjojen valikoinnissa ei näy yhdistäviä kriteereitä. Ky-
symys on oppiaineiden alaan kuuluvista oppikirjoista tai ajankohtaisista
tutkimuksista, joiden aineksia ja tuloksia esitellään lyhyesti. Huomionar-
voista on, että numerossa esitellään myös ruotsalaisen historiantutkijan
Lizzie Carlssonin väitöskirjan jälkeinen jatkotutkimus kihlauksesta ja avio-
liitosta ruotsalaisen naisen historiassa.⁷⁴

Varhaisimpien naisjuristien artikkeleissa ei näy viitteitä kiinnostuksesta
tarkasteltavien sääntelykohteiden (kuten kotiapulaisten tai rikollisten) su-
kupuolesta tai pyrkimyksestä tarkastella valitun oikeudenlohkon kysymyk-
siä esim. naisen elämänkaareen liittyvien ulottuvuuksien esilletuomiseksi.
Merkillepantavaa kuitenkin on, että Anttilan ensimmäinen kirjallisuusarvio
JFT:ssä (1959) koski teosta Brun-Guldbundsens: ”Kjønnsrolle og ungdoms-
kriminalitet”.⁷⁵ Anttila oli myös mukana Naisjuristit ry:n toiminnassa.

⁷² Ks. Aro JFT 1974 171–187.

⁷³ Ks. esim. LM 1948 s. 203, 207, LM 1949 s. 702, LM 1953 s. 997, LM 1957 s. 539 ja
685.

⁷⁴ Arvostelun laatinut Gunnel Hedberg viittaa väitöskirjan herättämiin kiistakysymyksiin,
mutta kiittää Carlssonia erityisesti sekavan materiaalin työstämisestä selkeäksi ja nautitta-
vaksi esitykseksi, joka perustuu lähdekritiikkiin ja terveeseen järkeen. Ks. Hedberg JFT
1974 s. 218–220. Vrt. jäljempänä viitteen 76 kohdalla.

⁷⁵ Anttila ei itse ota kantaa siihen, ovatko Brun-Guldbundsensin päätelmät varteenotetta-
via. Kun hän ei myöskään aseta niitä kyseenalaiseksi, vaan esittelee tutkimuksen annin
lukijakunnalle, voitaneen sanoa, että Anttila pitää näkökulmaa huomionarvoisena. Ks. Anttila
JFT 1959 s. 378 s.

2.4 Taustakiistoista

JFT:n palstoilla esiintyy varhainen naispuolista kirjoittajaa koskeva kiista, jossa tämän julkaisun taso asetettiin kyseenalaiseksi. Samoin kuin LM:ssä vuosisadan alussa julkitulleessa kiistassa myös tässä on kysymys historian-tutkimuksesta. JFT:ssä kiistakirjoittelu käytiin ruotsalaisen historian-tutkijan Lizzie Carlssonin ja suomalaisen oikeushistorian professorin Ragnar Hemmerin välillä (1958). Kiista koski naimiskaaren tiettyjen säännösten lainopillista tulkintaa keskiajalla, eikä se varsinaisesti ratkennut, vaan JFT:n toimitus lopetti kiistan esittelyn, kun kumpikin oli saanut julkaistuksi useita vastineita.⁷⁶

DL erottui muista julkaisuista siten, että ensimmäinen siinä ilmestynyt naisjuristin artikkeli on vasta vuodelta 1968 (Pirkko-Liisa Aro). Inkeri Anttila, joka kirjoitti ahkerasti Lakimieheen ja JFT:een, ei julkaissut yhtään artikkelia DL:ssä. Anttilalta ilmestyi kuitenkin DL:ssä vuonna 1963 yhdessä Achilles Westlingin kanssa kirjoitettu vastine prof. Bruno A. Salmialan kriittiseen arvioon Anttilan ja Westlingin julkaisemasta tutkimuksesta.⁷⁷ Salmiala oli jäänyt vuonna 1959 eläkkeelle professuuristaan, johon Anttila nimitettiin, mutta hän pysyi DL:n päätoimittajana aina vuoteen 1969 asti. Salmiala oli DL:n ensimmäinen päätoimittaja ja toimi tehtävässä yhtäjaksoisesti vuodesta 1920. Salmialan asenteella Anttilan edustamaan kriminaalipoliittiseen suuntaukseen lienee tekemistä sen kanssa, ettei Anttila kirjoittanut DL:iin. Oma kysymyksensä on lisäksi se, vaikuttiko Salmialan hahmon keskeisyys siihen, että naisjuristeja ilmaantui lehden palstoille vasta hänen kautensa jälkeen.⁷⁸ Kun muutos sitten tapahtui, se henkilöityi pitkälti Pirkko-Liisa Aroon, jonka artikkeleita ja muita kirjoituksia on lähes kaikissa vuosikirjoissa 1970- ja 1980-luvulla. Aro (sittemmin Haarmann) toimi lisäksi Lakimiehen päätoimittajana 1984–1990. Tämän päätoimittajuuden myötä hänen kirjoittelunsa DL:iin väheni.

⁷⁶ Ks. JFT 1958 s. 277 ss. (Carlsson) ja 285 ss. (Hemmer) ja s. 299.

⁷⁷ Ks. Anttila-Westling DL 1963 s. 120 s. sekä myös Salmiala DL 1963 s. 55 ss. ja s. 124 ss.

⁷⁸ Ks. myös Therman DL 1970 s. 3 s. Therman tarkastelee DL:n 50-vuotista historiaa ja esittelee myös Salmialan erityisen panoksen lehden hengen ylläpitäjänä. Ks. lisäksi Therman DL 1970 s. 77 ss., jossa päätoimittaja esittelee pohjoismaisen asianajajien työtä ja palkkausta koskevaa yksityiskohtaista tutkimusta ja toivoo sellaista Suomeenkin. Kirjoittelussa ei tule esiin, että olisi selvitetty esim. asianajajien sukupuolijakautumaa tai sen merkitystä esim. ansiotasoon.

2.5 Pirkko-Liisa Aron kirjoittajaesimerkki

Ensimmäisessä artikkelissaan DL:ssä (1968) Aro selvittää kysymystä ilmoitusten julkaisuvelvollisuudesta hyödyntäen sopimusvapauden analyytista erittelyä ja kartoittaen monipuolisesti eri oikeudenlohkoille sijoittuvia säännöksiä. Lopputuloksena on arvio, ettei julkaisupakkoon ole perusteita tai tarvetta.⁷⁹ Aron viisi artikkelia vuoden 1970 numeroissa on tosiasiassa viiteen numeroon jaettu tutkielma säätiön lakkauttamisen edellytyksistä. Sellaisena se edustaa DL:n pyrkimystä antaa tilaa myös tieteellisille tutkielmille. Aro perustelee tutkielmaansa sillä, että säätiön lakkauttamisedellytyksistä ei juuri ole suomalaista tutkimusta ja tarkoitus onkin keskittyä lakkauttamisen oikeudellisten edellytysten selvittelyyn sitä koskevien säännösten kielellisen ja rakenteellisen tarkastelun avulla sekä eritellen oikeusministeriön lakkauttamispäätöksiä. Tavoitteena on lähinnä kartoittaa hyödyllisiä ideoita laadittavaa lakia varten.⁸⁰ Näin kirjoituksissa myös edetään. Voidaankin sanoa, että naisjuristit osaltaan tuovat DL:iin tieteellisiä, mutta samalla käytäntöä kartoittavia kirjoituksia, joiden tulosten ajatellaan hyödyttävän lainsäätäjää.⁸¹ DL:iin kirjoittavien ensimmäisten naisjuristien valitsemat oikeudenalueet eivät edusta leimallisesti naisille tyypilliseksi ajateltuja lohkoja (kuten perheoikeus).⁸² Tässä suhteessa ei siis voida nähdä erityistä suuntautumista. Aron kirjoitukset ovat kauppa-, sopimus- ja kilpailuoikeuden alalta ja sittemmin myös immateriaali-oikeuden kysymyksistä. Kaksi muuta DL:ssä tällä jaksolla kirjoitettavaa naisjuristia edustavat prosessioikeutta ja markkina- ja kilpailuoikeutta.

Aron artikkelit edustavat esimerkillisesti naisjuristien juristikirjoituksia. Viittaaan tässä termillä sekä siihen, että valittu aihepiiri ei ole omiaan herättämään kysymyksiä naisille erityisistä teemoista eikä sellaisia myöskään oteta esiin, että siihen, että tarkastelu etenee täsmällisesti, sujuvasti ja monipuolisesti juridisen argumentaation vakiintuneita sääntöjä noudatellen. Tämä sisältää selkeän kysymyksenasettelun ja oikeuslähteiden hal-

⁷⁹ Aro DL 1968 s. 51 s.

⁸⁰ Aro DL 1970 s. 20 s.

⁸¹ Ks. myös Aro DL 1971 s. 141–150 (lectio praecursoria, jossa Aro esittelee väitöstutkimuksensa tavoitteita) sekä esim. Aro DL 1973 s. 317–335 (Aro selvittelee vilpillisestä kilpailusta annetun lain syntytaustoja varsin laajasti).

⁸² Vrt. esim. Koljonen DL 1970 s. 527–544, joka (miesjuristina) kirjoittaa otsikolla ”Avioerolasten huollosta ja elatusavuista” varsin suoranaista tekstiä äidin ja isän asemasta avioerotilanteissa ja huoltopäätöksissä. Aihe on omiaan tuomaan esiin myös asenteita (sekä kirjoittajan että viitatus oikeuskirjallisuuden edustamia) ja on siis jo sellaisenaan toisenlainen kuin Aron samassa numerossa kirjoittamat tekstit säätiöistä.

litun käytön. Aron artikkeleissa on lisäksi usein nähtävissä vakuuttava käytännön tuntemus. Loppupäätelmänä on yhteenveto puolesta ja vastaan puhuvista argumenteista ja usein arvio, joka ei ole ehdoton, vaan pikemminkin analyttiseen tarkasteluun pohjautuva suositus pääsäännöstä, joka voi sallia poikkeuksia. Aro ei myöskään epäröi osoittaa epäjohtonmukaisuuksia tai haitallista sääntelemättömyyttä. Huomioiden osoite on lähinnä lainsäätäjää, jonka on mahdollista parantaa tilannetta.⁸³

Näin hahmottuvaa juristikirjoitusten linjaa DL:ssä jatkoivat omalla panoksellaan Virpi Tiili ja Irma Lager. Tiilin mainontaa koskeva artikkeli (1973) olisi aihepiirinsä puolesta tarjonnut mahdollisuuden kiinnittää huomiota esim. mainonnassa esitettyyn naiskuvaan, mutta Tiili rajasi kysymyksenasettelunsa koskemaan vertailevaa mainontaa. Näin hän pohtii mahdollista hyvän tavan vastaisuutta ja sen tulkintoja lähinnä totuudellisuuden kriteerillä näkökulmanaan kuluttajansuoja.⁸⁴ Lagerin neljä ensimmäistä kirjoitusta koskivat muutoksenhakumenettelyä. Vuoden 1971 artikkelissa selvitetään oikeusvertailevasti ja de lege ferenda -näkökohtia esittäen liittymisoikeutta.⁸⁵ Vuoden 1973 numerossa on Lagerilta kahteen osaan jaettu, muutoksenhausta luopumista tarkoittavia sitoumuksia koskeva kirjoitus, jota voidaan pitää tieteellisenä tutkielmana. Doktriinissa mainitunlaisiin sopimuksiin suhtauduttiin torjuvasti, mutta Lager tarkastelee asiaa monipuolisesti ja hyödyntäen erityisesti oikeusvertailevaa tutkimusta osoittaakseen, että jyrkästä kannasta saattoi olla perusteita luopua. Lager kritisoi käsitteistä tehtyjä johtopäätöksiä ja avaa tarkastelua lakisystemaattisilla pohdintoilla sekä osoittaa tilanteita, joissa asianosaisella saattoi olla perusteltu tarve hankkia ratkaisu nopeammin muutoksenhausta luopumalla.⁸⁶ Oikeustapauskommentti (1974) osoittaa Lagerin kiinnostusta myös muutoksenhakumahdollisuuksien muodollisiin yksityiskohtiin ja käytännön toimivuuteen.⁸⁷

⁸³ Ks. esim. Aro DL 1971 s. 323–339 (sopimussakon ja vahingonkorvauksen suhteesta rakennusurakassa). Ks. myös Aro DL 1973 s. 15 s. Ks. myös Aro DL 1974 s. 197–210 (jossa kiinnitetään lainsäätäjän huomio tiettyihin säätiölain puutteisiin ja osoitetaan mahdolliseksi esikuvaksi Ruotsin sääntely).

⁸⁴ Ks. Tiili DL 1973 s. 36 ss.

⁸⁵ Lager DL 1971 s. 254 s. ja 272.

⁸⁶ Lager päätyy lopuksi arvioimaan kolmea vaihtoehtoa de lege ferenda Ks. Lager DL 1973 s. 283 ss.

⁸⁷ Ks. Lager DL 1974 s. 486–497.

3 VAKIINTUMISEN VAIHE

3.1 Naisjuristien hallitsemat numerot Lakimiehessä

Vakiintumisen vaiheeksi (1975–1989) nimetyn jakson tunnusmerkkinä on naisjuristien vakiintuminen ryhmäksi, jossa usea kirjoittaa useita kertoja, joskin valtaosa kirjoittaa vain kerran. Aihepiirien kirjo on jo verraten laaja, mihin sisältyy myös muutama naisnäkökulmainen juristikirjoitus.⁸⁸

Näitä piirteitä voidaan havainnollistaa yhtäältä määrättyjen Lakimiehen numeroiden tarkastelulla, toisaalta esittelemällä naisjuristi, joka kirjoittaa erityyppisiä tekstejä useampaan aikakaushakemajaan. Tarkastelen ensiksi Lakimiehen numeroita vuosilta 1975, 1985 ja 1987.

Lakimiehessä ilmestyi vuosina 1975 ja 1985 yksi numero (7. vihko), jonka kaikki kirjoittajat ovat naisjuristeja.⁸⁹ Kysymys on eräänlaisista juhlanumeroista, vaikka tämä ei käy ilmi kuin vuoden 1985 numeron osalta, johon on liitetty Naisjuristit-yhdistyksen lyhyet saatesanat. Saatesanat kertovat, että numerolla juhlistettiin yhdistyksen 40-vuotista taivalta. Vuoden 1975 numerosta ei suoraan selviä syy poikkeukselliseen kirjoittajakokoonpanoon, jossa artikkelikirjoittajina on 12 naisjuristia. Syy voidaan päätellä numeron aloittavasta kirjoituksesta, jonka aiheena on YK:n kansainvälinen naisten vuosi. Teemavuoteen liittyen naisjuristeille haluttiin antaa tila osaltaan osoittaa naisten etenemistä suomalaisessa yhteiskunnassa ja akateemisessa maailmassa.⁹⁰ Normaali vuosina Lakimiehen kirjoituksista 2–4 on ollut naisjuristeilta ja tilanne jatkuu pääsääntöisesti samanlaisena 1980-luvulle.

Vuoden 1975 naisjuristinumero kokoa mielestäni hyvin varhaisvaiheen tuottamat piirteet siinäkin suhteessa, että kirjoittajakunnassa ovat edustettuina sekä varhaisvaiheen ensimmäiset naisjuristit että nuorempi polvi, joka sittemmin tuli muodostamaan vakiintuvan kirjoittajakunnan ytimen, jonka ympärille satunnaisemmin kirjoittava joukko uudenlaisin aihealuein vähitellen laajentuu. Vakiintuneen kirjoittajakunnan osalta ei tapahdu suuria muutoksia kymmenessä vuodessa, mitä osoittaa se, että vuoden 1975 ja vuoden 1985 numeroiden kirjoittajat ovat puoleksi samat. Vuoden 1975

⁸⁸ Traditionaalisten aikakaushakemaiden artikkelikirjoittajakunnassa on aikavälillä 1975–1989 runsas seitsemänkymmentä naisjuristia (JFT 16, LM 33, DL 25). Vrt. edellä jakso 1.3.

⁸⁹ Havaintojeni mukaan seuraava pelkästään naisjuristien artikkelikirjoituksia sisältävä numero (siis yksi vihko) ilmestyi 2005, tällöin kuitenkin suunnittelematta.

⁹⁰ Koko vuoden kirjoittajakokoukseksi tulee 12 naisjuristia/49 (kaikista kirjoittajista). Muutama (kolme) naisnumeroon kirjoittanut kirjoittaa lisäksi vuoden muissa numeroissa. Vuoden muiden numeroiden osuus vastaa vuosien tavanomaista jakaumaa.

numerossa kirjoittavat Helvi Sipilä, Inkeri Anttila, Terttu Apala-Arlander, Pirkko-Liisa Aro, Kaarina Buure-Hägglund, Lena Godenhielm, Leena Kartio, Pirkko K. Koskinen, Irma Lager, Kirsti Rissanen, Maarit Saarni-Rytkölä ja Virpi Tiili. Näistä Aro, Koskinen, Lager, Rissanen, Sipilä ja Tiili kirjoittavat myös vuoden 1985 numerossa. Kirjoittajakunnan voi sanoa edustavan korkeimmissa, näkyvissä asemissa olevia tai akateemista uraa tekeviä naisjuristeja ja näin lienee ollut tarkoituskin. Vuoden 1985 numerossa täydennystä tulee akateemista uraa tekevästä, ei-vielä-väitelleistä siksi, että numeroon on samalla haluttu koota kaikkien kolmen oikeustieteellistä koulutusta antavan tiedekunnan eri-ikäisiä kasvatteja.⁹¹

Molemmista naiskirjoittajanumeroissa on sekä juristikirjoituksia että naisnäkökulmaisia kirjoituksia, joskin jälkimmäisiä vain muutama. Vuoden 1975 numerossa Helvi Sipilän ja Terttu Apala-Arlanderin artikkeleissa otetaan kohteina tai toimijoina esille naiset tai jotkut naisryhmät. Muisa artikkeleissa tarkastellaan rikollisia, opiskelijoita, työntekijöitä, rahdinkuljettajia, osakkeenomistajia tai henkilöitä, ja käyttämälleni kriteerillä ne siis edustavat juristikirjoituksia, joissa on kysymys tiettyjen epäselvien pykälien tulkinnasta tai yleisluonteisemmista katsauksista jonkin sääntelyn piirteisiin, usein lisäksi oikeuspoliittisin kannanotoin.

Sipilän artikkelin voi ajatella merkitsevän numeron erityiseksi naiskirjoittajanumeroksi sekä aihepiirinsä vuoksi että siksi, että se on sijoitettu vihon ensimmäiseksi artikkeliksi. Artikkelin on yleisluontoinen selvitys YK:n toiminnasta sukupuolten välisen tasa-arvon edistämiseksi. Suomen osalta ongelmia nähdään lähinnä siinä, että naisten pitäisi aktiivisemmin käyttää olemassa olevia mahdollisuuksia.⁹² Apala-Arlanderin artikkelin ”Mitä avio-oikeuden tilalle?” aiheena on heikommissa taloudellisissa asemassa olevan puolison turvaaminen, joka tekstissä esille otettujen tilanteiden perusteella usein on nainen. Artikkelissa hahmotellaan suuntaviivoja uudistettavalle lainsäädännölle, jossa mahdollisten muutosten perusteena tulisi olla tasapuolisuus, jossa otettaisiin huomioon sekä yhteiskuntakehitys että kummankin puolison taloudelliset olot.⁹³ Näin naisnäkökulma näyttäytyy ensisijaisesti oikeuspoliittisissa kannoissa, ei laintulkinnassa.

Rikos- ja prosessioikeudellisia kirjoituksia on kolme (Anttila, Lager ja Saarni-Rytkölä), ja ne käsittelevät eristämisingoistuksia, prosessirikok-

⁹¹ LM 1985 s. 955.

⁹² Ks. Sipilä LM 1975 s. 772 s.

⁹³ Apala-Arlanderin mukaan suuri osa naisista on perheäitejä, joilla on pienemmät tulot, tai esim. opiskelijaäitejä, jotka siirtävät oman uransa syrjään avustukseensa miehen etene- mistä. Ks. Apala-Arlander LM 1975 s. 795 ja 797 s.

sia ja todistelumenettelyä. Aihevalinnat antavat kirjoittajille mahdollisuuden tarkastella nykyistä tilannetta historiallista taustaa vasten sekä hyödyntää käytännön tuntemustaan de lege ferenda -pohdinnoissa.⁹⁴

Pirkko-Liisa Aron artikkelin aiheena on lapsen vahingonkorvausvastuu, jota on mahdollista pitää valintana tarkastella naisen näkökulmasta tärkeitä perhepiirin kysymyksiä. Artikkelin sisällössä tämä ei näy. Kysymys on juristikirjoituksesta, jossa lainvalmistelutöiden ja vertailevan aineksen perusteella pohditaan tietyn uuden vahingonkorvauslain pykälän tulkintaa, josta ei vielä ole käytäntöä.⁹⁵ Vahva oikeuspoliittinen näkökulma on myös Buure-Hägglundilla hänen pohtiessaan ulkomaankaupan agentuurisuhteita,⁹⁶ samoin kuin Rissasella osakkeenomistajien merkintäetuoikeutta koskevassa kirjoituksessa.⁹⁷ Perusteina sääntelyn tarpeelle on lähinnä lakisäännöksen puuttumisen aiheuttama epäselvyys sovellettavasta käytännöstä. Godenhielmin, Koskisen ja Tiilin artikkeleissa selvitetään tiettyjen pykälien tai lakien tulkintoja lähinnä lakisystemaattisia argumentteja ja lainsäätäjän tarkoitusta hyödyntäen.⁹⁸ Juristikirjoitusten ryhmään voi lukea myös Leena Kartion artikkelin, vaikka sen aihepiiri ei liity tiettyjen säännösten tulkintaan. Kartio pohtii yleisempää kysymystä juridisen tutkimuksen kohteista ja ongelmista. Kartion artikkeli on tarkoitettu juristikirjoitukseksi, jossa tutkinnonuudistuskeskusteluun liittyen tarkastellaan oikeuskäytännön selvittämisen ja empirian ongelmia.⁹⁹

Myös vuoden 1985 juhlanumero sisältää kirjoituksia hyvin erilaisista aihepiireistä ilman sisältöä kokoavaa teemaa. Näin sen päätehtävä on osoittaa, että naisjuristit ovat kasvava osa kirjoittavaa lakimieskuntaa, jonka tutkimuksellinen kiinnostus ulottuu monelle alueelle.¹⁰⁰ Naisjuristit-yhdistyk-

⁹⁴ Ks. Anttila LM 1975 s. 774 s., Lager LM 1975 s. 862 ss. ja Saarni-Rytkölä LM 1975 s. 892 ss.

⁹⁵ Ks. Aro LM 1975 s. 799 ss.

⁹⁶ Ks. Buure-Hägglund LM 1975 s. 822.

⁹⁷ Ks. Rissanen LM 1975 s. 873.

⁹⁸ Huomionarvoinen, joskin eksplikoimaton naisnäkulma sisältyy Tiilin artikkeliin siinä, että hän on ottanut motoksi lainauksen Greta Garbolta (”I never said I want to be alone, I just said I want to be let alone” – kokijan näkökulmasta lauseet viittaavat aivan eri asioihin), Tiili LM 1975 s. 899.

⁹⁹ Ks. Kartio LM 1975 s. 837 s. Leimallisesti naisjuristin kirjoitukseksi tarkoitettussa juhlanumeron artikkelissa aihepiiristä olisi ehkä nostettu tarkasteltavaksi esimerkiksi kysymykset naisjuristien mahdollisesti kohtaamista hankaluuksista koulutuksessa taikka erityisestä näkökulmasta tieteenosa. Vrt. *Winter-Mäkinen* 1995 s. 148 s., jossa selostetaan Naisjuristien 30-vuotisjuhlaa alustuksineen (1975).

¹⁰⁰ Tosin on huomionarvoista, että vuoden muissa numeroissa on vain yksi naisjuristin artikkelikirjoitus (kaikkiaan numeroita on kahdeksan ja kirjoittajia yhteensä 42). Juhlanu-

sen saatesanoissa juhlanumeroon naisen erityinen panos ja ”moninainen, huolta ja huonoa omaatuntoa kantava rooli” otetaan esille runon muodossa.¹⁰¹ Suorasanoisessa saatesanojen tekstissä ajatusta tuetaan toteamalla naisnäkökulma ”dimensiota tuovaksi ulottuvuudeksi”. Artikkeleissa tällaista naisnäkökulmaa ei tuoda esiin. Joidenkin kirjoitusten aihepiirien valinta osoittaa kiinnostusta naisten asemaan. Pääsääntöisesti naisjuristit näyttävät tarkastelevan aiheitaan (vain) juristeina.

Pirkko-Liisa Aro kirjoittaa yhteiskeksintöjen ongelmista kirjoittajaprofiiliin vastaavan juristikirjoituksen, samoin Irma Lager, jonka aiheena ovat tuomarin esteellisyysperusteet.¹⁰² Niin ikään Mirjami Pipatin artikkeli liikevaihtoverolain soveltamisalasta ja Kirsti Rissanen yleisluontoisempi kirjoitus arvopaperimarkkinoihin liittyvän normiston kehityksestä sekä Virpi Tiilin lyhyt artikkeli tavaramerkkilaista kertovat lähinnä naisjuristien kiinnostuksen kohteiden laajenemisesta.¹⁰³ Eva Gottberg-Talven artikkeli ”Nimiperiaate, rahoitus ja omistus” tarjoaa aihepiirinsä puolesta mahdollisuuden naisnäkökulman eksploimiseen, mutta Gottberg-Talve pitäytyy analyttisen erittelyn puitteissa. Hän kritisoi selkeästi nimiperiaatteen tulkintaa keskeisinä perusteinaan lakisystemaattiset, avo- ja avio- puolisoitten erilaiseen asemaan liittyvät seikat.¹⁰⁴

Kaisa Helevä-Vuotin artikkeli on naisnäkökulmainen siinä, että artikkelissa selvitetään työttömän naisen tyypillisiä piirteitä, jotta voitaisiin arvioida työttömyysturvan toteutumista.¹⁰⁵ Helevä-Vuoti haluaa selvittää naisen asemaa, mutta kysymys ei hänen mukaansa ole tasa-arvotutkimuksesta, sillä hän ei vertaa naisia miehiin vaan selvittelee erilaisten naisten asemia. Pirkko K. Koskisen artikkelissa esitellään yleisluontoisesti työturvallisuuslainsäädännön uudistumista ilman naisen tai miehen erilaisen aseman esiin ottamista, vaikka näkökulma juhlanumerossa olisi mahdollinen vaihtoehto aiheen käsittelyssä. Kolmas artikkeli työoikeuden lohkolta koskee työsopimukseen perustuvaa vahingonkorvausta. Siinä Riitta Suho-

merossa naisjuristeja on 11, mutta normaalisti koko vuodenkin numeroissa artikkelikirjoittajina vähemmän, esim. vuonna 1976 3/29 (kaikista), 1979 3/32, 1981 4/36, 1982 3/30, 1983 2/43 ja 1986 3/46.

¹⁰¹ Ks. LM 1985 s. 954 s., jossa todetaan mm. että ”enenevässä määrin naisjuristimme ovat kyenneet antautumaan tieteelliselle tutkimukselle”. Ajatus näyttäisi olevan se, että naisen perinteinen rooli on ollut esteenä täysipainoiselle antautumiselle vaativaan työhön, mutta nytemmin naiset sitkeästi yhdistävät kahta rooliaan.

¹⁰² Ks. Aro LM 1985 s. 733 ss. ja Lager LM 1985 s. 796 ss.

¹⁰³ Ks. Pipatti LM 1985 s. 815 ss., Rissanen LM 1985 s. 826 ss. ja Tiili LM 1985 s. 882 ss.

¹⁰⁴ Ks. Gottberg-Talve LM 1985 s. 742 ss. ja s. 767 s.

¹⁰⁵ Lisäksi kysymys on samalla alueellisesta eriarvoisuudesta, kun tutkimus koskee pohjoissuomalaisen työttömän naisen asemaa. Ks. Helevä-Vuoti LM 1985 s. 769 ss.

sen näkökulmana on esitellä ja arvioida KKO:n ratkaisukäytäntöä. Tähän riittää neutraali työntekijän kategoria.¹⁰⁶ Myös Tuula Ämmälän sopimus-oikeudellisessa artikkelissa keskeisintä on oikeuskäytännön esittely pätevämmämyyden ja sovittelun suhteen selventämiseksi.¹⁰⁷ Naisen aseman kehitys laajemmin ja ensisijaisena kysymyksenä otetaan esiin varsinaisesti vain Helvi Sipilän artikkelissa, jossa tarkastellaan YK:n Naisten vuosikymmentä (1976–1985) YK:n päämäärien edistäjänä.¹⁰⁸

Naiskirjoittajanumeroiden perusteella arvioiden naisjuristeja ei voi sanoa yhdistävän tietty näkökulma – naisen näkökulma –, joka tuottaisi teemallisesti yhteen liittyviä tarkasteluja. Naisjuristit kirjoittavat erilaisia tekstejä, joissa yhdistävin tekijä näyttää olevan juristinäkökulma. Se tarkoittaa tässä sitä, että ilmiötä tarkastellaan juridisen sääntelyn lähtökohdista ja mahdollisuuksista lähtien sekoittamatta näihin pohdintoihin sääntelykohteiden erittelyä taikka käytäntöjen uudenlaista problematisointia sukupuolen mukaan. Sipilän artikkelit tiivistävät naiskysymyksen yleisemmän maailmanlaajuisen yhteiskunnallisen kehityksen osaksi ja samalla kehityslinjaksi, joka ei ensisijaisesti kosketa lainopillisia tarkasteluja. Yhden esimerkin siitä, mitä naisnäkökulma tarkasteluihin voi tuoda, esittelee juhlanumeroissa lähinnä Helevä-Vuotin artikkeli.

Merkillepantavia ovat oikeuspoliittiset kannanotot, joita naiskirjoittajanumeroissa esitettiin jo muiltakin lohkoilta kuin kriminaalipolitiikassa. Kolmas jaksolta tarkasteluun valitsemani Lakimiehen numero tuokin yleisemmin esiin naisjuristien osallistumisen lainuudistuskeskusteluun, jossa naisjuristeilla juristinäkökulman ohella on tilaisuus kiinnittää huomiota joihinkin erityisiin kohtiin. Vuoden 1987 viimeisessä numerossa (8/1987) käsitellään laajasti avioliittolain uudistusta. Ensimmäinen artikkeli on Sami Mahkosen katsaus avioliittosäännösten historiaan. Seuraavat neljä artikkelia ovat eri näkökulmista avioliittolakiin pureutuvia naisjuristien kirjoituksia. Avioliittolaki sinällään ei tietenkään koske naisen elämää enemmän kuin miehen – molempien asemaahan laki sääntelee –, mutta perheoikeutta pidetään usein ”pehmeänä” oikeudenalueena erotukseksi esim. kauppa- tai vero-oikeudesta. Tärkeää on havaita, että keskeisesti naisen asemaan vaikuttavan lain uudistamista arvioivat naisjuristit.¹⁰⁹

¹⁰⁶ Ks. Suhonen LM 1985 s. 864 ss.

¹⁰⁷ Ämmälä LM 1985 s. 892 ss.

¹⁰⁸ YK:n entisenä apulaispääsihteerinä Sipilä epäilemättä edustaa kirjoittajakunnassa myös osoitusta naisjuristien pääsystä korkeimpiinkin tehtäviin. Ks. Sipilä LM 1985 s. 852 ss.

¹⁰⁹ Myös vuoden muissa numeroissa on naisjuristien artikkeleita tavanomaista enemmän, joten naisjuristeilta on vuonna 1987 yhteensä 10 artikkelia (kaikkiaan 37 kirjoittajan joukossa).

Juristinäkökulmasta ensisijaisia myös avioliittolaissa ovat varallisuus-oikeudelliset seikat ja niiden sääntelyssä tapahtuvat muutokset. Aino Virkkusen artikkeli on uuden lain keskeisiä säännöksiä erittelevä esittely. Eva Gottberg-Talven tarkastelu on rajattu muutoksiin vallintarajoituksissa ja elatussäännöksissä. Kummassakin artikkelissa pitäydytään lain terminologiassa, jossa puhutaan vain puolisoista tai omistajapuolisosta. Puolisoiden ehkä edelleen epätasaista taloudellista asemaa sukupuoleen liittyen ei mainita mahdollisena muutosten vaikutusten arviointiin tai taustaan liittyvänä tekijänä, vaikka se jollakin tavalla väikkyi yhteiskunnan muuttumisessa, johon viitataan. Keskeisiä ovat lakisystemaattiset argumentit. Lakia muutettaessa on juristinäkökulmasta olennaista pyrkiä hahmottamaan, miten muutokset sijoittuvat muuhun kokonaisuuteen ja minkä merkityksen ne saavat ja mitä uusia tulkintaongelmia ehkä syntyy.

Mainitut tunnusmerkit hallitsevat myös Pauliine Koskelon tarkastelua uusista ositussäännöksistä, joskin hän sovittelua koskevaa säännöstä selvittäessään korostaa, ettei se mullista aviovarallisuus-oikeudellista järjestelmää, vaan on ilmaus yleisemmästä kehityksestä.¹¹⁰ Tämä erityinen vakuuttelun tarve liittyy ymmärtääkseni pikemminkin sovittelua ja kohtuullistamista koskevaan pitempiaikaiseen sopimusoikeudelliseen kiistakeskusteluun kuin varsinaiseen puolisojen sukupuolen ja sosiaalisen aseman esille ottamiseen osituksen sovittelun tulkinnassa. Lainsäätäjän tarkoituksena on avioliittolain säännösten neutraalisuudella edistää tasa-arvoa. Kysymys siitä, pitäisikö sukupuolten usein tosiasiallisesti erilainen asema perheen talouden ja huollon ylläpidossa ottaa lain tasolla huomioon, nousee suomalaisessa keskustelussa esiin vasta myöhemmin. Anja Tulenheimo-Takki selvittelee teemanumeron lopuksi uusien säännösten siirtymäkautta ja voimaantulosäännöksiä, joihin juristin tulee kiinnittää huomiota. Hän korostaa, että merkittävimpiä ovat uudistuneet avioerosäännökset, joskin suurin muutos vaimon asemassa tapahtui vuoden 1930 alusta, kun uusi avioliittolaki astui voimaan.¹¹¹ Arvio kuvastaa yleistä ajatusta siitä, että naisen tasa-arvon toteutumisen keskeinen etappi äänioikeuden ja vaalikelpoisuuden lisäksi on oikeustoimikelpoisuus ja näin ollen mahdollisuus toimia ilman sukupuolesta ja siviilisäädystä johtuvia rajoituksia.

¹¹⁰ Ks. Koskelo LM 1987 s. 967 sekä myös s. 978 s.

¹¹¹ Tulenheimo-Takki LM 1987 s. 989.

3.2 Pirkko K. Koskisen kirjoittajaesimerkki

Naisjuristien edustus ei vakiintumisen vaiheessa ollut enää yhden tai kahden johtavan hahmon varassa. Tätä piirrettä ja siihen liittyviä muutoksia kuvastamaan sopivat Pirkko K. Koskisen kirjoitukset. Koskinen kirjoittaa kaikkiin traditionaalisiin aikakauskirjoihin sekä artikkeleita että pienempiä kirjoituksia. Koskisen tapaan eri aikakauskirjoihin monentyypisiä kirjoituksia kirjoittavia ovat myös Kirsti Rissanen ja Virpi Tiili sekä Pirkko-Liisa Aro.¹¹² Myös Irma Lager lukeutuu tähän ryhmään. Pirkko K. Koskisen kirjoitusten aihepiirit mahdollistavat lisäksi naisten aseman esille ottamisen ja osoittavat näin omalla tavallaan naiskysymyksen esiin tulemisen muotoa (verrattuna Rissanen, Tiilin, Aron tai Lagerin kirjoitusten aihepiireihin). Pääosa naisjuristien kirjoituksista voidaan toisellakin jaksolla lukea juristikirjoitusten ryhmään. Myös suuri osa Pirkko K. Koskisen kirjoituksista on juristikirjoituksia, mutta joissakin nostetaan naisnäkökulma mukaan tarkasteluun.

Pirkko K. Koskisen ensimmäinen kirjoitus juridisessa aikakauskirjassa on Tanskan työtuomioistuinlakia koskevan kommentaarikirjan esittely (JFT 1974).¹¹³ Varsinaisissa artikkeleissa aiheena ovat työoikeuden erilaiset tulkintakysymykset. Vuoden 1975 LM:ssä Koskiselta on kolme artikkelia. Ensimmäinen edustaa tulkintajuridista pohdintaa työnantajan palkanmaksuvelvollisuudesta sympatiasulun aikana. Koskinen kirjoittaa samaan aihepiiriin kuuluvasta tematiikasta lyhyen keskustelupuheenvuoron myös vuoden 1975 JFT:iin.¹¹⁴ Toinen Koskisen vuoden 1975 LM:n artikkeli puolestaan on laveampi katsaus työnantajan kurinpitovaltaan liittyvään säännöstöön ja käytäntöihin.¹¹⁵ Kolmas saman vuoden LM-kirjoitus ilmestyi edellä jo mainitussa vuoden 1975 naiskirjoittajanumerossa. Aihetta ei kuitenkaan ollut valittu erityisesti numeroa varten, mitä osoittaa sekin, että kysymys on kaksiosaisen kirjoituksen ensimmäisestä osasta. Toinen osa ilmestyi seuraavana vuonna. Koskinen pyrkii artikkeleissa selventämään työturvallisuuden rikkomuksiin liittyvää työ- ja siviilioikeudellisia aineksia sisältävää vastuusuhteitten verkkoa. Tätä varten hän käy läpi työsuoje-

¹¹² Pirkko-Liisa Aron (sittemmin Haarmannin) tutkija- ja juristiprofiilista ks. lisäksi Hoppu LM 1998 s. 4 s.

¹¹³ Koskinen toteaa kirjan osoittavan hyödyllisiä näkökohtia pohdittavaksi suomalaiseen lainsäädäntökusteluun työtuomioistuin- ja työriitalakien uusimistarpeista. Koskinen JFT 1974 s. 304.

¹¹⁴ Ks. Koskinen JFT 1975 s. 271.

¹¹⁵ Koskinen LM 1975 s. 253 ja LM 1975 s. 544 ss.

lulain ja työturvallisuuslain säännöstöä ja soveltamisympäristöjä.¹¹⁶ Työturvallisuus ja siihen liittyvät erilaiset vastuusäännökset ovat aiheena myös vuoden 1982 JFT-artikkelissa.¹¹⁷ Näissä artikkeleissa Koskinen ei päädy mihinkään erityisiin arvioihin *de lege ferenda*. Sen sijaan lomauttamisen edellytyksiä oikeuskirjallisuuden ja lainsäädännön pohjalta selvittävällä artikkelillaan (1978) Koskinen osallistuu myös tuolloin ajankohtaiseen lain muuttamista koskevaan keskusteluun.¹¹⁸

Työntekijän toimenkuvan muuttamista koskevassa artikkelissa (1980) Koskinen tarttuu kysymykseen, josta ei ole kattavaa sääntelyä, mutta kyläkin oikeuskäytäntöä. Koskinen viittaa laajempien teoreettisten pohdintojen mahdollisuuksiin, mutta toteaa tyytyvänsä työtuomioistuimen ratkaisukäytännön selvitykseen täydennettynä lain tarjoamien tulkintaongelmien tarkastelulla.¹¹⁹

Koskisen artikkelit DL:ssä ovat lehden luonteen mukaisia lyhyitä kirjoituksia, joissa esitetään perusteltu kanta yksittäiseen työoikeudelliseen tulkintakysymykseen, joka esim. työmarkkinatapahtumien vuoksi on ajankohtainen. Tällaisia lyhyitä kirjoituksia ovat myös julkaisun muotoon saatetut esitelmät tuomaripäiviltä, ajankohtaisen uuden sääntelyn esittelyt ja ajankohtaisen oikeuskäytännön arvioinnit.¹²⁰

Pirkko K. Koskiselta ilmestyi tällä jaksolla Lakimiehessä kaksi artikkelia, jotka lehden linjoihin luontuvalla tavalla ottavat esiin naisnäkökulman tarkasteltaviin kysymyksiin. Toisen aiheena ovat osa-aikaiset työsopimukset, toisen valmisteilla ollut tasa-arvolaki. Vuoden 1981 kirjoituksen otsikkona on ”Onko osa-aikatyö ratkaisu naisten työssäkäynnin ongelmiin?”. Koskinen pidättäytyy varsinaisesti vastaamasta esittämäänsä kysymykseen, joka näin onkin lähinnä tarkoitettu saattamaan lukija miettimään niiden tietojen merkitystä, joita kirjoituksessa esitellään. Kirjoituksessa selvitetään sitä, miten eräät työoikeudelliset normit toimivat osa-aikatyöhön so-

¹¹⁶ Ks. Koskinen LM 1975 (Vastuu työturvallisuudesta I) s. 846 s. ja LM 1976 (Vastuu työturvallisuudesta II) s. 1.

¹¹⁷ Kysymys on samalla yhdistyksen asettamasta keskustelukysymyksestä (”Utesluter godkännande av kontrollmyndighet, t.ex. arbetarskyddsmyndighet, straffrättsligt och skadeståndsrättsligt ansvar?”), johon Pirkko K. Koskinen esittää tulkintasuosituksensa, ks. Koskinen JFT 1982 s. 152–160.

¹¹⁸ Ks. Koskinen LM 1978 s. 123–139.

¹¹⁹ Koskinen LM 1980 s. 634 s. Ks. myös Koskinen DL 1988 s. 14 ss. ja s. 489 ss., joissa palataan, osin tarkastelua laventaen, selvittämään samaa asiakysymystä.

¹²⁰ Ks. esim. Koskinen DL 1976 s. 374 s., DL 1983 s. 546 s., DL 1985 s. 49 ss. ja DL 1988 s. 412 ss.

vellettuna. Tämä selvitys on Koskisen mukaan naisoikeudellinen sillä perusteella, että valtaosa osa-aikatyön tekijöistä on naisia. Sen sijaan kirjoituksessa ei hänen mukaansa ole tarkoitus tuoda esille mitään nimenomaisesti naisnäkökulmaa.¹²¹ Koskinen aloittaa kirjoituksen listaamalla lyhyesti muutamia naisoikeudellisen tutkimuksen harjoittamisen tapoja. On ilmeistä, ettei hänen oma tutkimusintressinsä vastaa mitään esitellyistä vaihtoehdoista. Koskisen näkökulmasta selvitys luokituu naisoikeudelliseksi siksi, että tutkimuskohde eli tiettyjen työoikeudellisten normien toimivuus tosiasiaassa koskee pääosin naisia. Koskinen toteaaakin, että normisto itsessään on sukupuolineutraali. Käytännön tarkastelu vain tuo esiin sukupuolten erilaisen asettumisen tarkasteltaviin tilanteisiin. Näin aineisto nostaa esiin kysymyksiä miesten ja naisten eroista paitsi osa-aikatyöskentelyn laajuudessa myös syissä ja seurauksissa. Koskinen osoittaa niitä ongelmia, joita naisten osa-aikatyöuriin liittyä, mutta ei halua ryhtyä tarkastelemaan asiaa naiskysymyksenä eikä sitoutua mihinkään tiettyyn naisnäkökulmaan.¹²²

Konkreettisesti kirjoituksen herätteenä lienee ollut Koskisen tutkimusjakso, jonka aikana hän valmisteli Suomen osaston raportin Kansainvälisen työ- ja sosiaalioikeuden yhdistyksen kokoukseen naisen asemasta työ- ja sosiaalioikeudessa. Sittemmin hänen kiinnostuksensa laajeni mm. pohjoismaisen tutkijapiiriin sekä tasa-arvolakia valmistelleen toimikunnan jäsenyyden ansiosta.¹²³ Tämä on taustana artikkelissa, jonka otsikkona on ”Mitä tasa-arvolain rikkomisesta seuraa?” (1984). Kirjoituksessa Koskinen kommentoi ja arvioi kriittiseen sävyyn kolmatta, 1983 valmistunutta ehdotusta tasa-arvolaksi. Hän aloittaa toteamalla, että vaikka tosiasiallinen tasa-arvo on vielä utuista tulevaisuutta Suomessa, sekin ehkä toteutuu ennen kuin tasa-arvolaki saadaan säädettyä. Näin hän viittaa lain monivaiheiseen valmisteluun ja ehdotuksen puutteellisuuksiin. Koskinen tarkastelee ennen kaikkea niitä oikeusturvakeinoja, joita syrjityllä tasa-arvolakiehdotuksen mukaan olisi käytettävissään. Läpi kirjoituksen käy selväksi, että vaikka ehdotuksessa on muitakin puutteita, työryhmä on juuri seuraamuksia käsitellessään ”antanut heikoimpansa”. Koskisen arvion mukaan

¹²¹ Koskinen selvittää vielä rajaustaan niin, että kun mm. tämä ”toinen ääni” puuttuu, voidaan selvitystä ehkä syyttää naisten ongelmien näkymättömäksi tekemisestä. Ks. Koskinen LM 1981 s. 426 s.

¹²² Ks. Koskinen LM 1981 s. 423–436.

¹²³ Ks. Koskinen, Naisoikeutta (1983) s. 5. Kirjan pohjana on Pirkko K. Koskisen Helsingin yliopistossa vuonna 1982 pitämä luentosarja ”Naisten ehdoista työmarkkinoilla”.

ehdotetulla lailla ei olisi voimaa edistää tasa-arvoa, mikä kuitenkin on tärkeä tavoite.¹²⁴

Aihe artikkeliin ”Lakiviittausten ongelmatiikka ulkomaantyötä koskevissa työehtosopimuksissa” (1983) on valikoitunut siksi, että kysymys on Antti Suvirannan juhla kirjasta. Tänä ajankohtana tyyppiesimerkki näiden kysymysten peilaamiseksi olivat Kostamuksen työkohteissa syntyneet kiistat.¹²⁵ Tarkasteltavat relaatiot tarkennetaan suomalaisten työnantajien ja työntekijöiden sopimukseen ilman viittauksia esim. työntekijöiden sukupuoleen. Myöskään vuoden 1985 naiskirjoittajanumerossa ilmestyneessä Koskisen artikkelissa työturvallisuudesta ei nosteta esiin esim. kysymystä sukupuolittain eriytyneiden työtehtävien merkityksestä käytäntöjen arvioinnissa, vaikka tähän antaisi mahdollisuuden paitsi viikon erityisluonne, myös esille otettavat yksittäiset kysymykset, kuten kotityö. Kysymys on uudistumassa olevan lainsäädännön yleisemmästä taustoittamisesta ja erittelystä.¹²⁶ Viimeinen jaksolle sijoittuva Koskisen artikkeli selvittelee otsikkonsa ”Korkeimman oikeuden työoikeudellisia ratkaisuja vv. 1980–1985” mukaisesti oikeuskäytännössä otettuja kantoja. Tapaukset on ryhmitelty kahdeksaan aihepiiriin, joita ei näytä liittävän toisiinsa muu kuin tulkintaratkaisujen esittelemine.¹²⁷

Pääosa Pirkko K. Koskisen laatimista kirjaesittelyistä koostuu työoikeuden eri lohkoja ja kysymyksiä käsittelevästä ulkomaisesta ja kotimaisesta tutkimuskirjallisuudesta.¹²⁸ Yleisempää mielenkiintoa osoittaa esim. arvio muinaisruotsista suomennetusta Kuningas Kristofferin maanlaista, jonka yhteydessä Koskinen käyttää tilaisuutta ottaa esille muutamia tuonaikaisen palkollisen elämää säänteleviä määräyksiä ja luonnehtii lisäksi naittajan määräytymistä koskevia säännöksiä ”chauvinistisiksi”.¹²⁹

Vaikka Koskinen artikkeleissaan pyrkii kirjoittamaan juristina ottamatta juurikaan esille tarkastelemiensa kysymysten mahdollisia liittymiä sukupuolten erilaiseen asemaan, tulee tämä näkökulma paikoin esiin kirjallisuusesittelyissä, paitsi edellä mainittuun tapaan yksittäisenä huomiona,

¹²⁴ Ks. Koskinen LM 1984 s. 154–173.

¹²⁵ Ks. Koskinen LM 1983 s. 962 s.

¹²⁶ Ks. Koskinen LM 1985 s. 782–795.

¹²⁷ Ks. Koskinen LM 1987 s. 139–165. Koskinen toteaaakin aikarajauksen 1980–1985 perusteluna olevan vain toimituksen toivomus, ja lisäksi hän selvittää muutaman asiaryhmän poisjättämistä muussa yhteydessä jo ilmestyneillä tarkasteluilla.

¹²⁸ Ks. esim. Koskinen LM 1979 s. 696 ja LM 1980 s. 55 (kysymys on samalla vastaväittäjän lausunnosta Niklas Bruunin tutkimukseen ”Kollektivavtal”).

¹²⁹ Ks. Koskinen LM 1979 s. 396.

jossain määrin myös siinä, mitä hän valitsee esiteltäväkseen. Niinpä hän esittelee vuoden 1975 JFT:ssa tanskalaista artikkelikokoelmaa ”Jura og kvinder”, jolla juhlistettiin sitä, että oikeustieteellisen tutkinnon mahdollistumisesta naisille oli kulunut 100 vuotta. Koskinen selostaa kirjan sisältöä, mistä käy ilmi, että osa kirjoituksista käsittelee erityisesti naisten ongelmia, mutta joukossa on myös muuta oikeustutkimusta. Koskinen kommentoi tekstejä niukasti, mutta hän suhtautuu selvästi varauksellisemmin erityisten ”naisartikkelien” antiin kuin sinänsä siihen moninaisuuteen, jota julkaisu tanskalaisten naisjuristien tutkimuksen kentästä esittelee.¹³⁰

Tiiviissä muodossa havainnollisen kuvan Koskisen torjuvasta suhtautumisesta feministisen liikkeen vahvoin muotoihin, mutta toisaalta samanaikaisesta kiinnostuksesta kaikenlaisen syrjinnän – mukaan lukien naisiin kohdistuvan – vähentämiseen antaa kirjaesittely Kvinderetlig Skriftseriesä ilmestyneestä naisoikeuden vuosikirjasta 1979. Kysymys on pohjoismaisesta artikkelikokoelmasta, jonka kirjoittajista suuri osa on tanskalaisia. Suomalaisia ei joukossa ole, minkä Koskinen toteaa vahingoksi siksi, että monet artikkeleissa selviteltyt asiat olisivat olleet kartoitettavissa myös Suomen osalta. Koskinen luonnehtii julkaisua yleisesti kiinnostavaksi sillä perustelulla, että kysymys ei ole ”huu-haa-henkisten feministien lipunliehutuksesta”, vaan tutkimuksesta, jonka tulosten pitäisi vaikuttaa sekä lainsäädäntöön että lain soveltamiseen. Tarkemmin Koskinen selostaa julkaisuun sisältyvää Anna Christensenin artikkelia, jossa tarkastellaan naisia ja työttömyyskorvausta. Hän korostaa sitä, että selvitys tuo esiin kovia faktoja, joita voidaan yrittää käyttää hyväksi pyrittäessä muuttamaan naisten asemaa työmarkkinoilla oikeudenmukaisemmaksi.¹³¹ Säännöstö on sukupuolineutraalia, mutta käytäntö osoittaa, että tasa-arvo on illusorista. Tämänäyttypisten asioiden tärkeys on Koskisen mukaan kiistatonta, sen sijaan ”intoilut kauneuskilpailuja tai mainosten seksipommeja vastaan ovat lapsellista pintaporinaa”.

Koskisen suhteesta naisoikeuden erilaisiin painotuksiin kertoo myös se, että hän ottaa julkaisusta lopuksi esille Lotta Westerhäll-Giselssonin artikkelin, jossa tarkastellaan erilaisia sääntötyyppisiä naisoikeudellisesta nä-

¹³⁰ Koskinen kertoo lopuksi, että ”varsin epätasaisen, osittain mielenkiintoisen” juhla-kirjan päättää mukha luettelo tanskalaisista, oikeustieteellisen loppututkinnon suorittaneista naisista, Koskinen JFT 1975 s. 382–384.

¹³¹ Ks. Koskinen LM 1980 s. 186 s. Koskinen jatkaa vielä: ”tai jos niin halutaan sanoa ’tasa-arvoisemmaksi’”. Lainausmerkit ovat siis Koskisen ja viitannevat siihen, että hän suhtautuu epäluuloisesti naisliikkeen tasa-arvo-korostuksiin.

kökulmasta ja mainitsee siitä kirjoittajan tarpeellisena pitämän jaottelun naisia koskeviin erityissäännöksiin ja tasa-arvosäännöksiin. Kun Koskinen lisäksi päättää arvionsa lainauksella, jonka mukaan useimmat naiset eivät toivo samanlaista kohtelua kaikilla aloilla, vaan samanarvoista kohtelua, voidaan sanoa, että Koskinen näkee naisoikeudellisen tutkimuksen tarpeen ja mahdollisuudet sääntelyn toimivuuden erittelyssä ja syrjivien käytäntöjen esilletuomisessa, mutta kavahtaa tasa-arvopolitiikassa näkemäänsä tasapäästämissä juonetta.

Yhteenvetona voidaan todeta, että naisjuristit kirjoittavat aikakauskirjoissa 1970- ja 80-luvuilla enenevässä määrin. Pääosaltaan kirjoitukset ovat sekä aiheiltaan että tarkastelutavaltaan lehtien yleisiä linjoja noudattelevia juristikirjoituksia. Muutama kirjoittaja ottaa esille aiheita, joissa tutkittu ilmiö tai tarkasteltavat oikeussuhteet koskettavat erityisesti naisia. Naisten lisääntyvän panoksen oikeustieteessä voi siten ajatella merkinneen myös uudentyypisten kysymysten esiin ottamista, vaikka valtaosa kirjoituksista käsittelee ongelmia, jotka nähtiin sukupuolineutraalisti tai joissa sukupuoli ei asian luonteen vuoksi nähty relevanttina tekijänä. Omaan ryhmäänsä erottuvat Pirkko K. Koskisen kirjoitukset. Monipuolisena tutkijana hän kirjoitti kysymyksistä, joissa sukupuolten erot eivät tulleet esille tai joissa hän ei nähnyt eroja tärkeinä. Näiden ohella hän kiinnostui tilanteista, joissa sukupuolineutraali lainsäädäntö kohtasi sukupuolittuneen todellisuuden. Näin hän tuli avanneeksi näkökulman, joka on ollut merkittävä myöhemmässä naisoikeudellisessa tutkimuksessa. Toisaalta Koskinen näki pohjoismaisessa feminismissä piirteitä, jotka olivat torjuttavia. Ensimmäiset leimallisesti naisoikeudellisia kysymyksiä esille ottavat artikkelit ilmestyvät kaikissa edellä tarkastelluissa aikakauskirjoissa vasta 1990-luvun alussa. Tällöinkin on kysymys muutamasta kirjoituksesta ja kirjoittajasta. Toisaalta on huomattava, että tässä vaiheessa oli jo olemassa Oikeus-lehti, johon tämäntyyppiset kysymykset 1980-luvulla ohjautuivat mm. teemanumeroiden myötä.¹³²

¹³² Tästä enemmän jäljempänä, jaksossa 5.

4 NAISJURISTIEN TEKSTIEN KIRJO

4.1 Juristikirjoituksia ja naisnäkökulmia

1990-luvulla voidaan jo sanoa, että naisjuristit kirjoittavat traditionaalisissa aikakauskirjoissa vakiintuneesti ja tekstien kirjo sisältää paitsi juristikirjoituksia, toisinaan myös kirjoituksia, joissa kirjoittaja tarkastelee kysymyksiä tai ongelmia, jotka liittyvät naisen elämään tai tasa-arvoon tai sukupuolen merkitykseen. Kukin aikakauskirja tarjoaa näistä piirteistä omanlaisensa esimerkin. Esittelen seuraavassa lyhyesti ainoastaan viitattuja uusia ja harvemmin esille tulevia piirteitä. Niiden taustaksi on syytä muistaa valtavirtaa edustavat lukuisat juristikirjoitukset¹³³, joiden aihepiireissä ja tarkastelutavoissa näkyy yleinen oikeustieteen kehitys ja juristikunnan laajentuminen.

4.2 Naisoikeusavaus JFT:ssä

Katarina Petrellin JFT:ssä ilmestynyt ”Den skadade hemmafrun, en kvinnorättslig syn på skadeståndsrätten” (1990) ilmoittaa näkökulman jo otsikossa.¹³⁴ Artikkeleihin sisältyy lyhyt katsaus naisoikeuteen. Se sisältääkin näin ensimmäisen esittelyn naisoikeuden kysymyksenasetteluista JFT:ssä. Petrellin artikkeli kokoaa piirteitä naisoikeudellisen tutkimuksen alkuvaiheista Suomessa. Kirjoitus nojautuu teoriansa puolesta norjalaiseen Tove Stang Dahliin. Kysymyksenasettelussa puolestaan seurataan sosiologi Riitta Jallinojan ajatuksia. Artikkelissa nostetaan esiin marginaalisena pidetty kysymys, joka koskee erityisesti naisia. Petrell tarkastelee kotiäidin kotityön merkitystä vahingonkorvausoikeudellisena kysymyksenä. Samalla kotityö esitellään kysymyksenä, joka avaa vahingonkorvausoikeuteen uudenlaisia näkökulmia siksi, että esille otetaan naisen rooli, johon edelleen sisältyy vastuu kotitöistä eri tavalla kuin miehen rooliin.

Artikkelissa suomalaisen naisen asemaa tarkastellaan pohjoismaisessa mittakaavassa vertailevasti, siis todeten eroja ja yhtäläisyyksiä, joita työn ja perheen alueella on. Kysymys on sukupuolittuneesta toiminnan kentästä. Tämän huomion yhdistäminen vahingonkorvausoikeudellisiin kysymyksiin osoittaa eroja mm. siinä, miten sairaustilanteissa maksetaan korvauk-

¹³³ Vrt. kirjoitusten määriä koskevat tiedot edellä jaksossa 1.3 ja alaviitteet 29–31.

¹³⁴ Petrell oli tuolloin vielä oikeustieteen ylioppilas ja kirjoitus on valmistunut Thomas Wilhelmssonin vetämässä syventävien opintojen projektissa henkilövahingoista.

sia. Petrell hyödyntää lisäksi tilastotietoja ja erilaisia ehdotuksia laskea kotityön arvoa ja kustannuksia.¹³⁵ Tämä on alue, jota ei ollut aiemmin juridiikassa käsitelty.

4.3 Naisoikeuden asialuokka Lakimieheissä

Myös Lakimieheissä naisoikeus tulee yksittäisissä kirjoituksissa esille 1990-luvun alussa, ensimmäiseksi kahden väitöskirjan esittelyn yhteydessä (1990), toiseksi Soile Pohjosen artikkelissa ”Aviovaimoa ei voi raiskata” (1991). Viimeisimmässä Lakimiehen hakemistossa (vuosille 1986–2004) on uutena asialuokkana ”naisoikeus”. Sen alle on sijoitettu kaksi artikkelia ja ne ovat mainittu Pohjosen artikkeli ja Kevät Nousiaisen ”Sukupuolierosta oikeudessa” (1998).¹³⁶ Luokittelusta huolimatta aikakauskirjassa on mainitulla jaksolla ilmestynyt myös muita naisoikeudellisia artikkeleita, mm. Johanna Niemi-Kiesiläiseltä, Liisa Niemiseltä ja Soile Pohjoselta. Ne vain on luokiteltu rikos-, valtiosääntö- tai perheoikeuteen, mitä ne myös edustavat.

Naisoikeudellisten väitöskirjojen vastaväittäjien arvioihin on tässä yhteydessä syytä kiinnittää lyhyesti huomiota siksi, että ne kuvaavat yhtä huomionarvoista tapaa, jolla naisoikeudelliset kysymykset ja naistutkimus alkavat saada tilaa traditionaalisten aikakauskirjojen palstoilla.

Liisa Niemisen väitöskirja ”Perusoikeuksien emansipatorisista mahdollisuuksista” (1990) sai kriittisen vastaanoton. Kahdesta vastaväittäjästä oikeustieteellistä asiantuntemusta edustanut Lars D. Eriksson toteaa väitöskirjan urauurtavuuden ensimmäisenä naisoikeudellisena väitöstutkimuksena, mutta pitää teoksen ongelmana tutkimustehtävän täsmentymättömyyttä, mistä seuraa myös tutkimustulosten epätasällisyys.¹³⁷ Toisen vastaväittäjän, yhteiskuntatiedettä ja naistutkimusta edustaneen Raija Julkusen arvio tutkimuksen johdonmukaisen jäsenyyksen puutteesta on samansuuntainen, jopa kriittisempikin kuin Erikssonin.¹³⁸ Tutkimuksen ansiona vastaväittäjät näkevät ennen kaikkea tärkeiden kysymysten esille nostamisen.

¹³⁵ Ks. Petrell JFT 1990 s. 28–60.

¹³⁶ Ks. Lakimies, Hakemisto 1986–2004 s. 46.

¹³⁷ Erikssonin mukaan tutkimuksesta puuttuu selkeä teoreettinen lähtökohta, jolloin myöskään asetettuun kysymykseen ei voida vastata. Ks. Eriksson LM 1990 s. 648–655.

¹³⁸ Julkusen mukaan Niemisen tutkimusta leimaavat arvopäätelmät, joita ei ole argumentoitu perustellusti. Ks. Julkunen LM 1990 s. 655–657.

Myös Anu Pylkkäsen oikeushistorian alaan kuuluvalla väitöskirjalla naisten asemasta maalaistaloudessa oli kaksi vastaväittäjää: oikeustieteellistä asiantuntemusta edustava Sami Mahkonen ja historiantutkija Marja Taussi-Sjöberg. He toteavat Pylkkäsen naistutkimuksellisen lähtökohdan siinä, että pyrkimyksenä on selvittää, mitkä tekijät pitivät yllä sukupuolten erilaista asemaa yhteiskunnassa. Kritiikki keskittyy siihen, että keskeinen tarkasteluaineisto (oikeudenkäyntiaineisto) ei heidän mukaansa anna luvattua tietoa arjen elämästä eikä myöskään selittäväksi tekijäksi oletetusta sukupuolten välisestä työnjaosta. Tutkimuksen ansioina vastaväittäjät pitivät lainsäädännön ja oikeuskäytännön tutkimusta, mihin liittyy myös metodista kontribuutiota.¹³⁹

Soile Pohjosen artikkelia ”Aviovaimoa ei voi raiskata” voidaan pitää samantyyppisenä naistutkimuksen näkökulman ja teemojen esittelytekstinä Lakimieheissä kuin Petrellin edellä mainittua artikkelia JFT:ssä. Artikkelissa arvioidaan rikoslainsäädännön ajankohtaisuutta ja muutostarpeita. Pohjonen toteaa, että naisiin kohdistuvaan väkivaltaan on alettu kiinnittää huomiota erityisesti kansainvälisten järjestöjen kuten YK:n aloitteiden takia. Hän ei epäröi liittää tarkastelemaansa väkivaltaa yhteiskunnan patriarkaaliseen, hierarkkiseen rakenteeseen ja perinteisiin seksuaalisiin roolikäsityksiin sekä miesten pyrkimykseen kontrolloida naista.¹⁴⁰

4.4 Juristikirjoitukset ja naisnäkökulma DL:ssä

Myös DL:n kirjoittajissa alkaa 1990-luvun vaihteesta lähtien olla enemmän naisjuristeja. Kirjoitukset ovat juristikirjoituksia.¹⁴¹ Vuoden 1991 numeroa voi kuitenkin luonnehtia samalla tapaa tunnusmerkilliseksi kuin JFT:n ja LM:n osalta edellä on poimittu vuosien 1990 ja 1991 numeroita osoittamaan sitä, että juristikirjoitusten ohella julkaistaan kirjoituksia, joiden ai-

¹³⁹ Ks. Mahkonen – Taussi-Sjöberg LM 1990 s. 1090–1100.

¹⁴⁰ Pohjosen mukaan säännöksille esitettyjä perusteluja tulisi kauttaaltaan lukea sukupuoli huomioon ottaen. Ks. Pohjonen LM 1991 s. 1023–1042.

¹⁴¹ Havainnollinen on esim. vuoden 1990 numero, johon sisältyvissä naisjuristien juristikirjoituksissa lakisäännösten esittelyä täydennetään oikeustapauksilla. Irja Simonen selvittää kiinteistönvälittäjän tiedonantovelvollisuutta, Pia Letto-Vanamo roomalaista juristi-oikeutta, Annamaria Rapakko kansainvälisen kaupan sopimusperustoja ja Tuula Linna yhteisomistuskiihteistön pakkohuutokauppasääntelyä. Mukana on myös kaksi yhteisartikkelia, Hannu T. Klamin tutkimusapulaisineen kirjoittama artikkeli todistustaakan tarpeellisuudesta, ja geenitekniikkaa koskeva selvitys, jonka laadinnassa on mukana (nais)lääkäri. Lisäksi kirjallisuusarvioissa Pirkko K. Koskinen esittelee pohjoismaista työoikeutta ja valtiomallia koskevan kirjan.

hepiiri liittyy tasa-arvoon tai naisen elämänpiiriin tai kysymyksenasettelu viittaa naistutkimukseen.

Juristikirjoituksia edustavat Helena Alanderin ”Havaintoja välimiesmenettelyssä käsiteltävistä asioista” ja Tuija Viinikka-Monthanin ”Tiekuljettusopimuslain soveltamisala”.¹⁴² Eva Gottberg-Talvelta on mukana kaksi omaa artikkelia ja yksi yhdessä kahden muun kirjoittajan kanssa kirjoitettu. Kaikkien aihepiiri on perhe- ja lapsioikeus.¹⁴³ Kirjoituksissa otetaan esiin myös naisten ja miesten erilainen asema esim. viittauksina erilaisiin elämänpiireihin tai tosiasialliseen huoltajavastuuseen taikka varallisuuseroihin. Tämä perustuu pyrkimykseen asettaa ja vastata vain kysymyksiin, jotka nousevat käytännön elämän tarpeista. Lainmuutoksiin ja uudistuksiin liittyvissä kirjoituksissaan Gottberg arvioi lain vaikutuksia ja esittää oikeuspoliittisia kantoja analyttisessä hengessä. Gottberg ei aihepiiristään huolimatta halua sitoutua naistutkimuksen tai naisoikeuden näkökulmiin. Hän edustaakin lähinnä naisjuristin juristinäkökulmaa, johon tarkasteltavasta kysymyksestä riippuen sisältyy myös tasa-arvonäkökulma.

Soile Pohjosen ”Uusi avioliittolaki ja asianajajat” edustaa tarkasteltavassa numerossa artikkelia, jossa otetaan erikseen pohdittavaksi kysymys sukupuolesta. Pohjonen selvittää paitsi omia kiinnostuksen alueitaan kirjoittajana myös käsitystään sukupuolten olemuksellisuudesta. Näin Pohjonen tuo DL:iin uuden näkökulman samaan tapaan kuin edellä mainitussa Lakimiehen artikkelissaan. Hän toteaa olevansa kiinnostunut siitä, miten oikeusjärjestyksemme kuvastaa sukupuolisesti määräytynyttä ajattelua ja minkälaisia vaikutuksia sillä on naisten elämään, sekä senkin, että neutraalikaan lainsäädäntö ei vaikuta samalla tavalla miesten ja naisten elämään yhteiskunnassa, joka ei ole sukupuolineutraali.¹⁴⁴

Pohjosen artikkeli jää poikkeukselliseksi DL:n aineistossa ja viittaa näin siihen, että vain harvat kirjoittavat avoimen naisoikeudellisia puheenvuoroja ja ehkä myös siihen, mille forumeille näitä tekstejä tarjotaan. Forumiksi ei valita traditionaalisia aikakauskirjoja. Niinpä pidemmällä linjalla naisjuristien lisääntyvää panosta DL:n painotuksissa kuvastaa vuoden 1994

¹⁴² Numeron pienempiä kirjoituksia ovat Maija Ylikosken artikkeli ”Mitä tarkoitetaan neuvottelulla, mitä väittelyllä” ja Katriina Lehtipuron puheenvuoro oikeusturvavakuutuksesta. Nämäkin ovat juristikirjoituksia.

¹⁴³ Ensimmäinen artikkeli koskee takaisinsaantilainsäädäntöuudistuksen perheoikeudellisia vaikutuksia, toinen lapsen etua oikeudellisissa huolto-, tapaamis- ja holhousratkaisuisa. Yhteisartikkeli Anne Ketosen ja Maija-Liisa Kosken kanssa esittelee lapsen huoltoa ja tapaamisoikeutta Euroopan ihmisoikeusyleissopimuksessa. Ks. Gottberg DL 1991 s. 271–302 ja s. 444–466 sekä Ketonen – Koski – Gottberg DL 1991 s. 731–758.

¹⁴⁴ Ks. DL 1991 s. 589.

numero, jossa pienemmissä kirjoitelmissa esitellään Helvi Sipilän asianajotoimiston avaamisen 50-vuotisjuhlaa ja seminaaria, jossa muutama naisjuristi ja naistutkija valottivat naisten asemaa juristeina ja Helvi Sipilä itse muisteli toimintansa vaihteita. Tätä selostamalla DL nostaa naisjuristit esiin.¹⁴⁵

4.5 Aihepiirien laaja-alaisuus

Naiskirjoittajien osuus kasvoi 1990-luvun lopulla selvästi. Kasvu näkyy myös suuntautumisenä uusille oikeudenalaille, kuten EU-oikeudellisiin kysymyksiin ja ihmisoikeustematiikkaan.¹⁴⁶ Näihin liittyen otetaan esiin myös erityisesti naisia koskettavia teemoja, kuten raiskaukset ja niiden käsittely oikeuslaitoksessa. Ulrika Anderssonin artikkelissa ”Hans våld och hennes vilja – Något om ansvar, rättskydd och våldtäkt” (2004) viitataan feministiseen filosofiaan ja pidetään ongelmallisena rikosoikeusjärjestelmään sisältyviä miehisiä ja naisisia käyttäytymismalleja ja sukupuolia koskevia roolioletuksia. Kysymys on JFT:ssä julkaistusta ruotsalaisesta puheenvuorosta, jossa feministinen näkökulma yhdistetään Michel Foucaultin valta-analyysiin ja tarkastellaan tältä pohjalta Eurooppa-tuomioistuimen ratkaisuja.¹⁴⁷ Artikkelissa naisoikeudelliselle näkökulmalle haetaan tukea EU-oikeudellisista tulkinnoista. Naisoikeudellisen tarkastelukentän muuttuvat painotukset näkyvät vastaavasti myös suomalaisessa naisoikeudessa, jossa työn ja perheen yhdistämisen ongelmien jälkeen nostetaan tarkasteluun hankalampia aiheita. Sukupuolijärjestelmä aletaan ymmärtää valtasuhteena, jota uusinnetaan kaikilla elämän alueilla. Tästä näkökulmasta aletaan tarkastella erityisesti naisiin kohdistuvan väkivallan eri ilmiöitä.¹⁴⁸ Osin on kysymys perinteisen yksityisen ja perheen piirin asioiden uudeltaisesta tarkastelusta (parisuhdeväkivalta), osin naisnäkökulman avaamisesta rikosoikeusjärjestelmään sisältyvien ajattelumallien kyseenalaistamiseen.

Vastaavasti kuin edellä todettiin DL:n osalta myös JFT:n yleisilmeessä naisoikeudelliset teemat pysyivät marginaalissa. Naisjuristit kirjoittavat pääasiassa juristeina. Tätä kuvastaa vuoden 2005 numero 4–5, joka on juhla-kirja professori Lena Sisula-Tulokkaalle (ent. Godenhielm) hänen täyt-täessään 60 vuotta. Numeron artikkelit eivät ole naisoikeudellisia. Kirjoi-

¹⁴⁵ Ks. DL 1994 s. 126–129.

¹⁴⁶ Vrt. Myös Mykkänen – Koskinen Oikeus 1995 s. 294.

¹⁴⁷ Ks. JFT 2004 s. 271–278.

¹⁴⁸ Ks. jäljempänä jaksoissa 5 ja 6 (Oikeus-lehteä koskien).

tuksia on 21, näissä on kolme naiskirjoittajaa.¹⁴⁹ Kirjoituksissa tarkastellaan erilaisia, vahvasti EU-painotteisia sopimus-, velvoite- ja kuljetusoi-
keuden kysymyksiä. Mukana on kuitenkin yksi nimenomaisesti Sisula-
Tulokkaalle osoitettu teksti, Anders von Koskullin ”’The Portrait of a Lady’,
Ett öppet vänbrev till Lena”.¹⁵⁰ Voitaneen sanoa, että teksti on osoitettu
naiselle, ei vain juristitutkijalle, jolla on merkkipäivä.

Hahmoteltuja kehityspiirteitä – naiskirjoittajien kasvavaa määrää, kir-
joitusten ajankohtaisia aihepiirejä ja naisoikeudellisten kirjoitusten osuut-
ta – jakson lopussa kuvastavat Lakimiehen vuoden 2005 numerot. Kaiken
kaikkiaan artikkeleita on 34, näiden joukossa kymmeneltä (10) naisjuris-
tilta (0–3 kirjoitusta numeroa kohden). Pääosa naisjuristien artikkeleista
on juristikirjoituksia, mitä osoittaa myös numero 5/2005, joka sisältää ar-
tikkelikirjoituksia vain naisjuristeilta. Katja Weckström kirjoittaa euroop-
palaistuvasta tavaramerkkioikeudesta, Salla Lötjönen ihmisperäisten bio-
logisten näytteiden käytöstä lääketieteellisessä tutkimuksessa ja Ulla-Maija
Mylly tietokoneohjelmien rajapintojen tekijänoikeussuojasta. Kirjoituk-
set edustavat uusia ja samalla vahvasti EU-oikeudellisia aihepiirejä, ja osoit-
tavat lähinnä sitä, että kirjoittajat profiloivat mainittua Lakimiehen nume-
roa ajankohtaisten aiheidensa perusteella, eivät naisjuristeina, sillä nais-
näkökulmaa kirjoituksissa ei ole.

Vuoden 2005 viimeinen numero (7–8) sen sijaan on teemanumero. Tee-
ma on EU-oikeudellinen ja numero sisältää kaksikin naisoikeudellista ar-
tikkelia. Liisa Nieminen kirjoittaa otsikolla ”Kiintiöt, kansanvalta ja tasa-
arvo” ja Kevät Nousiainen ”Tasa-arvon monet kasvot: kansainvälisistä vai-
kutuksista Suomen tasa-arvo-oikeudessa”. Nieminen toteaa tutkimusotteensa
olevan ensisijaisesti valtiosääntöoikeudellinen, mutta hän tarkastelee kiin-
tiöitä tasa-arvon toteuttamisen keinona naistutkimuksen kysymyksenaset-
teluista käsin pohtien naisten ja valtion välistä suhdetta ja sen muuttumista
hyvinvointivaltiokehityksen myötä.¹⁵¹ Nousiaisen artikkeli selvittelee kan-
sainvälisiä vaikutuksia Suomen tasa-arvo-oikeuteen ja pyrkii kyseenalais-
tamaan ajatuksen Suomen edistyneisyydestä tasa-arvoasioissa. Nousiai-
nen myös viittaa feministiseen tutkimukseen, jossa tasa-arvokäsitteen it-
sestäänselvyys ”hyvänä tavoitteena” on kyseenalaistettu.¹⁵² Voitaneen ehkä
sanoa, että numero osoittaa, että kun juridisessa aikakauskirjassa tulevai-
suudessa pyritään analysoimaan määrättyä teemaa monipuolisesti, aihetta

¹⁴⁹ Kirsti Rissanen, Virpi Tiili ja Ellen Eftestol-Wilhelmsson.

¹⁵⁰ Ks. JFT 2005 s. 541–543.

¹⁵¹ Ks. Nieminen LM 2005 s. 1140–1164.

¹⁵² Ks. Nousiainen LM 2005 s. 1188–1209.

katsotaan tarpeelliseksi tarkastella muun ohella myös naisoikeudellisesta näkökulmasta.¹⁵³

5 NAISSOIKEUSKYSYMYSTEN VAKIINNUTTAMINEN

5.1 Perustana tasa-arvo- ja syrjintäkysymykset

Oikeus-lehti on tarkastelluista aikakauskirjoista ainoa, jossa on ollut myös naisoikeusteemanumeroita.¹⁵⁴ Sen havaitsemiseksi, mikä merkitys tällä on naisoikeudellisten kysymysten hahmottumiselle osaksi naisjuristien kirjoituksia, on syytä lopuksi tarkastella erikseen tiettyjä Oikeus-lehden vaihteita. Lisäksi yksittäisiä naisnäkökulmaisia kirjoituksia on Oikeus-lehdessä selvästi enemmän kuin muissa. Tämä johtuu osin siitä, että Oikeus-lehti tarkoitettiin alun perinkin oikeuspoliittisen keskustelun foorumiksi ja monet naisoikeuskysymykset koskevat lainsäädännön muutostarpeita, osin lehden luonteesta vaihtoehtona traditionaalisille aikakauskirjoille. Oikeuspoliittista keskustelua toki käydään myös esim. Lakimieheissä. Huomionarvoista on, että naisjuristien kirjoituksia ilmaantui myös Oikeus-lehteen vasta vähitellen, eivätkä ne tällöin poikkea lehdessä ilmestyvistä muista kirjoituksista aihepiiriensä tai tavoitteidensa puolesta huomionarvoisella tavalla.¹⁵⁵

¹⁵³ Virstanpylväänä voi nähdä myös sen, että Lakimiesyhdistyksen vuosijulkaisussa Oikeustiede–Jurisprudentia ilmestyi vuonna 2005 ensimmäinen artikkeli, joka on paitsi naisen asemaa koskevasta aiheesta myös naisoikeuden ja naistutkimuksen näkökulmasta tehty. Outi Anttilan ”Sukupuolisyrjinnän kieltö Suomen ja EU:n oikeudessa” on jatkoa Lakimieheissä ilmestyneille naisjuristien kirjoituksille siinä, että se koskee selkeästi lain tulkintaa, mutta kun tarkasteltavat normit määrittelevät syrjintää, päästään ottamaan esille tasa-arvon toteuttaminen ja sukupuolisyrjinnän kieltö. Tätä erityisesti naisten asemaa koskettavaa kysymysryhmää valotetaan hakemalla laajempaa, ajankohtaista vertailupohjaa EU:n säännöksistä. Lisänä on vielä naistutkimuksen viritämiä kysymyksiä. Ks. *Anttila* Oikeustiede 2005.

¹⁵⁴ Teemanumerot vaihtelevista aiheista kuuluivat Oikeus-lehden säännönmukaiseen toimituspolitiikkaan erityisesti 1970- ja 80-luvuilla.

¹⁵⁵ Ensimmäinen kirjoitus on v. 1975 Eeva Karttusen kriittinen yhden sivun (s. 44) selostus Lakimiesliiton järjestämästä tilaisuudesta: puhujat edustivat etupäässä työnantajanäkökulmia, ohelle olisi tarvittu laajempaa ammattiliittojen edustusta. Numerossa on lisäksi sosiologi Riitta Jallinojan arvio teoksesta ”Suomalainen avioero-prosessi” (1974) s. 45–46. Seuraavatkin naisten kirjoitukset ovat pienempiä kirjoitelmia: VTK Katriina Virtasen kaksi kirjoitusta vuodelta 1976 sekä oik. yo. Pia Leton esittely Demokratie und Recht -lehdessä Oikeus-lehden ”veljesjulkaisuna” (s. 95–98). Kolme seuraavaa naiskirjoittajien kirjoitusta ovat ei-juristeilta. Näistä FK Leila Räsänen TANE:n pääsihteerinä kirjoittaa otsikolla ”Nor-

Oikeus-lehden ensimmäistä kymmentä vuotta (1972–1982) voidaankin luonnehtia vastaavatyypiseksi varhaisvaiheeksi kuin edellä tarkastelluissa aikakauskirjoissa. Vähitellen kirjoittajakuntaan tulee yksittäisiä naisjuristeja, mutta nämä eivät edusta erityistä näkökulmaa. Enintään naisjuristit kiinnittävät huomiota joihinkin syrjäntäkysymyksiin lehden muun linjan mukaisesti. Tämän jälkeisestä kymmenestä vuodesta (1983–1993) voidaan sen sijaan puhua teemanumeroiden vaiheena, jolle on tunnusmerkillistä paitsi lisääntyvä naiskirjoittajien määrä, myös naisoikeuskysymysten esiin nosto. Tämä tapahtuu teemanumeroissa, joiden taustalla on pohjoismaisen Retfaerd-lehden naisoikeusteemanumeroiden esimerkki.¹⁵⁶ Tarkastelen seuraavassa näin hahmoteltuja Oikeus-lehden alkuvuosikymmeniä hieman tarkemmin sen selvittämiseksi, minkälaisen lisän lehti julkaisuforumina naisjuristeille tarjoaa.

Ensimmäiset naiskirjoittajat Oikeus-lehdessä edustavat pääosin muita tieteenaloja kuin juridiikkaa. Kirjoittajissa on sosiologeja ja muita yhteiskuntatieteilijöitä, jotka edustavat kriittistä tai selkeästi marxilaista näkökulmaa. Oikeus-lehden naiskirjoittajat kirjoittavat samansuuntaisesti kuin lehden linjaa alusta lähtien muotoilleet mieskirjoittajat.¹⁵⁷ Vuoden 1977 numeroissa on useita naiskirjoittajien kirjoituksia, ja myös ensimmäinen naisjuristin artikkeli. Kyseessä on Terttu Utriaisén puheenvuoro rikosoikeusuudistukseen. Koko numero koskee eri näkökulmista rikoslakikomitean mietintöä ja ehdotuksia. Utriainen selvittää yhteisövastuun vaiheita historiassa ja arvioi rikosoikeuskomitean ehdotusta tältä osin. Ajan ja lehden linja näkyy ainakin siinä, miten hän liittää yhteisövastuun mahdollisuuden tai torjumisen kysymykseen siitä, kumpi on palvellut tai palvelee vallitsevaa valtajärjestelmää: oikeusoppineiden tehtäväksi on jäänyt vain valitun ratkaisun dogmaattisten kulissien rakentaminen.¹⁵⁸

Mainitun vuoden numeroiden muut naisjuristikirjoittajat ovat Kevät Nieminen, joka esittelee Retfaerd-lehden sisältöä, ja oik. yo Kaisa Korpi-jaakko, joka selvittää artikkelissaan tutkimusaiheeseensa eli saamelaisten

jalainen tasa-arvolaki” teoksesta ”En arbeidsbok i likestilling”. Hänen mukaansa kasvavan naistyövoiman riisto vaatii erityisiä toimenpiteitä ja syrjäntäkieltoja, mutta nämä eivät riitä: säännökset sellaisenaan eivät poista syrjäntää (Räsänen Oikeus 1976 s. 144 s.). Kirjoitus osoittaa, että ensimmäisissä naisnäkökulmaisissa kirjoituksissa aiheena olivat työelämän tasa-arvokysymykset.

¹⁵⁶ Tästä lyhyesti jäljempänä jaksossa 7.1.

¹⁵⁷ Ks. myös Tuula Autio (oik. yo) ja Tarja Hyvönen (oik. yo) ”Oikeuskansleri ja työsuojelu” Oikeus 1976 s. 194–198.

¹⁵⁸ Ks. Utriainen Oikeus 1977 s. 105. Utriainen oli tuossa vaiheessa rikosoikeuden assistenttina Helsingin yliopistossa.

oikeusasemaan liittyviä oikeudellisia rajanvetoja ja esittää kriittisiä huomioita saamelaisten kohtelusta historian kuluessa. Korpijaakko päätyy lopuksi vaatimaan lakia saamelaisten perusoikeuksien suojaamiseksi.¹⁵⁹ Kysymys on teemanumerosta, joka koskee perus- ja ihmisoikeuksia.

Vuoden 1978 numeroissa ei ole lainkaan naiskirjoittajien artikkeleita.¹⁶⁰ Seuraavana vuonna artikkeleita alkaa ilmaantua, mutta naisnäkökulmaa kirjoituksissa ei ole. Kaarina Buure-Hägglundin ”Sukunimi uudistus” vuodelta 1980 on Oikeus-lehdessä ensimmäinen naisjuristin kirjoitus, jossa lain uudistamista selkeästi puoltavaksi argumentiksi esitetään se, että voimassa ollut laki kohteli miehiä ja naisia eriarvoisesti. Kirjoitus on ryhmitelty osastoon ”Puheenvuoro” ja se on työstetty alustuksesta, jonka Buure-Hägglund on pitänyt Jyväskylän Kesän seminaarissa, jossa vuonna 1979 oli teemanä tasa-arvo.

Buure-Hägglundin puheenvuoro on esimerkillinen monellakin tavalla. Buure-Hägglund ei edusta erityisen painottunutta naisnäkökulmaa, vaikkakin hän oli mukana Naisjuristien toiminnassa.¹⁶¹ Puheenvuorossa arvioidaan sukunimilakiuudistusta, josta oli ehdotusvaiheessa käyty runsaasti julkista keskustelua, joka koski erityisesti yhtä laissa ehdotettua muutosta eli naisen oikeutta valita avioituessaan, säilyttääkö oman nimensä vai ottaako puolisonsa nimen. Buure-Hägglund toteaa, että suurin osa puolisoista tulee jatkossakin valitsemaan miehen nimen, mutta uudistus antaisi myös naiselle miehen kanssa tasavertaisen mahdollisuuden pitää oman nimensä. Tätä hän pitää perusteltuna ja miesten ja naisten tasa-arvoisten oikeuksien mukaisena. Kirjoitus edustaa maltillista, mutta samalla selkeää puheenvuoroa sen puolesta, että naisen eriarvoiseen asemaan asettavasta sääntelystä on päästävä eroon hyväksytyin tasa-arvopolitiikan mukaisesti.¹⁶²

¹⁵⁹ Ks. Korpijaakko Oikeus 1977 s. 216–220.

¹⁶⁰ Vrt. kuit. VTK Bertel Stähle (asuntotuotantolain epäkohdista) Oikeus 1978 s. 51–54, ja OTK Tarja Halonen (kirjaesittely Pirkko K. Koskisen oppikirjasta ”Työturvallisuudesta”) Oikeus 1978 s. 180–182.

¹⁶¹ *Winter-Mäkinen* 1995 s. 181.

¹⁶² Buure-Hägglund viittaa myös kansainvälisiin sopimuksiin sääntelyn muuttamisen perusteluna sekä siihen, että kysymys ei ole uutuudesta suomalaisessa yhteiskunta- ja perhejärjestyksessä, vaan vasta vuoden 1930 avioliittolain mukanaan tuomasta muutoksesta, mikä olikin jonkinlainen lipsahdus muuten puolisoitten tasa-arvoisuutta edistäneessä avioliittolaisissa. Buure-Hägglund ottaa lisäksi kantaa julkisessa keskustelussa esitettyihin väitteisiin, mm. siihen, että eri nimet puolisoilla murentaisivat avioliittoinstituution. Väite siitä, että ehdotuksen mukainen mahdollisuus antaa omat nimensä säilyttävien puolisoitten lapsille myös vaimon nimi, merkittäisi sitä, ettei nimen perusteella enää voitaisi päätellä, onko kysymys avioliitossa vai sen ulkopuolella syntyneestä lapsesta, saa Buure-Hägglundin toteamaan, että tämä on pikemminkin perustelu ehdotuksen puolesta kuin sitä vastaan, koska lainsäätäjän pyrkimyksenä lapsen aseman sääntelyn osalta kautta linjan on se, ettei se olisi riippuvainen vanhempien parisuhteen statuksesta. Ks. Buure-Hägglund Oikeus 1980 s. 257–263.

Vuoden 1982 numerot kertovat naisjuristien lisääntyvästä panoksesta lehden varhaisvaiheessa.¹⁶³ Tätä havainnollistaa vuoden viimeinen numero, joka on Oikeus-lehden 10-vuotista taivalta juhlistaen omistettu oikeustieteelle ja oikeuspolitiikalle. Numeron tekstit alkavat kymmenellä teesillä, jotka lehden toimitus on kollektiivisesti laatinut. Varsinaiset artikkelit sisältävät seitsemän mieskirjoittajan artikkeleita kommentteina oikeustieteen tilaa koskeviin teeseihin. Niiden jälkeen seuraa oikeuspolitiikan osio, johon pyydettiin puheenvuoroja sekä lehden entisiltä päätoimittajilta että oikeuspolitiikan aktiiveilta. Tähän osioon sisältyvät naisjuristien kirjoitukset, joita ovat Tarja Halosen arvio homoseksuaalien asemasta, Nina Roosin puheenvuoro tasa-arvolaista ja Kaisa Korpijaakon kirjoitus saamelaiden oikeudesta. Kirjoitusten näkökulmat vaihtelevat aiheen mukaan, mutta kaikissa tarkastellaan ajankohtaista oikeuspoliittista aihetta.

Halonon oli tuolloin kansanedustaja ja arvioi suomalaisten säännösten vanhentuneisuutta homoseksuaalien kohtelussa. Hän edellytti homoseksuaaleja syrjivien säännösten korjaamista ja tasa-arvon toteuttamista samansuuntaisesti ja samassa tahdissa kuin muissa Pohjoismaissa jo oltiin etenemässä.¹⁶⁴ Myös Roosin kirjoituksessa nojaututaan pohjoismaiseen kehitykseen ja lisäksi lukuisiin länsimaihin sen tueksi, että Suomessakin on säädettävä tasa-arvolaki. Roos ottaa esille ristiriidan muodollisen ja tosiasiallisen tasa-arvon välillä sekä kysymyksen miesten ja naisten taloudellisesta eriarvoisuudesta, mikä aiheuttaa sen, ettei muodollinen tasa-arvo riitä, vaan tarvitaan aktiivisia keinoja. Tässä kirjoituksessa todetaan myös työmarkkinoiden sukupuolittunut segregoituminen. YK:n konventioon nojautuen Roos asettaa laadittavalle tasa-arvolaille myös täsmällisiä ehtoja. Laki ei hänen mukaansa poista syrjiviä käytäntöjä, mutta se voi toimia tärkeänä asennevaikuttajana ja mielipidemuokkaajana.¹⁶⁵ Korpijaakko aloittaa puheenvuoronsa viittauksella maa-oikeuden vesipiirirajankäyntiä koskevaan ratkaisuun (1982), jossa saamelaiden oikeuskysymys sai hänen mukaansa ensimmäisen virallisen kannanoton Suomen oikeuslaitokselta. Korpijaakko esittelee tekeillä olevaa tutkimustaan ja sitä, miten tähän nojautuen voidaan vähitellen toivoa myös lainsäädännöllisiä ratkaisuja saamelaiden aseman selkiyttämiseksi.¹⁶⁶

Naisjuristit käyttivät siis vähitellen puheenvuoroja Oikeus-lehden teemojen mukaisesti, mutta lehden valtalinja ja sen mukaisesti juhlanume-

¹⁶³ Ks. esim. Metsäranta Oikeus 1982 s. 28 ss. ja Rissanen Oikeus 1982 s. 82 ss.

¹⁶⁴ Halonen Oikeus 1982 s. 196.

¹⁶⁵ Ks. Roos Oikeus 1982 s. 198–200.

¹⁶⁶ Korpijaakko Oikeus 1982 s. 201–203.

roon valikoituneita kirjoituksia edustavat miesjuristien tekstit. Teemanumeron artikkeleissa esitetään kriittisiä puheenvuoroja oikeustieteen yleisistä kysymyksenasetteluista ja arvosidonnaisuuksista, mutta niissä ei nosteta esiin erityisiä ryhmiä. Sen sijaan kaikissa viitatuissa naisjuristien puheenvuoroissa otetaan esille tietty vähemmistöksi tai heikommaksi mielletty ryhmä, jonka kohteluun kiinnitetään huomiota ja vaaditaan syrjinnän poistamista. Naisjuristienkaan puheenvuoroissa ei toisaalta kyseenalaisteta oikeudellisen ajattelun käsitteellisiä lähtökohtia kuten oikeuden subjektikäsitystä tai ajatusta sääntöjen yleisyydestä. Se tasa-arvoinen kohtelu, johon Halonen, Roos ja Korpijaakko viittaavat, tarkoittaa hyväksytyin tasa-arvon todellistamista koskemaan myös sukupuolisia vähemmistöjä, työssäkäyviä perheellisiä naisia ja saamelaisia. Korjattavaa ongelmaa ei nimetä nais-tutkimuksellisesti. Tämä tapahtuu seuraavan vuoden (1983) naisoikeusteemanumerossa, jota ei siis edeltänyt naisoikeudellisia artikkeleita.

5.2 Naisoikeuden teemanumeroissa hahmottuvat näkökulmat

5.2.1 Teemanumeroiden erilaiset naisoikeuskäsitykset

Oikeus-lehden ensimmäinen naisoikeusteemanumero ei kokoa jotakin jo esille päässyttä tutkimuslohkoa, vaan tarjoaa tilan uusille kriittisille puheenvuoroille. Yksittäisiä naisoikeudellisia kirjoituksia alkaa ilmestyä lehdessä vasta ensimmäisen teemanumeron (2/1983) jälkeen, mikä ei merkitse, etteikö lehdessä jatkossakin olisi myös naisten juristikirjoituksia tai tasa-arvonäkökulmaisia kirjoituksia, joissa ei kiinnitytä naistutkimuksen teoreettisiin lähtökohtiin. Oikeus-lehden vuosina 1983, 1988 ja 1992 julkaisemissa naisoikeudellisissa teemanumeroissa on artikkelikirjoituksia 3–5. Kymmenvuotisjakson (1983–1993) kuluessa lehdessä kirjoitti noin 50 naisjuristia yhteensä noin 90 artikkelia.¹⁶⁷ Teemanumeroiden kirjoitukset kertovat siten lukumääräisestäkin vain osasta lehden naiskirjoittajien aihepiirejä ja näkökulmia. Teemanumeroilla voi kuitenkin ajatella olleen erityinen kannustava merkitys: niiden myötä alkoi muodostua tilaa myös naisoikeudellisille kirjoituksille, mikä näkyi sittemmin julkaisuina paitsi Oikeus-lehdessä myös muissa aikakauskirjoissa, kuten edellä havaittiin. Lisäksi teemanumeroiden julkaisuvälit heijastuvat näkökulmien muutoksina, jotka kertovat suomalaisen naisoikeudellisen tutkimuksen kehityksestä siirtymänä alun keskustelunavauksista vähitellen täsmentyviin tutkimuksellisiin aihepiireihin.

¹⁶⁷ Vrt. edellä jaksossa 1.3 erit. av. 33 (vakiinnuttamisvaiheen kirjoittajaluvut).

Ensimmäinen teemanumero ”Naisoikeus” (2/1983) esittelee naisoikeudellista tutkimusta yleisesti ja erityisesti naisen oikeudellisen aseman kehitymistä Pohjoismaissa.¹⁶⁸ Numeron artikkeleissa ei käsitellä erityisiä juridisia ongelmia, vaan pikemminkin esitellään historiallisia ja sosiologisia näkökulmia naisen aseman tarkasteluun. Kevät Nousiainen (ent. Nieminen) toteaa ensiksi ristiriidan suomalaisen vallitsevan käsityksen ja ulkomaisen naisoikeuskirjallisuuden välillä: edellisen mukaan naisen oikeudellinen asema on korjattu eikä naisnäkökulmainen tutkimus johtaisi mihinkään, jälkimmäisen mukaan naisen huonompi yhteiskunnallinen asema välittyy myös oikeuteen ja edellyttäisi pyrkimyksiä parantaa sitä myös oikeudellisin keinoin. Artikkelissaan Nousiainen kuvaa ja arvioi sitä, mitä Pohjoismaissa on jo saatu aikaan tarkoituksenaan innostaa näin suomalaisia juristeja naisoikeuden harrastajiksi. Hän kiinnittää huomiota siihen, että lähes kaikki naisoikeustutkijat esittävät oikeuspoliittisia kannanottoja, mutta naisoikeudelle on pyritty antamaan muitakin tehtäviä. Tällä hän viittaa mahdollisuuksiin kehitellä erityistä naisoikeusdogmatiikkaa, jonka ongelmanasettelussa hän näkee liittymiä vaihtoehtoiseen lainoppiin.¹⁶⁹

Raija Huhtasen artikkelissa selvitetään naisen virkakelpoisuuden historiallista kehitystä.¹⁷⁰ Tove Stang Dahlin kirjoitus on osoituksena suunnasta, josta suomalainen naisoikeustutkimus etsii keskusteluyhteyksiä. Artikkelissa pohditaan yleisemminkin naisoikeuden suhdetta muuhun oikeustutkimukseen. Stang Dahl korostaa naisoikeuden metodisena uutuutena poikkitieteellisyyttä ja sitä, että lähtökohdaksi otetaan henkilöryhmä: naiset. Tämä tietyn henkilöryhmän lähtökohta liittyy naisoikeuden muihin tutkimussuuntauksiin, joissa pyritään eroon abstrakteista käsitteellisistä jaotteluista ja tarkastellaan niiden sijaan väestön arkipäivän ongelmia.¹⁷¹

Nähdäkseni Stang Dahlin kirjoituksen on esimerkillään tarkoitus osoittaa naisoikeuden voivan tuoda uudenlaista kriittisyyttä ja avata uusia nä-

¹⁶⁸ Numeron aloittaa päätoimittaja Heikki Ylikankaan lyhyt esittely naisoikeustutkimuksesta, joka hänen mukaansa on osoittanut epäsuhtaan siinä, että nainen on oikeudellisesti yhdenvertainen miehen kanssa, mutta jostakin syystä lain kirjain ei käytännössä toteudu. Ylikangas korostaa naisoikeustutkimuksen edellyttävän sekä poikkitieteellisyyttä että tiedenvälisyyttä asettaen näin haasteen koko oikeustutkimuksen kentälle. Ks. Ylikangas Oikeus 1983 s. 69 s.

¹⁶⁹ Nousiainen Oikeus 1983 s. 71–79.

¹⁷⁰ Huhtanen Oikeus 1983 s. 93–104.

¹⁷¹ Stang Dahl korostaa naisoikeuden oikeustiedettä uudistavaa voimaa, ja selvittelee tästä näkökulmasta norjalaisten ja tanskalaisten naisoikeustutkijoiden osin erilaisia painotuksia ja käsitteiden muotoiluja. Ks. Stang Dahl Oikeus 1983 s. 80–92. Erityisesti Stang Dahlin tunnetuksi tekemä käsite on perheenemäntäoikeus (husmorret), joka kokoaa naisnäkökulmasta perhe-, sosiaaliturva- ja työoikeutta.

kökulmia myös suomalaiseen keskusteluun. Tätä heijastusta edustavat jossain määrin numeron lyhyemmät puheenvuorot. Ensimmäisessä arvioidaan valmistuneen ehdotuksen pohjalta tasa-arvolain tarpeellisuutta ja mahdollista sisältöä. Kirjoittajat suhtautuvat kriittisesti lakiehdotuksen sukupuolineutraaliin muotoiluun ja epäilevät siitä tosiasiasa muodostuvan miesten etuja palveleva laki. Kirjoittajien mukaan todellinen muutos saavutetaan vain naisten syrjinnän kieltävällä lainsäädännöllä, joka myös velvoitaisi aktiivisiin toimiin naisten aseman parantamiseksi. Konkreettisina toiminna ehdotetaan työllistämistuen sitomista sukupuolten tasa-arvon edistämiseen ja lehdistötuen sitomista naisia syrjivän kirjoittelun poiskarsimiseen.¹⁷² Toinen puheenvuoro on historiantutkija Päivi Setälän arvio naishistorian tuomasta näkökulmasta historiantutkimukseen. Sanomana on, että naisnäkökulma on avannut uusia kysymyksiä ja tutkimusalueita mm. arjesta ja yksityisyydestä. Kun puheenvuoro päättyy viittaukseen Suomen Akatemian tukemasta tutkimusprojektista naisen aseman selvittämiseksi, kannustaa se havaitsemaan vastaavia mahdollisuuksia oikeustieteessä. Kolmas puheenvuoro on Anu Pylkkäsen pohdinta siitä, mitä oikeushistoriallinen aines tarjoaa naisen aseman kehitystä koskevaan keskusteluun.¹⁷³

Ensimmäistä naisoikeusteemanumeroa voi pitää lähinnä keskustelun-avauksena tutkimuksen mahdollisuuksista.¹⁷⁴ Toisaalta siinä viitattiin muutamaaan keskeiseen näkökulmaan, joilla on osin taustaa muissa aikakauslehdissä jo havaitussa tasa-arvoa ja syrjintää koskevien kirjoitusten hahmottamassa naisnäkökulmassa, osin kysymys on naisoikeustutkimukselle osoitetuista uusista haasteista tai painotuksista.

Tarkastelen seuraavassa sitä, miten naisjuristien kysymyksenasettelu teemanumeroiden vaiheessa moninaistuu. Lainsäädännön syrjivien piirteiden paljastamisen ohella (= syrjinnän kritiikki) voidaan kirjoituksissa erottaa pyrkimys sukupuolineutraalin sääntelyn ongelmien etsimiseen osoittamalla, että sääntely tuottaa eriarvoistavia tuloksia, kun sitä sovelletaan

¹⁷² Ks. Ellilä – Laakso – Laiho – Nousiainen – Puoskari *Oikeus* 1983 s. 115–119.

¹⁷³ Ks. Pylkkänen *Oikeus* 1983 s. 121–123.

¹⁷⁴ Vrt. myös *Oikeus* 4/1983, jonka Kirjallisuus-osiossa esitellään Pirkko K. Koskisen Naisoikeutta (Raila Kangasperko), ja norjalainen kriminologian antologia, jossa tarkastellaan erityisesti naisen syyllisyyttä rikollisena ja/tai uhrina (Tuija Mäkinen). Esittelyt viittaavat siihen, että suomalainen naisoikeudellinen tutkimus on vielä varsin perinteistä. Mäkinen nostaa norjalaistutkijoiden aiheista esiin teeman naisten alistuksesta. Kangasperkon mukaan Koskisen julkaisu on suurelle yleisölle tarkoitettu naisen työoikeudellisen aseman selonteko (Kangasperko *Oikeus* 1983 s. 259). Vrt. myös numeron ”Oikeudellista elämää”-palstan uutista Rovaniemellä pidetystä pohjoismaisesta seminaarista ”Arbetsrätt i kvin-noperspektiv”. Uutisen mukaan Suomessa oikeuspoliittinen tasa-arvokeskustelu on ollut vähäistä ja keskittynyt lähinnä tasa-arvolain valmisteluun (*Oikeus* 1983 s. 268 s.).

todellisuuteen, joka on sukupuolittunut (= sukupuolineutraalin sääntelyn kritiikki). Omaksi kysymyksenasettelukseen voidaan erottaa keskustelun-avaukset, joissa sukupuolineutraaliin sääntelyyn liittyvien faktisten seurausten poistamiseksi ehdotetaan naisten erityiskohtelua (esim. suojelua, vapauden kaventamista). Tämä nostaa samalla esiin vaikean kysymyksen oikeuden edustaman yhdenvertaisuuden perustasta: rakentuuko tasa-arvo sukupuolten samanlaisuuden vai erilaisuuden tunnistamisen varaan? Teoreettisemmin tähän kysymykseen viittaa ensiksi Nousiainen. Kysymys erityiskohtelusta (= oikeuden yhdenvertaisuuden kritiikki) on nähtävissä myös sekä hyvinvointivalttiollisen tasa-arvopolitiikan kritiikkinä että oikeuspoliittisina ehdotuksina keinovalikoiman laajentamiseksi.

5.2.2 Sukupuolineutraalin sääntelyn kritiikkiä

Teemanumeroiden ohella naisoikeuskysymykset tulivat huomionarvoisella tavalla esille vuoden 1985 ensimmäisessä numerossa, jonka kannessa nimetään kolme aihepiiriä: pankit, oikeus naisen sortajana ja tuomarivaltio Suomessa. Kysymys on teemanumerosta, ei kuitenkaan naisoikeuden teemasta. Teemana on pankkilaitos ja sen asema yhteiskunnallisena valtakeskuksena. Tätä aihepiiriä käsitellään numeron kolmessa artikkelissa. Neljäs varsinainen artikkeli on naisoikeutta ja siihen liittyy neljä lyhyttä puheenvuoroa numeron ”Keskustelua”-osastossa. Viimeksi mainitut viisi kirjoitusta on työstetty puheenvuoroista, jotka on pidetty Oikeus- ja yhteiskuntatieteellisen yhdistyksen järjestämässä seminaarissa ”Oikeus naisen sortajana”. Tästä siis tulee nimi aihepiirille lehden kannessa. Numeron naisnäkökulmaiset kirjoitukset osoittavat, että näkökulma saa tilaa ja esitetyt puheenvuorot osaltaan vievät naistutkimuksen tuntemusta eteenpäin.

Artikkelissa ”Naisoikeuden näkökulma” Kevät Nousiainen tarkentaa pohjoismaisen naisoikeuden suuntausten esittelyä ja pohtii myös erikseen suomalaisen naisoikeuden painoituksia verrattuna korostuksiin, joita muun naistutkimuksen suhteissa on oman tieteenalansa suuntauksiin. Nousiainen mukaan pohjoismainen naisoikeustutkimus on tuossa vaiheessa ennen kaikkea ideologiakritiikkiä, jossa pyritään paljastamaan, miten muodollinen tasa-arvo ja sukupuolineutraalius peittävät näkyvistä lainsäädännön sisältämän miespainotteisuuden. Sen sijaan käsitykset siitä, miten naiset emansipoituisivat, erovat.¹⁷⁵ Käytyään läpi naisliikkeen vaatimuksia Nou-

¹⁷⁵ Nousiainen toteaa esim. Pirkko K. Koskisen tanskalaisen Ruth Nielsenin tapaan korostavan naisen aseman parantamispyrkimyksiä palkkatyön tekijöinä. Norjalaistutkijat sen sijaan korostavat hoitotyön ja kotona tehtävän työn merkitystä.

siainen tarkastelee oikeudellisen sääntelyn kehitystä ja merkitystä naisen elämän eri lohkoilla. Perheen osalta hän korostaa sitä, että avioliitto on tosiasiaa naiselle ja miehelle varsin erilainen, vaikka laki on sukupuoli-neutraali. Osoittaessaan kiinnostavia tutkimuksellista tarkastelua vaativia kysymyksiä Nousiainen nojautuu muiden pohjoismaiden naisoikeudellisiin kirjoituksiin ja suomalaiseen sosiologiseen tutkimukseen, ja viittaa myös YK:n naisten vuosikymmenen velvoitteisiin.¹⁷⁶ Nämä ovat siis suuntia, joista suomalaiselle naisoikeustutkimukselle odotetaan viriävän kysymyksiä.

Nousiainen mukaan uuden naisliikkeen vahvuutena on naisten kokemusten ja toimintatapojen esille ottaminen. Hän arvioi ihmissuhdekysymysten nousevan yleisemminkin huomion kohteeksi feministisessä liikkeessä. Lopuksi hän ottaa esiin diskurssianalyysin feministisen version ja diskursiiviset käytännöt, joiden usein tulkitaan sulkevan naiset yhteiskunnan ulkopuolelle, vaikenemaan, mutta sidotuiksi: ”ainoa mahdollisuus toimia on välittää objektina olon kokemusta”. Nousiainen ei halua hyväksyä näin ankeaa näkymää. Hänen mukaansa naisoikeustutkimus voi pyrkiä ideologiakritiikkiin, joka vaikuttaa naiseuden yhteiskunnallisiin ehtoihin ja oikeudellisiin ilmentymiin, mutta tämä edellyttää sitä, että ”tutkija pääsee lähemmäksi tutkimuskohdettaan”.¹⁷⁷ Näin hahmoteltu naisoikeustutkimuksen näkökulma ei ehkä konkretisoidu lukijalle kysymyksiksi, joihin tarkastelu pitäisi suunnata, mutta viittaa naisten arkisen elämämaailman kokemusten huomioonottamiseen myös oikeudellisessa tutkimuksessa.

Seminaarin puheenvuoroissa osoitetaan kolme sääntelykysymystä, joiden merkityksen ja toimivuuden arvioinnissa voidaan neutraaliuden sijasta korostaa naisten elämäntilanteiden huomioon ottamista.¹⁷⁸ Kaikissa puheenvuoroissa suhtaudutaan kriittisesti siihen, että naisten asemaa ainaakaan tarkasteltavien lakiehdotusten tai säännösten avulla parannettaisiin. Kriittisin on Nina Roos, joka selvittelee tuolloin loppuvaiheen valmistelussa ollutta tasa-arvolakiehdotusta. Hänen mukaansa ehdotuksen perustava ongelma on sen sukupuolineutraalisuus ja rajautuminen työelämän alueelle, sekä keinovalikoiman heikkous. Roos ei periaatteessa kiistä lakisääntelyn mahdollisuutta edistää naisten aseman parantamista, mutta se edellyttäisi erityissääntelyä tai erioikeuksia, eikä ehdotettu tasa-arvolaki

¹⁷⁶ Ks. Nousiainen Oikeus 1985 s. 31–41.

¹⁷⁷ Nousiainen Oikeus 1985 s. 40 s.

¹⁷⁸ Tekstissä viitattujen lisäksi Eero Heimolinna tarkastelee puheenvuorossaan (Oikeus 1985 s. 61 s.) hoitovapaan mahdollisia vaikutuksia sukupuolten tasa-arvolle työelämässä.

sellaisia sisällä, ja onkin näin vain ”laki sukupuolen perusteella tapahtuvan syrjinnän kieltämiseksi”.¹⁷⁹

Tuija Mäkisen puheenvuorossa ”Vapaa porno?” ja PaaVo Nikulan siihen esittämässä kommentissa keskustellaan oikeusministeriön valmistelusta muutosesityksestä lakiin epäsideellisten julkaisujen levittämisen ehkäisemisestä. Tämäkin laki samoin kuin muutosehdotus ovat sukupuolineutraaleja, mutta Mäkinen ottaa ehdotusta kriittisesti arvioidessaan esille kysymyksen siitä, millaisen kuvan pornografia antaa naisesta, inhimillisistä suhteista ja seksuaalisuudesta. Hän toteaa, että se markkinoi naista alistettuna esineellisenä objektina.¹⁸⁰ Lyhyessä puheenvuorossa ei viitata siihen, että naistutkimus ei ole suhtautunut pornografiailmiöön yhtenäisellä tavalla.¹⁸¹ Tämä nousee keskusteluissa esiin vasta vuosikymmenen lopussa ilmiön muuttuessa myös suomalaisessa yhteiskunnassa uudella tavalla merkittäväksi.

5.2.3 Tutkimuskysymyksissä täsmentyvä kritiikki

Toinen teemanumero (1988) ”Naiset ja oikeus” sisältää viisi artikkelia, jotka esittelevät eri oikeudenalueita naisoikeuden näkökulmasta. Kysymykset koskevat naisten työoikeudellista asemaa, verotusjärjestelmää, tasa-arvolakia Suomessa, naisten ja lasten oikeuksia keinohedelmöityksessä ja perusoikeuksien merkitystä naisille. Aihepiirit osoittavat tutkimuksellisten kysymysten mahdollisuuksia monelta oikeudenalueelta. Kysymys on samalla suomalaisen naisoikeudellisen tutkimuksen varhaisvaiheen esittelystä, minkä vuoksi aihealueet ovat pitkälti valikoituneet naistutkimuksesta kiinnostuneiden tutkijoiden omien valintojen perusteella.¹⁸²

¹⁷⁹ Roos kertookin tarkastelevansa ehdotusta naisnäkökulmasta ja siitä lähtökohdasta, että yhteiskunta on patriarkaalinen eli että valta on jakaantunut epätasaisesti miesten ja naisten kesken ja naisilla on vähemmän valtaa yhteiskunnassa kuin miehillä. Ks. Roos Oikeus 1985 s. 56–61.

¹⁸⁰ Mäkinen Oikeus 1985 s. 63 s.

¹⁸¹ Nikulan vastauksessakaan ei nähdä ilmiön muuttumassa olevia ulottuvuuksia. Nikula ottaa kantaa ehdotuksen puolesta lähinnä sillä perusteella, että voimassa oleva sääntely ei vastaa käytäntöä, koska sen valvominen on mahdotonta. Hän on kuitenkin valmis pohtimaan tunnusmerkistön kehittämistä niin, että siihen liitettäisiin ajatus sukupuolisevellyisyyden loukkaamisesta naista halventavalla tavalla. Tosin ”työ on gigantinen, koska se vaatii naisen olemuksen määrittelyä. Kuka siihen pystyy?”. Nikulalle kysymys siis muuntuu naisen perimmäistä olemusta koskeväksi arvoitukseksi, kun taas naisnäkökulmasta pyritään väittämään, että naisen kokemusmaailman huomioimattaminen antaisi eväitä abstrakteina näyttäytyvien kysymysten harkintaan.

¹⁸² Vrt. myös huono-osaisuus teemanumero 4/1984, jonka kahdessa naistutkijan puheenvuorossa otetaan esille sukupuolittunut asia. VTK Tuija Mäkinen kirjoittaa otsikolla ”Huono-

Kevät Nousiainen Oikeus-lehden päätoimittajana esittelee numeron aihepiiriin.¹⁸³ Hänen mukaansa teeman valikoituminen oli pikemminkin sattumaa, ”eikä lukijoiden pidä pelätä, että seuraavatkin numerot käsittelevät pelkkää naisoikeutta”. Kun Nousiainen lisää, ettei naisen oikeudellisen aseman tarkastelua ole tarkoitus eristää pelkästään teemanumeroon,¹⁸⁴ sisältää tämä toiveen siitä, että naisoikeudellisia kirjoituksia saisi esiintyä myös muiden kirjoitusten joukossa.

Nousiaisen kolumnissa viitataan Helsingin yliopiston naisopettajien keskustelupiiriin, josta naisoikeudellisen julkaisun ajatus sai alkunsa. Keskustelupiirissä naisnäkökulma oli alkanut näyttää mahdolliselta moniin oikeudellisiin kysymyksiin, mutta Nousiainenkin korostaa kolumnissaan sitä, etteivät naiset – eivätkä myöskään keskustelupiirin naiset – ole yhtenäinen ryhmä, jolla olisi yhtenäinen käsitys edes sukupuolen merkityksestä yhteiskunnassa tai omassa (tutkimus)tehtävässään. Nousiaisen mukaan yhtenäisen alistetun ryhmän ajatuksesta ei kuitenkaan tarvitse luopua, kun se yhdistetään samanaikaiseen naisten keskinäisen variaation näkemiseen vastaavasti kuin oikeusteoriassa puhutaan perheyhtäläisyydestä. Kolumni päättyy viittaukseen naisten emansipaatiosta (koko) yhteiskunnan muuttamisena: naisten tärkeinä pitämät asiat, kysymykset ja näkökulmat (lapsuus, vanhuus, sairaus) eivät voi jäädä vain naisten kysymyksiksi.

Pauliine Koskelon artikkelissa ”Naisten työvoima ja lainsäätäjän näkyvä käsi” tarkastellaan naisten kotityön ja palkkatyön yhteiskunnallista sääntelyä.¹⁸⁵ Pääpaino on 1980-luvun perhepoliittisten linjausten selvittelyssä ja arvioinnissa. Koskelo arvioi kriittisesti mm. kotihoidon tukea, joka on omiaan edesauttamaan perinteisen perhemallin mukaisia ratkaisuja, mutta

osaisuus ja rikoslainkäyttö” raiskauksista ja perheväkivallasta. Hän arvioi raiskauksen valta- ja kontrolliasetelmaksi ja pohti sitä, miksi nainen kokee syyllisyyttä. Mäkinen käyttää sittemmin ongelmalliseksi koettua perheväkivalta-termiä, mutta nostaa selkeästi esiin ilmiön sukupuolispesifisyyden. Mäkisen mukaan tilanteen korjaamiseksi tarvitaan myös muuntyyppisiä keinoja kuin lakisääntelyä, kuten kriisikeskuksia ja turvakoteja. (Mäkinen Oikeus 1984 s. 251 s.). Tarja Pösö puolestaan tarkastelee naisia rikoksentehtäjinä ja vankeina. Sosiaalipoliittikkona hän ei arvioi sitä, kohteleeke oikeuskäytäntö naisia rikollisina eri tavalla kuin miehiä. Sen sijaan hän toteaa muiden virallisten auttamis- ja kontrollikäytäntöjen käsittelevän naisia ja miehiä eri tavalla: naisten poikkeavuutta psykiatrisoidaan ja medikalisoidaan (Pösö Oikeus 1984 s. 258 s.).

¹⁸³ Vuodesta 1988 alkaen Oikeus-lehden päätoimittajuus on jaettu miehen ja naisen kesken, ensimmäisinä Jukka Kekkonen ja Kevät Nousiainen.

¹⁸⁴ Ks. Nousiainen Oikeus 1988 s. 1 s.

¹⁸⁵ Artikkelin on työstetty työryhmälustuksesta, joka on pidetty Turussa vuoden 1986 oikeustieteen päivillä, joilla oli ensimmäistä kertaa mukana myös naisoikeuden työryhmä.

ei toisaalta juurikaan paranna naisen epäitsenäistä taloudellista asemaa. Huomiot siitä, että hoitovapaan mahdollisuus leimaa synnytyksikäiset naiset riskitekijöiksi työnantajalle ja että hoitovapaajärjestelmään liittyvä sijaisten palkkaaminen vahvasti segregoituneilla työmarkkinoilla merkitsee määräaikaisia työsuhteita nimenomaan naistyöntekijöille, osoittavat sitä, että Koskelo löytää sääntelyn tarkasteluun kriittisen näkökulman lähinnä ottamalla huomioon tosiasialliset erot naisten ja miesten välillä työmarkkina-asemassa ja perheen ja työn yhdistämisen käytännöissä. Artikkelin päättyy jaksoon ”Naiset, valtio ja oikeus”, jossa Koskelo pohtii yleisemmin oikeuden roolia naisten eriarvoisen aseman ylläpitäjänä. Muodollisesta yhdenvertaisesta kohtelusta huolimatta naisten tosiasiallinen oikeudellinen asema on monessa suhteessa heikompi kuin miesten, koska naisten ja miesten elämä on erilaista. Koskelon mukaan oikeuden uudistamisen tulee säilyä naisliikkeen tärkeimpänä tehtävänä, koska sen avulla voidaan parantaa paljon naisten asemaa. Naisoikeudelta Koskelo odottaa konkreettisten oikeuspoliittisten ratkaisuehdotusten kehittelyä, ei pelkkää ideologiakritiikkiä.¹⁸⁶

Myös Arja Mannerin ja Maria Rehbinderin artikkelissa ”Yksilö vai perhekokonaisuus verotuksen lähtökohtana?” naisoikeudellinen lähtökohta tarkoittaa ennen kaikkea sitä, että tiettyä sääntelyä, joka näyttää sukupuolineutraalilta, tarkastellaan siitä näkökulmasta, kohtelevatko säännökset miehiä ja naisia samalla tavalla, kun otetaan huomioon tosiasiallisessa asemassa olevat erot. Artikkelissa selvitetään sitä, miten perheverotusjärjestelmä vaikuttaa naisten ansiotyöhön osallistumista koskeviin päätöksiin sekä tulojen ja veroetujen kanavoitumiseen naisten ja miesten kesken perheissä. Kirjoittajien mukaan perheverotus tarjoaisi keinoja puuttua perheen sisäiseen tulonjakoon ja vahvistaa naisten taloudellista asemaa.¹⁸⁷

Kirsti Kurki-Suonion inseminaatiota käsittelevässä artikkelissa naisnäkökulma merkitsee sitä, että oikeustieteen piirissä vielä suhteellisen vähän käsitellystä aihepiiristä tarkastellaan nimenomaan sitä, tulisiko inseminaatio suoda vain pariskunnille vai myös yksinäisille naisille. Kirjoituksen läpi kulkee kysymys naisen itsemääräämisoikeuden merkityksestä suhteessa

¹⁸⁶ Koskelon arvion mukaan naiset tarvitsevat valtiota, mutta valtio on epäluotettava taho, joten naisten pitää olla edunvalvonnassaan valppaita. Ks. Koskelo Oikeus 1988 s. 6–26. Vrt. myös Anja-Riitta Ketokoski Oikeus 1988 s. 107–109, jossa naisjuristien kansainvälinen yhteistyö osoitetaan suuntana, josta suomalaiset naisjuristit voisivat luoda verkostoja ja saada myös uusia tutkimusnäkökulmia.

¹⁸⁷ Tästä lähtökohdasta käsin kirjoittajat suhtautuvat kriittisesti mm. tuolloin vireillä olleeseen lapsivähennyksen muutosehdotukseen. Ks. Manner – Rehbinder Oikeus 1988 s. 27–40.

lapsen etuun, jonka usein katsotaan vaativan sitä, että hoitoa voi saada vain pariskunta ja sitä, että lapselle pitää voida vahvistaa isä. Kurki-Suonion mukaan lapsen edun on katsottu edellyttävän seikkoja, jotka eivät siihen todellisuudessa liity.¹⁸⁸ Hän epäilee, että tosiasiaissa halutaan vastustaa sitä, että yksinäiset naiset voisivat tulla raskaaksi tietoisesti ja vastuuntuntoisesti, mutta ilman miestä. Tämäkin puheenvuoro on oikeuspoliittinen ja pyrkii perustelemaan sitä, että lain säätämisen päädyttäisiin ehdotuksista poikkeaviin ratkaisuihin perusteena naisen itsemääräämisen säilyttäminen tai suorastaan vahvistaminen.¹⁸⁹

Liisa Niemisen artikkeli ”Perusoikeuksien merkitys naisille” kartoittaa perusoikeusjärjestelmän keinoja sukupuoleen perustuvan syrjinnän estämisessä. Lisäksi artikkelissa pohditaan yleisemmin esim. tasa-arvotutkimuksen ja feministisen tutkimuksen eroja sekä perusoikeustutkimuksen ja naisen aseman muutostekijöitä. Lopuksi Nieminen esittelee lukijakunnalle naistutkimuksen tieteenteoreettisia lähtökohtia korostaen kuitenkin sitä, ettei ole olemassa mitään yhtenäistä feminististä tieteenteoriaa.¹⁹⁰

5.2.4 Erilaiset asemat ja kysymys erityiskohtelusta

Kaikki vuoden 1988 teemanumeron lyhyemmätkin keskustelupuheenvuorot ovat naisten kirjoittamia. Niitä yhdistää naisten erilaisen ja valtaosin heikompana nähdyn aseman tarkastelu, jonka parantaminen ei toteutuisi sukupuolineutraalilla sääntelyllä. Esimerkiksi Arja Kekkonen selvittelee tuolloin ajankohtaisia naisten militarisoimiseen liittyneitä hankkeita, joiden perusteluksi esitettiin sukupuolten tasa-arvoargumentti: naistenkin tuli päästä osalliseksi ”intistä”. Kekkonen toteaa, ettei vaatimukselle löytynyt tukea sen paremmin YK:n naisten kaikkinaisen syrjinnän poistamista koskevasta yleissopimuksesta kuin tasa-arvolaistakaan.¹⁹¹

¹⁸⁸ Vrt. Eva Gottberg-Talven puheenvuoroa keinohedelmöityksestä (Oikeus 1988 s. 194 s.) Gottbergin mukaan kysymystä hoitoihin oikeutetuista ei voida ratkaista pelkästään tasa-arvoargumentilla tai perusoikeusperusteella. Gottberg ei tarkastele asiaa erityisesti naisnäkökulmasta, vaan pikemminkin pyrkii lainvalmistelijan ominaisuudessa perustelemaan sitä, että pelkästään tällaisesta näkökulmasta asiaa ei voida arvioida. Ks. myös Kurki-Suonio Oikeus 1988 s. 328 s. Valitun näkökulman merkityksestä aiheelle myös Marjo Naapi ”Uusi lisääntymisteknologia ihmisoikeuksien kannalta” (Oikeus 1991 s. 142 s.).

¹⁸⁹ Ks. Kurki-Suonio Oikeus 1988 s. 56–66.

¹⁹⁰ Ks. Nieminen Oikeus 1988 s. 67–85.

¹⁹¹ Kekkosen mukaan kyseessä oli fasadiargumentti. Tosiasiaissa syynä oli ikäluokkien pienentyminen ja samanaikaisesti tarve saada naisia teknistyvien puolustusvälineiden ylläpito-, huolto- ja avustustoimiin, jotta miehiä puolestaan voitaisiin vapauttaa varsinaisiin sotilaallisiin tehtäviin. Lisäksi puolustusvoimissa oli voimistunut tarve päästä muokkaamaan (myös) naisten mielipiteitä. Kekkonen Oikeus 1988 s. 86–90.

Anu Pylkkäsen puheenvuorossa palataan sukunimilain muutoksen (1986) arviointiin. Kuten Buure-Hägglund arveli lakia säädettäessä, useimmat naiset ottavat avioituessaan miehen nimen. Buure-Hägglund perusteli tällä oletuksella sitä, ettei laista aiheudu sellaista haittaa kuin mahdollisuuden vastustajat pelkäsivät. Pylkkänen puolestaan ottaa esiin ongelmia, joita naisten nimenmuutoksista seuraa. Hän käy läpi lainvalmisteluvaiheen osin kii-vaitakin keskusteluita, mutta toteaa, että tosiasiaa kysymys on siitä, mitä nimi symboloi: patriarkaalista perhemallia ja pelkoa sen järkkymisestä. Pylkkäsen näkökulmana läpi kirjoituksen onkin perustella sitä, että nimellä on erityisiä symboliarvoja nimenomaan naiselle ja naisen toiminnassa. Hän haluaisi kääntää asetelman niin, että mahdollisuutta muuttaa nimeä perhesuhteiden muuttuessa rajoitettaisiin siten, että puoliset pääsääntöisesti säilyttäisivät omat nimensä ja lapset saisivat äidin nimen. Kun tämä muutos – ja samalla naisen erityiskohtelu äitinä – poistaisi valinnanvapauden ja ehkä järkyttäisi isyyttä ja miesten suhtautumista velvollisuuksiinsa lapsia kohtaan, arvelee Pylkkänen realistisemmaksi ehdottaa säännösten tarkistamista lähinnä nimenmuutoshakemusten käsittelyn yksinkertaistamiseksi.¹⁹²

Tasa-arvoa ja naisten asemaa naisjuristin näkökulmasta tarkastellaan myös Oikeus-lehden 1990-luvun aloittavassa numerossa, jossa uudet päätoimittajat (Johanna Niemi-Kiesiläinen ja P. O. Träskman) tiivistävät päähuomiot ja tulokset sosiologi Harriet Siliuksen naisjuristeja koskevasta tutkimuksesta. Pääkirjoituksen mukaan perinteinen tasa-arvoajattelu vaatii uudistamista: syrjivistä säännöksistä on ehkä päästy eroon, mutta on syytä kysyä, onko oikeusjärjestys ajattelumalleineen silti sukupuolisidonnainen perustuen lähtöoletuksiin, jotka koskevat vain toista sukupuolta.¹⁹³ Myös numeron varsinaisista artikkeleista kaksi on naisjuristien kirjoituksia ja samalla kirjoituksia, jotka voidaan ymmärtää vastauksena pääkirjoittajien kysymykseen, vaikkakin ongelman ratkaisu jää tarkemmin käsittelemättä.

Kevät Nousiainen selvittelee otsikon ”Miten vapauden poluilla kompastutaan” alla liberaalin yhteiskuntateorian perusteita ja väittää niitä uni-versaaliudessaan tosiasiaa sukupuolisidonnaisiksi ja naisen kokemuk-

¹⁹² Pylkkäsen naisnäkökulma näkyy sekä lähestymistavassa aiheeseen että sanavalinnoissa. Pylkkäsen mukaan ”laki on tosin neutraali, mutta se ei toimi neutraalisti, vaan itse asiassa päästää miehen vallan toimimaan vapaasti” – ”laki edelleenkin tukee miespainotteista ja patriarkaalista perhemallia ja asettaa naisen ja lapsen epäitsenäiseen asemaan”. Ks. Pylkkänen Oikeus 1988 s. 91–98.

¹⁹³ Niemi-Kiesiläinen – Träskman Oikeus 1990 s. 1 s.

sen syrjäyttäviksi. Yksiselitteistä ratkaisua ristiriitaan ei silti hänen mukaansa ole.¹⁹⁴ Soile Pohjoneenkaan ei artikkelissa ”Naistutkimus ja (oikeus)tiede” halua antaa tyhjentävää vastausta siihen, mitä naistutkimus on, mutta katsoo sen tarkoituksena olevan kyseenalaistaa perinteisen, miehisen tieteen sisäistämät peruskäsitykset ja asenteet. Pohjosen mukaan lainsäädäntö on suurin piirtein sukupuolineutraalia, mutta naistutkimuksen huomion kohteena ovatkin kysymykset siitä, mikä vaikutus oikeusjärjestelmällä on naisten tosiasialliseen asemaan. Esimerkiksi tasa-arvoisesti puolisoita kohteleva avioerolainsäädäntö merkitsee tosiasiaissa usein naisille huonompaa asemaa avioerotilanteessa ja sen jälkeisessä elämän järjestämisessä, kun koulutus ja työkokemus ovat ratkaisevia ja niiden suhteen puolisoiden elämäntapa on erilainen.¹⁹⁵

Tarkasteltavan jakson kolmannella teemanumerolla (2/1992) ei ole erityistä otsikkoa. Suurin osa numeron puheenvuoroista liittyy tuolloin juuri valmistuneeseen Perheoimikunnan mietintöön (KM 1992:12). Teemanumero edustaa vaihetta, jossa tarkasteltavaksi ei enää koota laveaa naisnäkökulmien esittelyä. Sen sijaan osoitetaan, että naisnäkökulma yhdessä muiden näkökulmien kanssa avaa tietyltä oikeuden lohkolta monisuuntaisia kysymyksiä ja ongelmia ratkaisuehdotuksineen. Teemanumerossa tarkastellaan perhesuhteita kolmessa artikkelissa, joista yksi on juristikirjoitus, toinen naisoikeuden puheenvuoro ja kolmas yhteiskuntatieteellistä empiiristä tutkimusta mukaan tuova selvitys.

Eva Gottbergin artikkelissa selvitetään perheoimikunnan jättämän mietinnön johdattelemana perhesidonnaisten oikeuksien ja velvollisuuksien sääntelyä ja niihin liittyviä tausta-ajatuksia sekä myös käytännössä esiinnousseita ongelmia liittyen perhemuotojen muutoksiin, erityisesti erilaisiin uusperheisiin. Gottberg tarkastelee kysymyksiä pitkälti perheen, puolisoiden, avio- ja avopuolisoiden, vanhempien ja lasten, huoltajien ja huollettavien kategorioilla, mutta ottaa esiin myös esim. aviovaimon erityisen aseman silloin, kun se on lainsäätäjän ilmeisen tausta-ajatuksen takana.¹⁹⁶

Tähän nähden Soile Pohjosen artikkelissa nostetaan esiin toisenlainen naistutkimuksen virittämä näkökulma perhesuhteisiin. Pohjonen tarkastelee perhe/parisuhdeväkivaltaa suhteessa avioliittolainsäädännön yleiseen

¹⁹⁴ Ks. Nousiainen Oikeus 1990 s. xx.

¹⁹⁵ Ks. Pohjonen Oikeus 1990 s. 33 s.

¹⁹⁶ Kun sääntely periytyy eri ajoilta, on seurauksena monenlaisia kollisioita. Gottbergin huomion kohteena ei ole erityisesti naisen asema, vaan lähinnä tosiasiallisten ja tosiasiaissa varsin moninaisten ja muuntuvien perhesuhteiden merkitys suhteessa lainsäätäjän kaava-maisiin oletuksiin. Ks. Gottberg Oikeus 1992 s. 98–108.

kehitykseen ja pohtii erityisesti kysymystä yksityisyydessä tapahtuviin tekoihin puuttumisesta tai puuttumattomuudesta. Hän tuo naistutkimuksesta tähän keskusteluun sukupuolisopimuksen käsitteen kritisoidakseen liberalistiseen valtioteoriaan perustuvia käsityksiä valtion tehtävälalueista ja roolista yksityisen alueen suojelijana.¹⁹⁷ Pohjosen artikkeli virittääkin keskustelua paitsi feminismistä myös länsimaisen yhteiskunnan tarkastelussa keskeisestä käsiteparista yksityinen/julkinen.

Maria Uusitalon artikkelissa ”Muksu mutsille, lasku fajalle” esitellään elatusturvatoimiston asiakkaina olevien elatusvelvollisten näkemyksiä. Tutkimusotos muodostui pääosin miehistä, joten vastaukset kertovat miesten kokemista epäkohdista mm. siinä, että valtaosa katsoi lapset määrättävän puolueellisesti äidille.¹⁹⁸

Kaikissa kirjoituksissa nostetaan tarkasteluun naisten ja miesten tosiasiallinen asema, joka saattaisi edellyttää erityistä huomiota myös lainsäätäjältä. Teema täydentyy näitä vielä monisyisemmäksi lyhyempien keskustelupuheenvuorojen myötä.¹⁹⁹ Anu Pylkkäsen puheenvuorossa ”Avioeron sukupuolijärjestelmä näkyviin!” kysymys sukupuolten erilaisista rooleista kiteytetään ongelmaksi tilanteissa, joissa sukupuolineutraali laki ei anna keinoja puuttua sukupuolten valtasuhteisiin. Pylkkäsen mukaan nainen ja mies toimivat ja harkitsevat eri tavalla avioerotilanteissa, mikä pääsääntöisesti koituu naisen vahingoksi. Kirjoittajan naistutkimuspainotuksessa sukupuolten aseman rakenteellinen epäsymmetria vaatisi edelleen valtiota naisten oikeuksien puolustamiseksi. Hän ei esitä, miten sääntelyä konkreettisesti olisi muutettava, vaan korostaa ongelmien tunnistamisen merkitystä, jotta niiden ratkaisemiseksi voitaisiin kehittää sopimuskäytäntöä. Yksittäisenä kysymyksenä Pylkkänen ottaa esille elatusavun, jolle hänen mukaansa saattaisi olla hyviä perusteita muissakin kuin ääritapauksissa.²⁰⁰

¹⁹⁷ Pohjosen suhtautuu varovaisesti lainsäädännön mahdollisuuksiin saada aikaan muutoksia yhteiskunnassa. Hän kuitenkin korostaa sitä, että sääntelemättömyyden vaihtoehtona ei useinkaan ole vapaus, vaan vallitsevien (kahlitsevien) asenteiden ja vallanjaon (naisten alistaisuuden) säilyttäminen. Ks. Pohjonen Oikeus 1992 s. 109–121.

¹⁹⁸ Kysymys on sosiologian ja sosiaalipsykologian laitokselle laadittuun kyselyyn ja sitä täydentäviin haastatteluihin perustuvasta tutkielmasta. Uusitalo Oikeus 1992 s. 122–125.

¹⁹⁹ Esim. puheenvuorossa ”Uusperheiden päivähoitomaksut – millaista sosiaalipolitiikkaa?” kritisoidaan terävästi ns. jääkaappiteoriaa lähinnä sillä juridisella perusteella, että tällöin erilaisia perhetilanteita kohdeltaisiin samalla tavalla, mikä olisi eriarvoista ja merkitsisi myös sellaisen kontrollin ulottamista yksityiselämän alueelle, mitä ei voida pitää tavoiteltavana. Ks. Helin Oikeus 1992 s. 166–169.

²⁰⁰ Pylkkänen Oikeus 1992 s. 170–173. Hyvinvointivaltiollinen kehitys on suomalaisessa naistutkimuksessa nähty naisen itsellisyyden takeena, josta käsin erilaisia naisen miehestä riippuvaiseen asemaan asettavia, naisen taloudellista asemaa jossain määrin parantaviakin

Eva Gottbergin puheenvuorossa ”Lapseuden totuudet ja harhat” otetaan esille kysymys lapsen oikeudesta vanhempiin, minkä Gottberg nimeää oikeudeksi lapseuteen. Puheenvuorossa eritellään lapsen ja vanhempien sekä/tai perheen ulkopuolisen usein erilaisia intressejä mm. isyyden selvittämisessä. Lapsen ja vanhempien etu ja intressi voivat osoittautua vastakkaisiksi, jolloin johtoa on Gottbergin mukaan haettava lapsen edusta, minkä selvittäminen ei tietenkään ole aina yksinkertaista.²⁰¹

Irtaantuminen sukupuolineutraalista tarkastelusta nostaa paitsi uudenlaisia kysymyksiä myös niiden merkityksen kyseenalaistamisen.²⁰² Tämä keskustelu jatkuu sitten eri muodoissa, osin vuoropuheluna, osin vain toisenlaisen näkökulman kiistämisellä.

5.2.5 Näkökulmien moninaisuus ja hajanaisuus

Teemanumeroiden myötä naisoikeuden lähtökohdat ja kysymykset tulivat jossain määrin tunnetuiksi muillekin kuin naisoikeuteen perehtyneille. Esimerkiksi vuoden 1988 teemanumeron ”Oikeudellista elämää” -osion kaikki uutiset ja anekdootit liittyvät jollakin tavalla sukupuoleen ja tasa-arvokysymyksiin. Viimeisessä pikku-uutisessa tiedotetaan uudesta Naistutkimus-Kvinnoforskning-lehdestä, TANE:n tiedotuslehdestä sekä Euroopan yhteisön bulletiinista ja YK:n puitteissa syntyneestä kansainvälisestä bibliografiasta, joten numero esittelee lukijalle monipuolisesti paitsi kysymyksiä myös kanavia tutustua naistutkimuksen ja naisoikeuden aihepiireihin.²⁰³ 1990-luvulle tultaessa palstalla otetaan jo säännöllisesti esille erilaisia tasa-arvoon liittyviä kysymyksiä myös muiden uutisten joukossa.²⁰⁴ Silti voita-

menettelyitä on pidetty kyseenalaisina. Niinpä Pykkäsenkin pohdinnoissa korostuu se, että kysymys olisi tilanteista, joissa on toimittu selviä valintoja tehden, joihin kuuluu vastuu lopputuloksen tasapuolisuudesta, vaikka liitto päättyisikin eroon. Pykkäsen ehdotusta voidaan pitää tulkintasuosituksena, jolle nähdään perusta lain lähtökohtaisesti poikkeukselliseksi tarkoitetussa säännöksessä.

²⁰¹ Ks. Gottberg Oikeus 1992 s. 174–178.

²⁰² Ks. Sariola Oikeus 1992 s. 179–180. Ks. myös TANE:n väkivaltajaoston sihteerin vastinetta ”Keskitytäänpä olennaiseen” (Pirkko Kiviaho Oikeus 1992 s. 276–277).

²⁰³ Ks. myös mm. Tarja Pösön esittelyä brittiläisestä naisvankien asemaa koskevasta keskustelusta (Pösö Oikeus 1988 s. 313 ss.), jolle ei tosin vielä tuolloin ollut vastinetta suomalaisessa tutkimuksessa. Kirjoituksen merkitys onkin siinä, miten se tuo keskusteluun uuden, naisten erityistä asemaa valottavan teeman.

²⁰⁴ Ks. esim. Oikeus 1990 s. 56, jossa esitellään lyhyesti naisten hyvinvointivaltiotutkimusta ”Sosiaalipoliittisen yhdistyksen 80-vuotisjuhlakirjassa”; Oikeus 1990 s. 309 s., jossa referoidaan Lakimies-lehden julkaisemia tietoja väitelleistä oikeustieteen tohtoreista

neen sanoa, että varsinaista keskustelua naisoikeuden ja muunlaista oikeustiedettä edustavien kesken ei lehden palstoilla juuri synny ennen 1990-luvun puoliväliä. Siihen asti kysymys on pikemminkin naisoikeustutkijoiden yksinpuhelusta, joka lisääntyy lehden eri osioissa ja osoittaa näin useamman tutkijan pitävän naisoikeudellisia kysymyksiä yhtenä näkökulmana, josta he arvioivat erilaisia oikeuspoliittisia tai tutkimuksellisia kysymyksiä. Edellä muutama teemaan koottujen puheenvuorojen ohella kirjoja täydentävät yksittäiset kirjoitukset, jotka vahvistavat lähinnä käsitystä siitä, että pyrkimyksiä yhtenäiseen strategiaan naisoikeuden lähtökohtien tai metodisten kysymysten suhteen ei esitetä. Päinvastoin yhteistä sekä ulkomaisissa että kotimaisissa puheenvuoroissa näyttää olevan yhtenäisten käsitysten kiistäminen ja jopa sellaisten muodostamisen tarpeen torjuminen.²⁰⁵

Artikkelien ohella kirjaesittelyt osoittavat, että naisoikeudelliseen tutkimukseen etsitään virikkeitä ja kriittisiä näkökulmia muiden tieteenalojen naistutkimuksesta. Esimerkiksi Anu Pylkkäsen arvio teoksesta ”Naiset ja valta: naisnäkökulmia ’hyvinvointivaltioon’” esittelee valtio-opin ja politiikan tutkimuksen naistutkimuksellisia näkökulmia hyvinvointivaltio-problematiikkaan. Tässä yhteydessä huomionarvoista on erityisesti se, mitä Pylkkänen toteaa lopuksi. Hänen mukaansa naistutkimuksen ajankohtainen kiistakysymys on se, voidaanko naistutkimuksessa (enää) puhua erityisestä naisnäkökulmasta, vaiko vain erilaisuuksista.²⁰⁶ Teoksen esittely

erityisenä tavoitteena pyrkiä selvittämään, minkä verran naisia eri tiedekunnista on vuosien kuluessa väitellyt; Oikeus 1992 s. 86, jossa otetaan keskusteluun KKO:n tulkinta, jonka mukaan raskaana ollut nainen ei saanut tasa-arvolain mukaista suojaa työsuhteen päättämistä vastaan, ja Oikeus 1992 s. 299, jossa amerikkalaisen tuomarin kirjaa arvioitaessa todetaan vastaavanlaisten ongelmien tarkastelun tarpeellisuus myös suomalaisen oikeuskäytännön tasa-arvotulkintojen osalta, sekä Oikeus 1993 s. 246 s. (toiminnallisista tasa-arvosuunnitelmista).

²⁰⁵ Vrt. esim. Susan Atkins Oikeus 1988 s. 99–106 ja Hanne Petersen Oikeus 1990 s. 268 s.

²⁰⁶ Ks. Pylkkänen Oikeus 1988 s. 110–112. Esitely julkaisu koostuu v. 1985 pidetyn tutkijakurssin puheenvuoroista, joissa käsitellään ”valtion osuutta sukupuolijärjestelmän ylläpitämisessä ja muuttamisessa ja naisten mahdollisuuksia vaikuttaa politiikan sisältöön” eli keskeisiä naistutkimuksen esiin nostamia hyvinvointivaltion piirteisiin ja kehitykseen liittyviä tekijöitä. Suomalaisessa naistutkimuksessa hyvinvointivaltio tunnistetaan naisen liitolaiana, mutta jo varhain aletaan suhtautua myös kriittisesti erityisesti sen myötä vakiintuvaan segregatioon, joka nimetään hyvinvointivaltiolliseksi sukupuolisopimukseksi seuraavaksi. Vrt. myös artikkelia ”Takaisin keskiaikaan? Naisen asema integraatiossa”, jossa sosiologi Raija Julkunen esittelee eurooppalaisten hyvinvointivaltiomallien tyypittelyt ja pohtii naisen aseman muutoksia Euroopan yhdentyessä. Kirjoitus tuo keskusteluun niin sukupuolijaon merkitykset kuin ajatukset naisystävällisen valtiomallin mahdollisuudesta (ks. Julkunen Oikeus 1991 s. 204 ss.).

antaa esimerkkejä kiinnostavista tutkimuksellisista kysymyksistä, jotka voivat olla hyödyllisiä myös hyvinvointivaltiota koskevassa oikeustutkimuksessa, mutta samalla arvio antaa Pylkkäselle tilaisuuden todeta naisoikeuden tutkijoiden teksteissä korostuvan erilaisuuden ja moninaisuuden naistutkimukselle yleisemmin ominaiseksi piirteeksi tai ainakin kysymykseksi, josta naistutkimuksessa keskustellaan.

Erilaisuuden korostaminen voi näyttää myös hajanaisuudelta, joka herättää enemmän kysymyksiä kuin tarjoaa aineksia muodostaa käsitystä naisoikeuden paikasta oikeustieteiden kentässä. Varsinaisen keskustelun alku aiheesta ajoittuu Oikeus-lehdessä vuodelle 1994, mutta sitä pohjustivat muutamat edellisen vuoden puheenvuorot ja artikkelit, joissa oikeudellista käsiterakennetta kritisoitiin naisoikeudesta käsin.

Keskustelua naisoikeudesta toivottiin esimerkiksi Kirsti Kurki-Suonion pääkirjoituksessa, joka aloitti Oikeus-lehden 20-vuotista historiaa peilaa-
van viimeisen numeron vuodelta 1992. Kurki-Suonio tuki keskustelukut-
sua esittelemällä kolumnissaan lyhyesti juuri ilmestyneen suomalaisen nais-
oikeuden oppikirjan ja pohti yleisemmin naisoikeuden lähtökohtia ja han-
kaluuksia määritellä sosiaalista sukupuolta ja naisten oikeudellisia intres-
sejä. Kurki-Suonion mukaan naisoikeudellinen tutkimus oli onnistunut
kyseenalaistamaan vallitsevan oikeudenmukaisuuden määritelmän, mutta
vaihtoehtoiseen, molemmat sukupuoli huomioon ottavaan oikeudenmu-
kaisuuden määrittelyyn oli vielä matkaa. Tarvittiin siis ”oikeuden ydinky-
symyksiä koskevaa keskustelua”.²⁰⁷

Juhlanumeron varsinaiset kirjoitukset ovat lyhyitä puheenvuoroja, jot-
ka on pyydetty lehden aikaisemmilta päätoimittajilta otsikolla ”Mikä mi-
nua tällä hetkellä kiinnostaa oikeudessa tai mikä mieltäni painaa?”. Vasta-
uksena saadut kymmenen kirjoitusta liikkuvat hyvin erilaisissa aihepii-
reissä, mutta muutamassa puututaan tuolloiseen hyvinvointivaltion kriisi-
vaiheeseen ja sen herättämiin kysymyksiin. Kevät Nousiainen kirjoituk-
sessa otetaan lyhyesti esille myös naistutkimuksen avaama näkökulma
hyvinvointivaltion ja naisten suhteeseen, ja korostetaan sitä, että hyvin-
vointivaltion purkamisella on vakavia vaikutuksia nimenomaan naisen ase-
maan ja mahdollisuuksiin.²⁰⁸

Tiivistetysti naistutkijoiden ja naistutkimuksen uusia keskustelunavauksia
osana Oikeus-lehden vaihteleviin aihepiireihin kiinnittyvää kirjoittajakuntaa
kuvastavat jakson lopussa vuoden 1993 numerot.

²⁰⁷ Kurki-Suonio Oikeus 1992 s. 307 s.

²⁰⁸ Nousiainen Oikeus 1992 s. 338 s.

Ensimmäinen numero sisältää kaksi eriluonteista esimerkkiä naistutkimuksen osallistumisesta tieteenalueen kysymysten määrittelyyn.²⁰⁹ Päivi Honkatukian artikkeli tyttöjen rikollisuudesta edustaa sekä tyttötutkimusta että naisnäkökulmaa rikollisuuteen. Se on esimerkki myös siitä, että aihepiiri tulee suomalaiseseen naisoikeudelliseen tutkimukseen alkuvaiheessaan ei-juristien tutkimuksina, joissa on vahva empiirisen tutkimuksen pohja. Soile Pohjosen artikkeli puolestaan sijoittuu osaksi numeroon sisältyviä Oikeuden polysentria -seminaarin puheenvuoroja. Pohjonen kirjoittaa mystiikan suhteesta polysentriaan ja korostaa sitä, että feminismi nähdään usein modernin projektina, johon postmoderni ja polysentria eivät olisi yhdistettävissä, mutta hän edustaa toisenlaista kantaa.²¹⁰ Pohjonen puhuu maailmankatsomuksensa ja oikeusjärjestyksen kehittämisen tuottamista ristiriidoista. Hänen pyrkimyksensä on korostaa yksilön vapautta ja omaehtoista moraalista edistävää järjestelmää. Tähän nähden oikeus edustaa ”ulkoisia sääntöjä, jotka hidastavat ihmisten kehittymistä itsensä kuuntelemisessa”. Yksityiskohtaisemmin hän soveltaa ajatusrakennelmaansa perheväkivallan ja parisuhdekysymysten sääntelyn arviointiin.²¹¹ Puheenvuoro päättyy viittauksiin ”elämän syklisen liikkeen ikuisesta hengitysrytmistä avautumisen ja sulkeutumisen vuorotteluna”. Näin se ei anna ainakaan yksiselitteistä vastausta kirjoittajan edustaman naistutkimuksellisen näkökulman sijoittumisesta oikeustieteen kentälle, ja on epäilemättä osaltaan herättämässä keskustelua naisoikeudesta. Tässä suhteessa – hämmennyksen ja keskustelun herättämisen tarkoituksessaan – Pohjosen teksti ei kuitenkaan eroa muista polysentria-teeman alla esitetyistä puheenvuoroista.²¹²

²⁰⁹ Vrt. myös numeron ”Kirjallisuutta”-osio, jossa Maija-Riitta Ollila esittelee teoksen ”Naisnäkökulmia oikeuteen” ”oikeustieteilijöiden pelinavauksena virkistäväksi ja rohkaisevaksi panokseksi naistutkimuksen keskusteluun”. Ollila toteaa näkökulmien moneuden, mutta toivoo vallankumouksellisempaa otetta erityisesti metodikysymyksissä. Yhteistä kirjoituksille näyttäisi olevan sukupuolineutraalin oikeuden instituutioiden ja käsitteiden sukupuolisidonnaisuuden osoittaminen. Ollila Oikeus 1993 s. 121–124.

²¹⁰ Pohjonen Oikeus 1993 s. 88. Pohjonen selvittelee henkilökohtaista feminististä ja ”esoteerista maailmankatsomustaan” pohtien sen suhdetta oikeustieteeseen. Vrt. Hirvonen (Oikeus 1993 s. 48 s.), joka laajassa postmodernia paikantavassa oikeustiedekatsauksessaan kommentoi lyhyesti myös feministisiä teorioita yhtenä essentialistisiin oletuksiin sitoutuvana lähestymistapana. Hirvosen luokittelussa tämä kuten muutkin emansipaation ideologiat (kuten myös oikeusperiaate- ja diskurssi-ideologiat) hylkäävät ”oikeudellisten ja normatiivisten diskurssien moninaisuuden”. Hirvonen siis noteeraa feministiset teoriat osaksi oikeustieteen kirjoa, mutta tyyppitelee ne osaksi ”perinteistä modernia”.

²¹¹ Ks. Pohjonen Oikeus 1993 s. 88–95.

²¹² Ks. myös Pöyhönen Oikeus 1993 s. 1, joka pääkirjoituskolumnissaan viittaa siihen, että oikeuden maailma on perustavalla tavalla pirstaloitunut, mutta kaikki eivät halua sitä nähdä, vaan tukeutuvat mieluummin vanhentuneisiin, tuttuihin ajatusmalleihin – ja siis karstastavat kaikkea polysentrian nimissä käytyä keskustelua.

Vuoden 1993 toinen numero puolestaan tarjoaa kirjon naisjuristien kirjoituksia. Kirsi Kuusikon artikkeli ”Näkökohtia eräiden hallinto-oikeudellisten yleissäädösten soveltuvuudesta uusimuotoisiin valtion liikelaitokseen” on tyypiltään juristikirjoitus, jonka kriittinen näkökulma tarkoittaa valtion liikelaitoskehityksen tarkastelemista kansalaisten/asiakkaiden oikeusturvan toteutumisen kannalta.²¹³ Toinen naiskirjoittajan artikkeli on englantilaisen Carol Smartin vierailuluennosta työstetty kirjoitus ”Oikeudellisen diskurssin nainen”, joka nostaa feministisestä näkökulmasta esille kysymyksen oikeuden sukupuolisidonnaisuudesta. Oikeutta ei Smartin hahmottelemasta näkökulmasta pidetä sukupuolineutraalina, vaan sitä arvioidaan yhtenä käytäntönä (systeminä, diskurssina), joka tuottaa polarisoituneen erilaisuuden muotoja (eli sukupuolta).²¹⁴

Numeroon sisältyy lisäksi Anu Pylkkäsen tekemä Carol Smartin haastattelu ”Naistutkimuksen profiili korkealle”, jossa keskustelun muodossa pohditaan feminismiin ja oikeustutkimuksen yhdistämistä, naisoikeustutkimuksen aihepiirejä ja naistutkimuksen ja naisliikkeen suhdetta.²¹⁵ Smartin ajatusten ohella numero kertoo naistutkimuksen vaikutteista myös siksi, että siihen sisältyy Kevät Nousiainen laatima muistokirjoitus Tove Stang Dahlista keskeisenä suomalaisen naisoikeudellisen tutkimuksellisen kiinnostuksen taustavaikuttajana. Nousiainen korostaa Stang Dahlin panosta ”hedelmällisen toisinajattelun henkilöitymänä”, joka pyrki kehittämään oikeudellista käsitteistöä ja kieltämään oikeudellisen systematiikan itsesäänselvyydet, olkoonkin, etteivät esim. ehdotukset synnytys- ja perheentäntäoikeudesta saaneet varauksetonta kannatusta naistutkijoidenkaan keskuudessa.²¹⁶

Vuoden 1993 kolmas numero on tässä yhteydessä esimerkki siitä, että naiskirjoittajien määrän lisääntymisestä huolimatta ilmestyy myös numeroita, joiden artikkeleissa ei ole lainkaan naiskirjoittajia.²¹⁷

²¹³ Ks. Kuusikko Oikeus 1993 s. 204–219.

²¹⁴ Smart pohtii kirjoituksessa oikeuden ja sukupuolen suhteelle annettuja erilaisia tulkintoja ja naistutkimuksen tehtäviä ja päätyy itse näkemyskseen oikeudesta ns. sukupuolistaavana strategiana eli yhtenä merkittävänä yhteiskunnallisena käytäntönä, joka tuottaa ja ylläpitää käsityksiä sukupuolista. Smartin mukaan naisoikeuden tehtävänä on eri yhteyksissä ja eri kysymysten kohdalla pyrkiä selvittämään sitä, miten sukupuoli vaikuttaa oikeusjärjestyksessä ja kuinka oikeus toimii tuottaakseen sukupuolen. Ks. Smart Oikeus 1993 s. 177–189.

²¹⁵ Smartille naistutkimus on siinä määrin poliittinen asetelma, että sen tekeminen hänen mukaansa kuuluu naisille (ja miehille sen sijaan pikemminkin maskuliinisuuden tutkimus). Ks. Pylkkänen Oikeus 1993 s. 239–241.

²¹⁶ Ks. Nousiainen Oikeus 1993 s. 227 s.

²¹⁷ Vrt. ”Kirjallisuus”-osio, jossa Hannu Tapani Klami arvioi Kevät Nousiainen väitöskir-

Vuoden 1993 viimeinen numero edustaa Oikeus-lehdelle tyypillistä kesäseminaarin alustusten pohjalle rakennettua teemanumeroa. Artikkeleissa käsitellään hyvinvointivaltion muutoksen tulkintoja liittyen Lahdessa järjestettyyn seminaariin ”Oikeus hyvinvointiin?”. Naistutkijat osallistuvat tähän keskusteluun kahdella erityyppisellä puheenvuorolla. Naisjuristin juristikirjoitusta edustaa Maija Sakslinin ”Taloudelliset, sosiaaliset ja sivistykselliset oikeudet perusoikeusuudistuksessa”. Tarkastelun näkökulmana on TSS-oikeuksien turvaamisen merkityksen korostaminen perinteisten perusoikeuksien ohella. YTT Raija Julkunen alustuksesta työstetty ”Naisetko kotiin?” keskittyy selvittämään hyvinvointivaltioollista kehitystä naisen aseman kannalta. Julkunen viittaa viimeaikaisen kehityksen osalta myös keskusteluun vastaiskusta ja naisen aseman uudelleenmäärittelystä. Hän tukee arvionsa vertaileviin empiirisiin tutkimuksiin miesten ja naisten työmarkkina-asemista ja kysyy lopuksi, ”onko perhettä mihin palata?”, millä hän viittaa siihen, että perheratkaisut ovat muuttuneet niin, ettei paluuta perinteiseen mieselättäjämalliin enää ole.²¹⁸ Julkunen kirjoitus osoittaa tässä yhteydessä sitä, että tietyn yhteiskuntakehityksen oikeudellista(kin) arviointia monipuolistaa sen sukupuolittain erilaisten vaikutusten esilletuonti.

Numeron viimeinen artikkeli tuo vielä oman lisänsä koko vuoden numeroiden tarjoamaan näkymään naistutkijoiden puheenvuoroista. Outi Honkasaari kirjoittaa otsikolla ”Oikeuden olemattomassa o(lennaise)n oikeuden mahdollisuus?”. Hänen pyrkimyksensä voi sanoa olevan tieteellisen kirjoittamistavan selkeys- ja yksiselitteisyysvaatimuksen murtaminen.²¹⁹ Honkasaari tarkastelee kolmen feministiteoreetikon (Kristevan, Cixous’ n ja Irigarayn) näkemyksiä naisen ja kielen suhteesta: sitä, miten kieli jättää naisen diskurssin ulkopuolelle ja tapaa, jolla kulttuuri jakaa ihmiset miehiksi ja naisiksi. Honkasaaren mukaan ”oikeuden suljetun saarekkeen ympäröiminen ihmistieteitten traditioon liittyvillä teorioilla pyrkii viettelemään toisenlaiseen oikeudelliseen diskurssiin”. Honkasaari pyrkii kyseen-

jan ”Prosessin herruus” (1993). Nousiainen vastaa arvioon otsikolla ”Itse asiasta kuultuna?” Kiistassa ei käydä keskustelua naisoikeudesta tai naisnäkökulmasta, mutta sitä toki sivuaa keskeinen erimielisyys eli se, miten tarkasteltavan ilmiön modernisuus olisi tullut ymmärtää, minkätyyppistä aineistoa käyttää ja mitä kysymyksiä aineistolle tehdä. Ks. Klami Oikeus 1993 s. 317–320 ja Nousiainen Oikeus 1993 s. 404–408.

²¹⁸ Ks. Julkunen Oikeus 1993 s. 363–376.

²¹⁹ Vrt. myös VTK Raila Taipaleen eri kirjallisuuden tyylejä hyödyntävää artikkelia ”Kuolneiden sielujen naurussa virallisen kriminaalipolitiikan tuolle puolen” rikosoikeuden uudistushankkeita koskevassa teemanumerossa (Oikeus 1/1989). Kirjoittajan tittelinä on ”hrvineito, jota herrat naurattavat”.

alaistamaan koko länsimaisen ajattelun maskuliinisen luonteen, mutta kun Honkasaaren teksti kulkee osin varsin erityistyyllisenä, ”naisen puhalluksena”, Oikeus-lehden lukija ei ehkä kaikin osin saa kiinni tekstin yhteyksistä oikeudelliseen ajatteluun, jolloin kyseenalaistuminen jää toiveeksi.²²⁰ Honkasaaren teksti ei pyrikään antamaan selkeitä vastauksia ja on epäilemättä osaltaan aiheena kysymyksiin, joita naisoikeustutkimukselle esitetään.

6 NAISSOIKEUTTA MUIDEN AIHEIDEN LOMASSA

6.1 Keskustelua ja tutkimuskentän esittelyä

Naisoikeudellisen tutkimuksen moninaisuus saa osakseen vastakysymyksiä, kun Hannu Tapani Klami puheenvuorossaan ”Avoimia kysymyksiä naistutkimuksen edustajille” (1994) kokoaa sitä hämmennystä, jota naisoikeuden ilmaantuminen kentälle on hänessä herättänyt. Luultavasti Klami ei ollut ajatuksineen yksin.²²¹ Klamin puheenvuoroon vastasi seuraavassa numerossa ryhmä naisoikeuden tutkijoita. Vastaus osoittaa mielestäni samalla naisoikeuden jonkinlaista vakiintumista tiettyjen yhteisten lähtökohtien tai näkökulman suhteen, vaikka yhtenäisestä käsityksestä ei ole kysymys – mikä sekin näkyy vastauksesta havainnollisesti.

Naisoikeudeksi luettavia artikkeleita ja puheenvuoroja ilmestyy jaksolla 1994–2005 kahden teemanumeron lisäksi silloin tällöin myös muiden Oikeus-lehden kirjoitusten lomassa. Samalla on muistettava, että naisoikeudelliset kirjoitukset edustavat vain yhtä osaa naisjuristien kirjoituksista Oikeus-lehdessä.²²² Rajoitun seuraavassa tarkastelemaan vain tätä lukumääräisesti pientä osaa kirjoituksista siksi, että näin on mahdollista kiin-

²²⁰ Honkasaari tukeutuu Cixous’iin siinä, että nainen ja feminiininen on syrjäytetty oikeuden diskursseissa, kielessä ja kulttuurissa, mutta juuri siksi naisen on tärkeää kirjoittaa erityisyydestään, ”kirjoittaa ruumiinsa”; feminiininen kirjoittaminen on kirjoittamista kielitaytyen sijoittumasta oppositiopareihin, se on poliittinen hanke ”uuden naisen vapauttamiseksi vanhasta”. Ks. Honkasaari Oikeus 1993 s. 394–403.

²²¹ Oma merkityksensä kiinnostuksen heräämiseen voi olla myös sillä, että Helsingin yliopistossa naisoikeudelliselle projektille ”Oikeuden nainen – naisen oikeus” osoitettiin tutkimusrahaa vuoden 1994 alusta lähtien. Ks. Oikeus 1994 s. 90.

²²² Jakson kahdessa teemanumerossa naisjuristien artikkeleita on yhteensä 12. Koko jaksolla 1994–2005 on artikkelien ja pienempien kirjoitusten kirjoittajissa 171 naista (kaikkiaan kirjoituksia on 467). Kirjoittajaluvuista tarkemmin edellä jaksossa 1.3.

nittää huomio naisjuristien edellä jo todettujen laajentuvien aihepiirien ja lisääntyvän kirjoittamisen lisäksi aikakauskirjoihin tuomiin uusiin piirteisiin. Toinen jakso luonnehtiva piirre on edellä mainittu keskustelu naisoikeudesta, jota käydään myös muun tutkimusta koskevan keskustelun lomassa. Voidaankin ehkä sanoa, että sukupuoli naisoikeudellisen tutkimuksen myötä vähitellen 1990-luvulla tulee käsitteelliseksi kategoriaksi, joka liittyy suhteellisen vakiintuneesti juridiseen tarkasteluun, tai ainakin on useasti esillä tiettyjen aihepiirien tarkastelussa. Havainnollisena esimerkkinä naisoikeuskeskustelun ja -viittausten moninaistumisesta tarkastelen ensiksi vuoden 1994 numeroita.

Vuoden 1994 ensimmäisessä numerossa on kaksi naisoikeudellisen tutkimuksen arviointiin liittyvää kirjoitusta. Jo mainittua Klamin ”avointen kysymysten” puheenvuoroa edeltää Liisa Niemisen artikkeli ”Valtiosääntöoikeudellisen tutkimuksen tila Suomessa”. Nieminen arvioi kriittisesti valtiosääntöoikeudellista tutkimusta feminismin ja naisnäkökulman kannalta. Hänen mukaansa feministinen näkökulma on tuotu esiin erityisesti havainnoissa hyvinvointivaltion sukupuolisidonnaisuudesta.²²³ Lisäksi hän osoittaa konkreettisia kysymyksiä, joiden tarkastelussa sukupuolen merkityksen esilletuominen olisi ollut tarpeen.²²⁴

Niemisen artikkeli ei liene ollut välittömänä taustana Klamin esittämille kysymyksille. Osaltaan siinä keskustellaan juuri niistä tieteellisyyskysymyksistä ja naisnäkökulman konkreettisesti tuomasta lisästä siihenastiseen tutkimuskohteiden traditioon, joista Klami saman numeron puheenvuorossaan haluaa keskustelua herättää.²²⁵ Klamin keskeinen kysymys puheenvuorossaan on se, millä kriteereillä naistutkimus olisi tieteellistä ja samalla oma tieteenalansa. Hän kysyy, mitä naistutkimus on ja mitkä seikat sille ovat ominaisia: onko olennaista se, ketkä tutkivat (naiset), mitä tutkitaan (naisia), mitä tavoitteita ja arvoja tutkimuksella on (naisiin liittyviä) tai millä menetelmillä tutkimusta tehdään (spesifeillä vai yleisillä). Lopuksi hän kysyy sitä, mikä on naisoikeuden suhde vaihtoehtoiseen lain-

²²³ Niemisen pohdinta on yleisestä otsikostaan huolimatta kommentti Kaarlo Tuorin Lakimies-lehden artikkelissa esiintyneeseen, mutta tarkemmin selittämättä jätettyyn termiin ”feministinen kritiikki” sekä samalla vastine Martin Scheininin Retfaerd-lehdessä esittämään väitteeseen siitä, ettei Suomessa ihmisoikeuksia ole tarkasteltu naisnäkökulmasta Niemisen mukaan sukupuolikysymys on otettu esille suomalaistenkin valtiosääntötutkijoiden toimesta, mutta sitä ei sitä ole juuri noteerattu. Nieminen Oikeus 1994 s. 43.

²²⁴ Ks. Nieminen Oikeus 1994 s. 50 s.

²²⁵ Ks. Nieminen Oikeus 1994 s. 41–52. Niemisen kirjoitus on työstetty alustuksesta, jonka hän on pitänyt marraskuussa 1993 Valtiosäännön murros -symposiumissa.

oppiin.²²⁶ Kysymykset on osoitettu Liisa Niemiselle, Kevät Nousiaiselle, Katarina Petrellille ja Soile Pohjoselle. Nämä kirjoittajat ovat selkeimmin esittäneet naisoikeuden nimissä tulkintoja naisnäkökulman merkityksestä. Mainittujen lisäksi Klamille vastaavat yhteispuheenvuorolla seuraavassa numerossa Laura Kalliomaa-Puha, Kirsti Kurki-Suonio, Anja Nummijärvi, Anu Pylkkänen ja Riitta Turunen. Lisäksi yhteispuheenvuoroa täydentää Soile Pohjosen jälkikirjoitus, mikä sinällään sopii myös yhteispuheenvuoron henkeen, sillä siinäkin korostetaan, etteivät naistutkimus ja naisoikeus ole yhteen kaavaan tai metodiin sitoutuneita.

Klami saa siis toivomaansa keskustelua syntymään. Yhteispuheenvuorossa pohditaan naistutkimuksen painotusten muutoksia, selvitetään joitakin keskeiskäsitteitä ja pohditaan sukupuolen ja naisten kokemuksen merkityksen hankaluutta keskustelukysymyksinä, joihin naistutkijat ottavat eri tavoin kantaa. Kirjoituksessa korostetaan naistutkimuksen ja naisoikeuden keskustelevaa luonnetta ja moni-ilmeisyyttä. Tutkijoita yhdistäväksi tekijäksi todetaan lähinnä vain se, että kaikki näkevät naiseuteen ja sukupuoleen liittyvät kysymykset tärkeinä ja mielenkiintoisina koko oikeustieteen perusteiden näkökulmasta ja kaikkien tärkeäksi kokema tavoite on naisten aseman parantaminen. Tämä kiteytetään siihen, että oikeustiede pääsääntöisesti abstrahoi oikeussubjektit sosiaalisista yhteyksistään irrallisiksi, ja naisoikeus sen sijaan pyrkii palauttamaan tarkastelukohteiden sosiaaliset määreet.²²⁷ Tämä on samalla ymmärrettävissä vastauksena kysymykseen naisoikeuden liitynnöistä vaihtoehtoiseen lainoppiin ja sosiaaliseen siviilioikeuteen.

Lyhyessä jälkikirjoituksessaan Soile Pohjonen lisää naistutkimuksen monenlaisuuden oheen pohdintoja, joissa haasteellisena esitellään tasa-arvotutkimuksen ohi eteneminen ja asetetaan tavoitteeksi sukupuolirakenteista ja sukupuolen kaksijakoisuudesta irtaantuminen. Pohjoselle sukupuoli on monimuotoinen jatkumo.²²⁸

²²⁶ Ks. Klami Oikeus 1994 s. 66–67. Klami korostaa suhtautuvansa naisoikeuteen vakavasti. Toisaalta hänen lauseissaan heijastuu asenteita, joilla perinteisesti on tosiasiaassa osoitettu naiskysymyksen kevyttä luonnetta. Klami mm. toteaa, ettei hänestä ”voi tulla miesten ja naisten tasa-arvon kannattajaa, koska hän arvostaa naisia niin suuresti”.

²²⁷ Ks. Kalliomaa-Puha et al. Oikeus 1994 s. 162–166.

²²⁸ Pohjonen Oikeus 1994 s. 166. Vrt. esim. Päivi Honkatukia (Oikeus 1994 s. 364–376), joka tarkastelee artikkelissaan tyttöjä rikoksentehtäjinä. Näkökulmana on sosiaalisen (virallisen ja epävirallisen) kontrollin sukupuolittumisen selvittely. Honkatukia esittelee tutkimuksessa kehiteltyä käsitteistöä ja teorioita ja pohtii niiden soveltumista konkreettisten ilmiöiden tarkasteluun. Hän päätyy lopuksi siihen, että kysymys liittyy naisena olemiselle asetettuun normiin ja sen rikkomiseen (ei vain lain rikkomiseen, mistä näyttäisi olevan kysymys poikien/miesten kohdalla).

Keskustelun laajentuneita yhteyksiä osoittavat myös ”Kirjallisuus”-osiot²²⁹, joissa sukupuolinäkökulma tulee entistä useammin esille tutkijoiden nostaessa kiinnostuksensa mukaan huomion kohteeksi tärkeinä pitämiään esityksiä.²³⁰

Teemanumeroissa vuosilta 1996 ja 1998 tarkastellaan naisoikeudellisesta näkökulmasta tiettyjä ajankohtaisia aihepiirejä, joihin siirryttäessä sukupuolen ja oikeuden suhde hahmottuu monimutkaisempana kysymyksenä kuin esim. työelämän rakenteita tarkasteltaessa. Numeroiden otsikointi ei nostakaan esille vain naisia, vaan sukupuolen merkityksen ja seksuaalisuuden kysymyksenä, jonka oikeudellisessa sääntelyssä sukupuolella on merkitystä. Numeron ”Sukupuoli ja markkinat” (2/1996) artikkelit on koottu tutkimushankkeen ”Oikeuden nainen – naisen oikeus” järjestämästä seminaarista.²³¹ Osaltaan keskustelun avartumista osoittaa se, että numeron artikkeleissa on kaksi mieskirjoittajan naisnäkökulmaista artikkelia.²³² Numeroa ”Seksuaalinen itsemääräämisoikeus” (2/1998) ei otsikollaan osoiteta naisoikeudelliseksi, mutta artikkeleissa kysymys seksuaalisuuden kontrollista liitetään sukupuoleen. Tässäkin numerossa on myös kaksi mieskirjoittajaa.²³³

²²⁹ Ks. esim. Ervasti Oikeus 1994 s. 69–70. Sukupuolinäkökulma tulee esiin myös Anu Pylkkäsen esitellessä ranskalaisen Irene Theryn perhesosiologista tutkimusta (Pylkkänen Oikeus 1994 s. 78–79). Soile Pohjosen arvioissa Hannele Varsan tutkimuksesta sukupuolinäkökulma on esillä jo aiheen vuoksi. Varsan kirja selvittelee sukupuolista häirintää. Pohjonen liittää häirinnän yleisemminkin sukupuolistuneen väkivallan ilmiöön ja korostaa sitä, että kysymys on rakenteellisesta, ei yksilöllisestä ongelmasta (Pohjonen Oikeus 1994 s. 79–80).

²³⁰ Ks. esim. Pylkkänen Oikeus 1995 s. 83–84) ja myös Pylkkänen Oikeus 1996 s. 239–241, jossa otsikolla ”Oikeuden sukupuolittumisen historiasta Pohjoismaissa” esitellään kolme teosta: kaikissa lähdetään siitä, että sukupuoli on yhteiskuntaa ja historiaa jäsentävä, läpikäyvä periaate. Ongelmana Pylkkänen näkee sen, että kirjoittajat ovat historian tutkijoita, jotka eivät saa oikeudesta esiin sitä, mitä juristi/oikeushistorioitsija näkisi tärkeänä. Ks. myös Päivi Honkatukian arvio Carol Smartin artikkelikokoelmasta ”Law, Crime and Sexuality” sukupuoliteoreettisine ja feministisine teemoineen ja termeineen (Honkatukia Oikeus 1995 s. 203–205) sekä Raija Huhtasen arvio Liisa Niemisen teoksesta ”Perheen ja työn yhteensovittaminen” (Huhtanen Oikeus 1995 s. 319–322).

²³¹ Pääkirjoituksessa kerrotaan lisäksi, että Suomen hallitus on asettanut naisten ja lasten oikeudet kansainvälisen ihmisoikeuspolitiikkansa painopistealueeksi ja viitataan erilaisiin tulossa oleviin hankkeisiin ja kansainvälisiin kokouksiin mm. YK:n puitteissa. Scheinin Oikeus 1996 s. 85.

²³² Thomas Wilhelmsson kirjoittaa myös projektin virallisena johtajana (ks. Oikeus 1996 s. 134 ss. jossa markkinoita tarkastellaan käytäntönä, joka ylläpitää ja tuottaa sukupuolia koskevia käsityksiä) ja Niklas Bruun (ks. Oikeus 1996 s. 157) työoikeuden ja tasa-arvolainsäädännön asiantuntijana samapalkkaisuuden toteuttamisen ongelmista.

²³³ Rainer Hiltunen SETA:n edustajana kirjoittaa homoseksuaaleista (Oikeus 1998 s. 51 ss.) ja Toomas Kotkas (Oikeus 1998 s. 82–92) prostituution kontrollista historian näkökulmasta.

Tiivistän seuraavassa keskeiset huomiot teemanumeroiden artikkeleista, joissa jatketaan edellä todettua sukupuolineutraalin sääntelyn kritiikkiä ja siirrytään aihepiireihin, joissa kysymys erityiskohtelun tarpeellisuudesta nostetaan aikaisempaa selvemmin esiin. Samalla tarkasteltava ongelma liitetään kysymykseen oikeudellisen ajattelun ja oikeudellisten instituutioiden ja käytäntöjen merkityksestä sukupuolia koskevien käsitysten muodostumisesta ja ylläpitämisestä.

Vuoden 1996 teemanumerossa on seitsemän kirjoitusta. Kevät Nousiainen-artikkeli ”Sukupuolista, markkinoista, jäniksistä ja ankoista” on teoreettinen johdanto seminaarin teemaan ja projektin kysymyksiin. Nousiainen erittelee markkinoiden liberalistisia taustaoletuksia ja markkinoiden edellyttämää rationaalisuutta suhteessa naistutkimuksessa esille nostettuihin ajatuksiin hoivaetiikasta, joka edustaisi toisenlaista rationaalisuutta. Kysymys on samalla markkinoiden ja perheen oletetusta vastakkaisuudesta ja toimijalogiikasta. Nousiainen korostaa sitä, että markkinoita ei pidä tarkastella vain vaihdon näkökulmasta, vaan käytäntöinä, jotka ylläpitävät sukupuolen muodostumista.²³⁴

Tästä voidaan löytää esimerkkejä muista konkreettisempia kysymyksiä käsittelevistä puheenvuoroista. Johanna Niemi-Kiesiläinen avaa naisnäkökulmia velkajärjestelyyn ja osoittaa, että siinä, miten miehet ja naiset velkaantuvat ja miten heidät hyväksytään velkajärjestelymenettelyyn, on eroja, vaikkakaan ei suuria. Niemi-Kiesiläinen kritisoi oikeusjärjestelmän ihmiskuvan miehisyyttä. Hänen mukaansa tulokset ilmentävät sosiaalisen sukupuolen käsitteeseen liittyviä eroja.²³⁵

Myös Katarina Petrellin mukaan länsimaisen yhteiskunnan julkinen elämä perustuu oletukselle itsenäisistä, vapaista, etujaan kontrolloivista yksilöistä. Petrell tarkastelee takausta esimerkkinä oikeuden ja naisten arjen yhteentörmäyksestä. Hän tuo mukaan keskusteluun vastuurationaalisuuden käsitteen, jonka hän liittyy naisten arjen toimintaan. Sen vastakohta on miesten tekniseen hallintaan rajoittunut rationaalisuus. Petrell ei väitä, että vastuurationaalisuus olisi olemuksellisesti naisille tyypillinen toimintatapa, vaan että se on naisille heidän toimintansa mielekkyyden säilyttävä toimintatapa niissä rakenteissa, joissa he joutuvat toimimaan. Petrell vaatiiikin, että nämä olosuhteet tulisi voida ottaa huomioon

²³⁴ Ks. Nousiainen Oikeus 1996 s. 86–95.

²³⁵ Miesten velkaantuminen liittyi useammin toimintaan markkinoilla työntekijänä tai yrittäjänä. Naisten velkaantuminen puolestaan johtui useammin siitä, että he olivat sitoutuneet vastuuseen toisen velasta tai velkaantuneet perheeseen liittyvistä syistä. Ks. Niemi-Kiesiläinen Oikeus 1996 s. 113 s.

oikeustoimia arvioitaessa.²³⁶ Näin käsitys liittyy läheisesti sosiaalisen sukupuolen käsitteeseen.

Lena Sisula-Tulokkaan kirjoituksessa siirrytään vahingonkorvauskysymyksiin seksuaalisen väkivallan uhreille. Useimmiten kysymys on naisten raiskauksista tai raiskaussyrityksistä. Ongelmana ei ole niinkään se, etteikö korvauksia tuomittaisi, vaan se, että korvaustaso on alhainen.²³⁷ Soile Pohjosen puheenvuorossa ”Parisuhde – a sucker deal?” parisuhdetta tarkastellaan sopimuksena. Erityisesti Pohjonen pohtii sitä, mitä yhteistoiminta-sopimukseksi ymmärretyn avioliiton lojaliteettivelvoitesuhteen rikkomisesta seuraa. Hän arvioi purkua ja vahingonkorvausta ja samalla siis yleisemmin pari- ja sopimussuhteen taustaoletuksia.²³⁸

Vuoden 1998 teemanumeron taustana on tuolloin eduskunnan käsiteltävänä ollut seksuaalirikospaketti. Johanna Niemi-Kiesiläisen ja Minna Kimpimäen artikkeleissa tarkastellaan seksuaalirikoksia koskevaa sääntelyä ja ajattelutaustoja yleisesti. Muut artikkelit koskevat rajatumpia kysymyksiä, joko lasten asemaa sääntelyssä tai seksuaalisten vähemmistöjen asemaa taikka prostituutiota.

Niemi-Kiesiläinen tarkastelee seksuaalirikospakettia siitä näkökulmasta, miten naisen ruumiillisen integriteetin suojaaminen tulee esiin ehdotetuissa säännöksissä. Tämä on hänen mukaansa tarpeen ja perusteltua siksi, että valtaosa seksuaalirikosten uhreista on naisia ja tekijöistä puolestaan suurin osa miehiä. Hallituksen esityksessä säänneltävän asian sukupuolituneisuutta ei edes mainita eikä viitata siihen, että rikossäännöksillä olisi vaikutusta sukupuolten välisiin suhteisiin yhteiskunnassa. Tämän Niemi-Kiesiläinen näkee ehdotetun sääntelyn keskeisenä puutteena: sukupuoli-neutraali terminologia peittää sen, että naisten ja miesten todellisuus on erilainen. Säännösten lähtökohdaksi on otettu yksipuolisesti seksuaalisen itsemääräämisen suojaaminen, jonka ohella tulisi kiinnittää huomiota myös muihin suojeluoikeushyviin, kuten naisten turvallisuuteen, integriteetin kunnioittamiseen ja riippuvaisessa asemassa olevien suojaamiseen.²³⁹ Niemi-

²³⁶ Petrellin mukaan itsenäisyyden määreet ovat maskuliinisia, kun taas naisille tyypillinen läheisiin sitoutuminen käsitetään vastakkaiseksi autonomialle. Petrell Oikeus 1996 s. 119.

²³⁷ Ks. Sisula-Tulokas Oikeus 1996 s. 122–132.

²³⁸ Ks. Pohjonen Oikeus 1996 s. 146–151.

²³⁹ Niemi-Kiesiläinen viittaa erilaisiin feministisiin taustateorioihin, joista hän näyttäisi kannattavan lähinnä kolmanneksi nimeämäänsä vaihtetta, joka kiistää olemuksellisen naiseuden olemassa olon ja korostaa sen sijaan naisten keskinäistä erilaisuutta, mutta vaatii oikeusjärjestyksen analysoimista sukupuolieron näkökulmasta. Tätä hän sitten tekee arvioiden eri kohdin ehdotettua sääntelyä ja siihen liittyviä ongelmia. Ks. Niemi-Kiesiläinen Oikeus 1998 s. 18 s.

Kiesiläisen edustaman feministisen kritiikin mukaan oikeudellinen ajattelu siis pitäytyy liiaksi yksilöllisen, oikeuksistaan itsenäisenä, vahvana ja riippumattomana kiinni pitävän toimijan oletuksessa, jolloin seksuaalirikokset jäävät yksityisasiaksi, kun sen sijaan julkisen intressin pitäisi painottaa enemmän.²⁴⁰

Kimpimäki jatkaa seksuaalisen itsemääräämisoikeuden ja oikeushyväajattelun pohdintaa. Hänen mukaansa seksuaalilainsäädännöllä on edelleen myös muita ulottuvuuksia kuin yksilön itsemääräämisoikeuden suojaaminen, mutta oikeushyväajattelussa kriminalisointien perusteeksi ei yleensä ole hyväksytty siveellisyyden suojelemista. Kimpimäki ei päädy konkreettisiin arvioihin seksuaalirikospaketin ehdotuksista, vaan kiinnittää yleisemmin huomiota siihen, ettei rikosoikeus ole oikea eikä tehokas tapa ohjailta yksilöiden seksuaalista identiteettiä.²⁴¹ Naisjuristit suhtautuvat usein varauksellisesti erityisesti rikosoikeudellisen sääntelyn laajentamiseen, jota ei nähdä tehokkaana keinona muuttaa yhteiskunnallisia rakenteita. Toisaalta sääntelyllä on myös muita tehtäviä. Eeva Valjakan ja Elina Pirjatanniemen artikkeleissa tarkastellaan seksuaalirikossääntelyä erityisesti lapsen seksuaalisen itsemääräämisen ja lapsen suojaamisen näkökulmasta. Valjakka pohtii yleisemmin lapsen asemaa oikeussubjektina,²⁴² Pirjatanniemi puolestaan sitä, mistä näkökulmasta lapsipornografiaa pitäisi säännellä.²⁴³

Myös numeron homoseksuaalien oikeudellista asemaa ja keinohedelmöityshoitolakiehdotuksia koskevat puheenvuorot osoittavat sitä, että perinteisen heterosuhteen ja miehen ja naisen sukupuolijaon sijaan naistutkimuksessa kiinnitetään varhaisvaiheita enemmän huomiota sukupuolen käsitteen monimutkaisuuteen, erilaisiin ryhmiin ja toisaalta yksilöiden erilaisuuteen. Kirjoitukset ovat samalla oikeuspoliittisia kannanottoja siihen, miten parisuhdesääntelyä tulisi kehittää.²⁴⁴

²⁴⁰ Ks. myös Honkatukia Oikeus 1998 s. 102–104, jossa esitellään Jeffnerin raiskausta koskevaa tutkimusta. Kirja-arvio täydentää rikosoikeuden taustalla vaikuttavien sukupuolta koskevien käsitysten merkitysten erittelyä ja pohdintaa.

²⁴¹ Kimpimäen mukaan siveellisyys, moraali ja eettiset näkökohdat ovat ongelmallisia rangaistavuuden perustelijoina myös siksi, että nyky-yhteiskunnassa ei voida puhua yhteisestä, jaetusta moraalista, vaan päinvastoin käsitykset ovat hyvin vaihtelevia. Ks. Kimpimäki Oikeus 1998 s. 20–29.

²⁴² Ks. Valjakka Oikeus 1998 s. 30–38.

²⁴³ Ks. Pirjatanniemi Oikeus 1998 s. 39–50.

²⁴⁴ Ks. Hiltunen Oikeus 1998 s. 51 ss., Turunen Oikeus 1998 s. 64 ss. ja Mustola Oikeus 1998 s. 71 ss.

Marjut Jyrkinen tarkastelun kohteena on prostituutio 1900-luvun lopussa. Hän kytkee kysymyksen osaksi Euroopan unionin politiikkaa ja korostaa sitä, että seksikauppaan sisäänrakennetuissa valta- ja alistussuhteissa on kysymys paitsi sukupuolten välisestä epätasa-arvosta, myös köyhyydestä, taloudellisesta eriarvoisuudesta ja suoranaisesta rasismista.²⁴⁵ Tässä naisnäkökulma osoittaa EU-kehityksen ja kansainvälisen kaupan muutoksista ilmiön, joka voidaan nähdä uudenaikaisena, hyvinvointivaltiolaisen tasa-arvokehityksen vastaiskuna.

6.2 Sukupuolesta juridisesti relevantti käsite

Oikeus 1/1999 sisältää Soile Pohjosen lectio praecursorian sekä vastaväittäjä Thomas Wilhelmssonin lausunnon Pohjosen väitöskirjasta. Kummasakin puheenvuorossa keskustellaan naisoikeuden lähtökohdista ja tulkinnoista ja suhteesta perinteiseen oikeustieteeseen, koska tarkasteltava väitöskirja on sitoutuneesti naisoikeudellinen. Tässä yhteydessä otan Pohjosen väitöskirjaa koskevan keskustelun esiin siksi, että siihen voidaan kiittää edellä havaittu naisoikeudellisen kiinnostuksen suuntautuminen sukupuolen käsitteeseen ja käytäntöihin, joissa sukupuolia ylläpidetään tai muutetaan. Pohjonen kritisoi erityisesti kaksijakoista ajattelua, jota oikeudellinen ajattelu hänen mukaansa edustaa paitsi sukupuolen myös muiden keskeisten käsitteiden ja jaotteluiden kohdalla (mukaan lukien perhe- ja markkinasuhteet). Pohjonen sen sijaan puhuu omaehtoisuudesta, ihmishuolteen oikeudesta ja sukupuolista jatkumona.²⁴⁶

Yhteenvetona voidaan sanoa, että 1990-luvun kuluessa sukupuoli alettiin Oikeus-lehden erilaisissa kirjoituksissa ja puheenvuoroissa ymmärtää käsitteenä, josta on tarpeen keskustella ja joka on myös juridisesti relevantti kategoria, olkoonkin, että sen merkityksestä esitetään erilaisia käsityksiä. Samalla on todettava, että miesjuristit myös Oikeus-lehdessä pitiäytyvät valtaosin tämän keskustelun ulkopuolella, mikä liittyy myös

²⁴⁵ Jyrkinen hyödyntää arviossaan mm. Faludin tunnettua takaisku-käsitettä sekä Julkusetta sukupuolivalta-termiä, ja naistutkimusta laajemminkin. Ks. Jyrkinen Oikeus 1998 s. 93–101. Jyrkinen päättää artikkelinsa viittaamalla Stakesissa käynnistyneeseen Prostituution ehkäisyprojektiin, joka on osa viisivuotisen Naisiin kohdistuvan väkivallan ja prostituution ehkäisyhanketta.

²⁴⁶ Ks. Pohjonen Oikeus 1999 s. 62–65. Vastaväittäjä suhtautuu Pohjosen irtiottoihin ja teeseihin verraten suvaitsevasti, joskin kiinnittää huomiota myös ajatuskulun heikkouksiin ja ongelmallisuuteen. Lukijalle ei tarjotakaan tarkkaa oikeudellista erittelyä, pikemminkin vain ideoita ja huomioita (Wilhelmsson Oikeus 1999 s. 66–74).

siihen, että vaikka teoreettinen mielenkiinto kohdistetaan sukupuolen ja oikeuden suhteen problematisoimiseen, valtaosa naisoikeudellisesta tutkimuksesta näyttäytyy naisen erityisen oikeudellisen aseman ja naisen elämänkaareen liittyvien kokemusten merkityksen selvittämisenä.

Artikkelien ohella Oikeus-lehden kirjaesittelyt osoittavat tutkijoiden monipuolistuvaa kiinnostusta naisoikeudellisiin teorioihin.²⁴⁷ Uudenlaisia pohdintoja vahvasti pohjoismaisiin ja hyvinvointivaltioon liittyneisiin tarkastelunäkökulmiin näyttäisivät tuovan erityisesti angloamerikkalaiset tutkimukset, joiden aihepiireissä sukupuoli problematisoituu sekä teoreettisesti että erilaisten valta- ja väkivaltasuhteiden analyysinä. Naisoikeustutkijaryhmän (Päivi Honkatukia, Tuula Luukkainen, Tanja Mikkonen, Kaisa Mäkelä, Johanna Niemi-Kiesiläinen ja Minna Ruuskanen) yhdessä laatima esittely australialaistutkijoiden artikkelikokoelmasta ”Sexing the Subject of Law” välittää paitsi ajankohtaista feminististeoreettista keskustelua ja käsitteistöä myös tutkimuksellisesti pohdintaa virittäviä kysymyksiä.²⁴⁸ Oikeuden tarkastelua käytäntöinä, jotka ylläpitävät sukupuolia koskevia käsityksiä esittelee myös Helena Karman arvio Susan Ehrlichin teoksesta ”Representing Rape. Language and Sexual Consent”. Karma toteaa common law -maiden sääntelyn erilaisuudet, mutta näkee Ehrlichin analyysin keskeiset tulokset relevantteina myös suomalaisessa tutkimuskontekstissa.²⁴⁹

²⁴⁷ Naisoikeustutkijoiden pohjoismaisen tutkimusverkoston tuloksia esittelee mm. Soile Pohjosen arvio artikkelikokoelmasta ”Responsible Selves. Women in the Nordic legal culture”. Kysymys on artikkeleista, joiden tarkoitus on tuoda esille pohjoismaisia yhteiskuntia ja tutkimusta koskevia erityispiirteitä verrattuna valtavirran angloamerikkalaisiin julkaisuihin. Pohjosen nostaakin artikkeleista esiin hyvinvointivaltion ja tasa-arvon teemat, mutta myös tutkijoiden kriittisen suhtautumisen perinteisiin tulkintoihin ja oikeusvertailujen hyödyllisyyden itsestäänselvyksien kyseenalaistamisessa. Ks. Pohjonen Oikeus 2002 s. 455–458.

²⁴⁸ Arviossa esitellään kokoelman keskeiset artikkelit ja poimitaan lisäksi yksittäisiä huomioita, joille nähdään mahdollista koettelupintaa myös suomalaisessa ympäristössä – mm. seksuaalista häirintää ja parisuhdeväkivaltaa koskevissa tutkimuksissa –, vaikka samalla todetaan artikkelien sitoutuminen angloamerikkalaiseen oikeuskulttuuriin. Esittelyssä kiitetään tutkijoita erityisesti rohkeudesta ylittää eri oikeudenalojen raja-aitoja. Ks. Honkatukia et al. Oikeus 2001 s. 136–142. Vrt. myös Väisänen Oikeus 2002 s. 115–118. Väisänen esittelee Anette Ballingerin teosta ”Dead Woman Walking”, jossa analysoidaan 1900-luvun alussa teloitettujen naisten elämäntarinoita uudistetusta sosiaalisen kontrollin teorias- ta käsin.

²⁴⁹ Ehrlich soveltaa diskurssianalyysia analysoidessaan kahden raiskaustapauksen kurin- pito-oikeudellista ja rikosoikeudellista käsittelyä ja kehittää erityistä kommunikaatio- erehdykseen nojautuvaa selitysmallia, josta Ehrlichin mukaan on tullut kulttuurisesti val- litseva. Ks. Karma Oikeus 2002 s. 443–448.

Naisjuristien aihepiirien ja tarkastelutapojen moninaisuutta nykyvaihetta luonnehtivana piirteenä osoittaa Oikeus-lehden numero 2 vuodelta 2005. Siinä on kolme varsinaista artikkelia, jotka kaikki ovat naisjuristien kirjoittamia, mutta tätä ei ole erikseen suunniteltu eikä numero ole teemanumero.²⁵⁰ Marjo Ylhäinen kirjoittaa työoikeudellisista käsitteistä ja käsitteistä.²⁵¹ Kyseessä on Oikeus-lehdelle tyypillinen kriittinen juristikirjoitus. Liisa Niemisen artikkeli käsittelee naisiin ja lapsiin kohdistuvaa ihmiskauppaa ihmisoikeusongelmana. Niemisen artikkelissa on selkeästi esiintunut naisoikeudellinen painotus, ja sitä voi lisäksi luonnehtia Oikeus-lehden linjaan luontuvaksi oikeuspoliittiseksi keskustelupuheenvuoroksi.²⁵² Juulia Jyrängin artikkeli otsikolla ”Kummia naisia, outoja oikeuksia. Oikeustiedettä queer-teorian ja naisoikeuden leikkauspisteissä” problematisoi sekä käsitteen sukupuoli että vallitsevan naisoikeudellisen ymmärryksen sukupuolesta. Jyränki nostaa naisoikeustutkimuksen sisäisestä keskustelusta kriittisen näkökulman naisoikeuden sitoumuksiin nähden: ne näytettyvät kapeina, kaavamaisina ja rajoittavina kategorioina, jotka tosiasiaassa osaltaan ylläpitävät sukupuolittunutta järjestystä.²⁵³ Voidaan siis sanoa, että ko. numero, vastaavasti kuin edellä havaittiin Lakimiehen vuoden 2005 numeroista, kokoaa sen kysymyksenasettelujen moninaisuuden, joka naisjuristien kirjoituksissa on juristiaikakauskirjoissa tullut edustetuksi. Tutkimussuuntausten jatkuvuuden ohella numero osoittaa jatkuvaa tarvetta kriittiseen keskusteluun.

7 YHTEENVETO JA ARVIOTA

7.1 Naisjuristien artikkelit oikeustieteen kentällä

Edellä olen tarkastellut naisjuristien tuloa ja panosta oikeustieteen kentällä neljän tärkeimmän juridisen aikakauskirjan tarjoaman aineiston pohjalta. Tämä aineisto osoittaa, että naisjuristit ilmaantuvat kirjoittajien joukkoon verraten myöhään ja hitaasti 1950- ja 60-luvuilta lähtien. Naisten

²⁵⁰ Vrt. myös Oikeus 3/2003, jonka kaikki kirjallisuusarviot (6 kpl) ovat naiskirjoittajien laatimia, pääosin lähinnä juristinäkökulmasta (kahdessa on naistutkimuksenkin näkökulmia liittyen myös esiteltävien teosten aihepiireihin).

²⁵¹ Ylhäinen Oikeus 2005 s. 116–129.

²⁵² Ks. Nieminen Oikeus 2005 s. 130–156.

²⁵³ Ks. Jyränki Oikeus 2005 s. 157–177.

edustus kirjoittajissa laajentuu vasta 1980-luvulta lähtien. Sekä naisten osuuden vähäisyydellä että sittemmin kasvavalla osuudella kirjoittajakunnasta on selkeä taustansa naisten osuuden vähittäisessä ja myöhemmin nopeutuvassa kasvussa juristien määrässä. Naisten osuus juristiopinnot aloittavista nousee ensimmäistä kertaa yli 50 prosentin vuonna 1989 ja tutkinnon suorittaneista vuonna 1992. Silti naisjuristit ovat vielä vuonna 2000 vähemmistönä (43 %) koko juristikunnassa, ja vaikka naisjuristien osuus kirjoittajakunnassa 2000-luvulla kasvaa, se pysyy suhteellisesti pienempänä kuin miesjuristien.²⁵⁴

Aikakauskirjoissa ilmestyneet naisjuristien kirjoitukset osoittavat, että varhaisessa vaiheessa naisjuristit eivät pyrkineet erottautumaan teksteillä, joissa olisi otettu esiin aihepiirejä tai näkökulmia, joilla olisi ollut erityisesti tekemistä kirjoittajien sukupuolen kanssa. Päinvastoin kirjoitukset edustivat ehkä suhteellisesti suuremmassakin määrin kuin miesjuristien kirjoitukset tyypillisesti miehisiksi miellettyjä oikeudenalueita kuten rikos-, prosessi- ja kauppaoikeutta. Myöskään näillä alueilla liikkuvien kysymysten käsittelyssä ei pyritty tuomaan esiin uudenlaisia tai ainakaan sukupuolen merkitystä huomioivia tarkastelukulmia. Kirjoitusten kysymyksenasettelu ja argumentaatio noudattelee vakiintuneen lainopin sitoumuksia. Naisjuristien tarkastelemat aihepiirit laajenevat 1970-luvulla mm. työoikeudellisiin ja syrjintään liittyviin kysymyksiin. Näissäkin on mielestäni kysymys pikemminkin aikakauden oikeustieteellisille suuntauksille tunnusmerkillisistä piirteistä, joita alkavat ottaa enemmän esille niin mies- kuin naisjuristikin, kuin siitä, että naisjuristit keskittyisivät tasa-arvonäkökulman korostamiseen kysymyksenasettelussaan.

Varsinaisia naisoikeudellisia kysymyksenasetteluja ja tarkastelutapoja alettiin aikakauskirjoissa esitellä ja hahmotella 1980-luvulla. Aluksi näitä kysymyksiä tarkasteltiin vain erityisissä teemanumeroissa ja sittemmin 1990-luvulla myös tutkimuksellisina kirjoituksina muiden aihepiirien ja näkökulmien joukossa. On ilmeistä, että Oikeus-lehden naisoikeusteemanumeroiden yhtenä herätteenä on ollut yhteispohjoismainen Retfaerd-lehti, johon naistutkimus ja naisoikeus niin ikään tulivat erityisen teemanumeron myötä (vuoden 1979 numeron 10 teemana oli ”Kvinderet”).²⁵⁵ Sekä Ret-

²⁵⁴ Naisjuristien kirjoitusten osuus on lisääntynyt 2000-luvulla, mutta se ei kasva suoraviivaisesti. Kuvaavin on ehkä naisjuristien osuus Lakimiehen kirjoittajissa (esim. vuoden 2005 numeroissa naisjuristien osuus vaihtelee: JFT runsas 10 %, LM runsas 30 %, DL runsas 20 % ja Oikeus-lehti vajaa 55 %). Ks. edellä jakson 1.3 alaviitteet.

²⁵⁵ Artikkeleissa selvitettiin naisten oikeudellisen aseman kehitystä, työelämän ja perheen kysymyksiä sekä naiseen kohdistuvaa väkivaltaa, aborttilainsäädännön historiaa ja yleisemmin naisoikeuden teoriaa ja metodeja. Numero pyrki olemaan monipuolinen esittely naisoi-

faerdin että Oikeus-lehden palstoilta voidaan havaita, että suomalaisen naisoikeustutkimuksen ja opetuksen viriämisen taustalla on tutustuminen pohjoismaisiin näkökulmiin, jotka osoittivat tarkastelemaan suomalaistakin yhteiskuntaa ja naisten asemaa osin uudella tavalla. Suomalaiselle naisoikeustutkimukselle Retfaerd ei kuitenkaan näytä olleen forum, jossa olisi julkaistu sellaista, joka ei muualta olisi saanut tilaa. Siinä julkaistiin pohjoismaisella forumilla artikkeleita – sekä naisoikeudellisia että muita –, jotka olivat jo ilmestyneet suomalaisessa artikkelikirjallisuudessa tai koelmateoksissa.²⁵⁶ Kaiken kaikkiaan naisoikeudelliset kirjoitukset edustavat vähemmistöä naisjuristien kirjoitusten joukossa. Näin voidaan sanoa sekä siltä osin kuin arvioidaan naisjuristien panosta kirjoittajakunnassa koko tarkastellulta aikaväliltä että siltä osin kuin sitä arvioidaan esimerkiksi viimeisen kymmenen vuoden osalta.

Naisjuristit eivät siis kirjoittajina edusta yhtenäistä, yhdenlaisiin kysymyksiin tai näkökulmiin niputettavissa olevaa ryhmää. Päinvastoin naisjuristit sijoittuvat nyttemmin sekä aihepiireiltään että tarkastelutavoiltaan oikeustieteen koko kentälle. Laintulkintaa koskevat erilaiset ja samalla muut kuin naisoikeudelliset kysymyksenasettelut ovat etualalla myös naisjuristien tutkimuksissa. Valtaosa naisjuristeista ei näe sukupuolella olevan merkitystä kysymyksenasettelussaan eikä etsi aihepiiristään kysymyksiä, joissa sukupuolella voisi olla merkitystä. Pienempi osa naisjuristeista tarkastelee aihepiirejä ja kysymyksiä, joissa arvioidaan sääntelyn toteutumista ja toimivuutta mm. tasa-arvon toteutumisen kannalta tai pureudutaan erityisesti syrjintäkysymyksiin, jotka nostavat esimmättäkin esiin myös sukupuoleen mahdollisesti liittyviä erilaisia tekijöitä tai vaikutuksia. Naisjuristit, jotka nimenomaisesti kiinnittävät oikeutta koskevan kiinnostuksensa tai lähestymistapansa naisnäkökulmaan tai sukupuolen merkityksellisyyteen kaikessa oikeutta koskevassa tarkastelussa, ovat harvalukuisin osa.

keuden aihepiiristä ja asemasta. Naisoikeutta alettiin opettaa Norjassa, Oslon yliopistossa 1974, ja sittemmin yhteistyönä Tanskassa ja Ruotsin Lundissa 1976–1977. Teemanumerossa korostetaan naisoikeuden radikaaleja lähtökohtia: yksi ulottuvuus oli ajatus opiskelijoiden ja tutkijoiden raja-aidan ylittämisestä, samoin tutkimuksen ja politiikan liittämistä toisiinsa. Teemanumeron mukaan naisoikeus käsittelee kaikkea, mikä koskee naisten todellisuutta, ongelmia ja tarpeita. Näin naisoikeus koskee koko oikeussysteemiä. Ks. Retfaerd 1979 s. 77 s. Retfaerdin toinen naisoikeusteemanumero on vuodelta 1985 (”Kvinde-retfaerd”).

²⁵⁶ Arvioni perustuu Retfaerd-lehden numeroiden tarkasteluun siitä näkökulmasta, milloin ja mitä aiheita koskevia suomalaisten kirjoittajien artikkeleita lehdessä on ilmestynyt, mistä enemmän toisessa yhteydessä. Ensimmäinen suomalaisen naisjuristin naisoikeudellinen artikkeli ilmestyi Retfaerdin vuoden 1985 teemanumerossa eli kaksi vuotta Oikeus-lehden ensimmäisen naisoikeusteemanumeron jälkeen. Vrt. myös Ketscher Retfaerd 2003.

Viimeksi mainitut kysymykset ovat selkeästi uusia, ja sellainen lisäulottuvuus oikeustieteen kentällä, jota ei ilmeisesti olisi syntynyt ilman naisjuristien panosta. Naisoikeudelliset keskustelut eivät toisaalta ole muuttuneet tai laajentuneet koko oikeustieteen kentälle, vaan ovat pysyneet pitkälti naistutkijoiksi itsensä lukevien naisjuristien keskusteluna, johon muutamit miesjuristit ovat osallistuneet, aluksi kysymyksin, sittemmin myös vuoropuhelussa tai ainakin pyrkien perehtymään naisoikeudellisten tutkimusten keskustelutraditioon. Naisjuristien keskeisin ja laajin panos oikeustieteessä on lainopin kysymysten tarkastelussa, jossa juristi kirjoittaa juristina ja edellyttää näin tulevaisuuden arvioiduksi (vain) juristina, ei sukupuoleen liitetyn edun tai haitan perusteella.

7.2 Tarkasteltujen kirjoitusten edustavuudesta

Edellä hahmottelemani arvio naisjuristien esiintulon ja panoksen luonteesta ja merkityksestä oikeustieteen tutkimuskentällä perustuu vain edellä tarkasteltujen aikakauskirjojen sisältämiin kirjoituksiin ja on sikäli jo lähtökohtaisesti rajoittunut. Tämän ohella naisjuristien merkityksestä oikeustieteen kentällä kertovat erityisesti väitöskirjat ja muut monografiatyypiset teokset.

Perustiedot naisjuristien väitöskirjojen aihepiireistä varhais- ja vakiintumisvaiheista nykyvaiheen alkupuolelle löytyvät osana Urpo Kankaan toimittamaa suomalaisen oikeustieteen tilan selvitystä 1900-luvulla. Aikavälillä 1946–1997 väitteli yhteensä 27 naisjuristia (kokonaisuudessaan juristiväittelijöitä 1900–1997 oli 298).²⁵⁷ Verrattaessa naisjuristien väitöskirjojen jakautumia kaikkien aikavälillä 1900–1997 väitelleiden juristien väitöskirjojen sijoittumiseen eri oikeudenalueille, voidaan todeta, ettei naisjuristien väitöskirjoissa ole mitään selkeätä painotusta tiettyihin oppiaineisiin. Varhaisvaiheen jälkeen naisjuristeilta alkoi ilmestyä väitöstutkimuksia laajenevasti oikeuden eri alueilta. Lähinnä voidaan todeta yleistieteiden (yleinen oikeustiede ja oikeushistoria) hieman suuremmaksi nouseva osuus ja toisaalta julkisoikeuden pienempi edustus. Yksityisoikeuden

²⁵⁷ Ks. Kangas 1998 s. 432–509. Eri vuosikymmenille jaotellut matrikkelitiedot osoittavat, että vuoden 1974 loppuun mennessä naisväittelijöitä oli kuusi, kukin eri oikeudenalueelta, aikavälillä 1975–1989 naisväittelijöitä oli kahdeksan, kukin eri oikeudenalueelta lukuun ottamatta oikeushistoriaa (kaksi väittelijää), ja aikavälillä 1990–1997 naisväittelijöitä oli kolmetoista, suurin osa eri oikeudenalueilta, kuitenkin niin, että oikeushistoriaan, sopimus- ja eurooppaoikeuteen on sijoitettavissa useampi väitöstutkimus.

sekä rikos- ja prosessioikeuden osuudet ovat naisjuristeilla samaa suuruusluokkaa kuin väitökset yleensäkin.²⁵⁸ Vertailuun sisältyvät myös ensimmäiset naisoikeudelliset väitöskirjat 1990-luvulla, mutta naisoikeus ei ole itsenäinen oppiaine, jossa voitaisiin väitellä. Niinpä väitöskirjojen kokonaisuudessa nämä väitöskirjat osoittavat osaltaan naisjuristien tutkimuksen koko kirjoa, mutta samalla sen sijoittamista vakiintuneisiin oppiaineisiin.

Naisjuristien väitöskirjojen aiheita, kysymyksenasetteluja ja tarkastelutapoja voidaan tarkastella siitä näkökulmasta, miten ne täydentävät tai ehkä muuttavat aikakauskirjoista hahmottunutta kuvaa naisjuristien tutkimuskentästä. Aikakauskirjoissa eivät kirjoita pelkästään väitelleet tai väittelemiseen tähtäävät naisjuristit, mutta useimmat ahkerimmin kirjoittaneet löytyvät väitöskirjojen laatijoista. Otan lyhyesti esille joitakin poimintoja naisjuristien väitöstutkimuksista.²⁵⁹ Väitöskirjatutkimusten yksityiskohtaisempi tarkastelu ei nähdäkseni ole tässä yhteydessä tarpeen. Poiminnat osoittavat, ettei artikkelituotannon pohjalta syntynyt kuva väitöskirjojen mukaan ottamisen myötä pääpiirteiltään muutu, vaan päinvastoin vahvistuu. Jos aineistona käytettäisiin väitöskirjoja, vaikutelma naisjuristien myöhäisestä mukaantulosta ja juristikirjoitusten hallitsevasta osuudesta heidän työssään voimistuisi.

Erityistä huomiota naisjuristien tutkimuspanoksen merkitykseen oman oppiaineensa piirissä tai laajemmin oikeustieteen kehityksessä on kiinnitetty lähinnä Inkeri Anttilan tuotannon arvioinnissa.²⁶⁰ Osin tämä liittyy siihen, että kiistatta suurin murros suomalaisessa oikeustieteessä 1900-luvulla oli siirtyminen käsiteläinopin lähestymistavoista analyttisen kou-

²⁵⁸ Yksityisoikeuden alalta väitöskirjoja on kaikkiaan 42 %, vastaavasti väitelleiden naisjuristien tutkimusalueena 11/27 (40,7 %); julkisoikeuden alalta väitöskirjoja on kaikkiaan 29 %, vastaavasti väitelleiden naisjuristien tutkimusalueena (laskutavasta riippuen) 4 tai 5/27 (14,8 tai 18,5 %); rikos- ja prosessioikeuden väitöskirjoja on kaikkiaan 19 %, vastaavasti väitelleiden naisjuristien tutkimusalueena (laskutavasta riippuen) 4 tai 6/27 (14,8 tai 22,2 %); ja oikeuden yleistieteiden alalta väitöskirjoja kaikkiaan n. 10 %, ja vastaavasti väitelleiden naisjuristien tutkimusalueena (laskutavasta riippuen) 5 tai 6/27 (18,5 tai 22,2 %). Kaikkien aikavälillä 1900–1997 laadittujen väitöskirjojen jakautumisesta pääryhmiin ks. *Kangas* 1998 s. 500. Naisjuristien osalta luvut ja ryhmittelyt ovat omiani eivätkä ole yksiselitteisiä johtuen sekä siitä, että jotkut väitöstutkimukset voidaan sijoittaa pariinkin oppiaineeseen ja siitä, että eri oikeudenalojen sijoittuminen yksityisoikeus/julkisoikeusjaotteluun on jossain määrin horjuvaa.

²⁵⁹ Oikeustieteellisissä tiedekunnissa väitelleistä tarkemmin ks. *Mikkola* 1978 (jossa selvitetään vuosina 1827–1973 väitelleiden taustatietoja) ja *Kangas* 1998 s. 130–142, jossa referoidaan vuonna 1976 tehtyä selvitystä oikeustiedeyhteisön ja erityisesti väitöskirjaa tekevien oikeustiedekäsityksistä.

²⁶⁰ Ks. erit. *Backman* 1992 s. 313–323.

lukunnan edustamiin tarkastelutapoihin, ja Anttilan tuotanto sekä toiminta professorina sijoittuvat käsitelainopista irtaantumisen vaiheeseen.²⁶¹

Anttilan väitöstutkimuksen vastaväittäjän Brynolf Honkasalon arvioon viitattiin jo edellä. Honkasalo totesi sinänsä kelvolliseksi arvioimansa lainopillisen tutkimuksen puutteeksi lähinnä teoreettisten tarkastelujen niukuuden. Tässä suhteessa Anttilan teos ei kuitenkaan ole poikkeuksellinen. Anttila perustelee tutkimusaiheensa valintaa ensisijaisesti sillä, että loukatun suostumuksesta ei ole yleisiä säännöksiä eikä kysymys yksityiskohdissaan ole tieteisopissakaan selvä. Tieteisoppia on kiinnostanut erityisesti potilaan antama suostumus lääkärin suorittamaan toimenpiteeseen. Anttila toteaa suostumusopin sivuavan yksilön ja yhteiskunnan suhdetta koskevaa kysymystä, mutta näyttää siltä, että tutkimusaiheen valinnan perustana on kysymyksen merkitys tieteisopissa, eivät niinkään elävän elämän tai käytännön osoittamat ongelmatilanteet.²⁶² Tämä lähtökohta näkyy myös itse tutkimuksessa, jossa tarkastellaan pääasiassa oikeuskirjallisuudessa esitettyjä kantoja ja käsityksiä.

Anttila ei pyri määrittelemään suostumuksen käsitettä voidakseen siten johtaa siitä päätelmiä, vaan korostaa sitä, että olennaista on selvittää, mitä ominaisuuksia oikeuttamisperusteeksi kelpaavalla suostumuksella on. Tutkimus päättyy *de lege ferenda* -jaksoon, jossa Anttila pohtii sitä, tarvittaisiinko lakiin määritelmää suostumuksesta ja mitä hankaluuksia tästä seuraisi yleisessä osassa ja/tai erityisessä osassa. Lopuksi Anttila esittää oman ehdotuksensa pykäläksi muotoiltuna.²⁶³

Rikosoikeudellisen tutkimusprofiilin uudistaminen ei Anttilan edustamassa muodossa nojautunut rikosoikeuden teoreettiseen tai filosofiseen tutkimukseen. Anttilan ansiona pidetäänkin ennen kaikkea rikosoikeudellisen, kriminologisen ja kriminaalipoliittisen tutkimuksen asettamista lä-

²⁶¹ Eero Backmanin arvion mukaan traditionaalista käsitelainopista ratkaisevasti eroava oikeustieteellinen tutkimusote on kuitenkin tullut suomalaisen rikoslainoppiin muuta kautta. *Backman* 1992 s. 323.

²⁶² Anttila mainitsee tieteisopin asiaa koskevien ratkaisujen olevan ”lähellä elävää elämää”, mutta suostumusopin teoreettinen mielenkiinto liittyy sen suhteeseen rikosoikeuden peruskäsitteisiin eli erityisesti oikeudenvastaisuuteen. Ks. Anttila 1946 s. 1 s.

²⁶³ Ks. Anttila 1946 s. 188–193. Tutkimuksen johdannossa Anttila selvittää oikeudenvastaisuuskäsitteestä käytyä keskustelua. Varsinainen tutkimus koostuu suostumusoppia eri puolilta tarkastelevista jaksoista, alkaen historiikista ja suostumusopin teorioiden esittelystä, ja edeten suostumuksen käsitteen erittelyyn. Tässä Anttila tarkastelee suostumuksen kohdetta, tekijän erehdystä, suostumuksen muotoa ja tulemistä tekijän tietoon sekä suostumuksen antajan henkilökohtaisia ominaisuuksia. Osallisuutta ja vahingonkorvauskysymyksiä koskevien lyhyempien jaksoiden jälkeen siirrytään erityiseen osaan, jossa selvitetään yksityiskohtaisesti eri rikoksia, jotka tulevat suostumusopin yhteydessä tarkasteltaviksi.

heiseen yhteyteen toistensa kanssa ja samalla kriminaalipoliittiseen päätöksentekoon. Nämä perusnäkemykset vahvistuvat ja näkyvät hänen omassa väitöskirjan jälkeisessä tutkimustoiminnassaan. Sen sijaan väitöskirjan voidaan pääpiirteissään arvioida nojautuvan rikoslainopin vuosisadan alkupuolen traditioon ilman suurempia irtaantumisyhteyksiä vakiintuneista kysymyksenasetteluista taikka sellaista yhteiskuntatieteellisen koulutuksen tuomaa lisäulottuvuutta, jota Anttila hankki myöhemmin.²⁶⁴

Kun Anttilan jälkeen seuraavat naisjuristien väitökset tapahtuivat vasta 1970-luvulla, voidaan sanoa, että tuolloin elettiin jokseenkin kaikilla oikeudenalueilla vaihetta, jossa suuri murros oli jo tapahtunut. Tosin esimerkiksi prosessioikeudellista oppikirjallisuutta hallitsivat pitkään professori Tauno Tirkkosen teokset, joiden perustana säilyi käsitelainopillinen perusnäkemys, mutta hänenkin prosessitutkimuksellisesti merkittäväksi ansioikseen luetaan systemaattisuuden ohella myös käytännöllisten näkökohtien esiintuominen. Useampia prosessioikeudellisia väitöskirjatutkimuksia alkoi ilmaantua 1970-luvulla. Vasta niiden myötä lisääntyivät myös pohjoismaiset ja samalla analyttiset vaikutteet. Irma Lagerin väitöskirjan ”Tuomionpurun edellytyksistä siviili- ja hallintoprosessissa” (1972) arvioidaan kuitenkin nojautuvan vielä pitkälti perinteiseen traditioon, millä viitataan lähinnä siihen, ettei tutkimuksessa nojauduttu ainakaan Ekelöfin ruotsalaista prosessioikeutta uudistaneisiin ajatuksiin tai teleologisesti värittäneeseen laintulkintaan.²⁶⁵ Tarkastelutapa liittyy keskeisesti myös aihealintaan, joten tässä suhteessa oma merkityksensä lienee sillä, että Lager sai tutkimusaiheensa Tirkkoselta.

Lagerin väitöstutkimus on otsikkonsa mukaisesta kysymyksestä tehty systemaattinen, laintulkintaa korostava perusselvitys. Lyhyessä loppujaksossa kootaan arvio tarkasteltujen prosessilajien vertailusta ja esitetään näkökohtia de lege ferenda.²⁶⁶ Tutkimus ei tuo uusia metodisia tuulia oppiaineeseen, mutta jo tutkimuskohteen määrittely ja valittu vertaileva näkökulma tuottavat pikemminkin analyttiseen kuin vain perinteiseen traditioon kiinnittyvää tarkastelua, mikä sinällään vastaa Lagerin artikkeleista hahmottuvaa tutkijakuvaa (mukaan lukien kiinnostus historiaan).

²⁶⁴ Ks. *Halila – Timonen* 2003 s. 13 s. (Anttila teoksessa ”Miten meistä tuli oikeustieteen tohtoreita”).

²⁶⁵ Ks. *Kangas* 1998 s. 356–358 (Lappalainen teoksessa *Oikeustiede Suomessa 1900–2000*).

²⁶⁶ Tutkimus jakaantuu kolmeen osioon: johdannossa esitetään historiaa luotaava vertaileva katsaus, jonka jälkeen varsinainen tarkastelu selvittää ensiksi tuomionpurun muodolliset ja toiseksi aineelliset edellytykset. Ks. Lager 1972.

Oikeustieteelliset väitökset pysyivät aina 1990-luvulle asti sen verran harvalukuisina, että tarkemmin tutkimattomia, oikeudellisen sääntelyn kannalta kiinnostavia kohteita riitti tutkimusten kohteeksi ilman, että tutkijan tarvitsi etsiä erityistä kriittistä metodista näkökulmaa siihen, mitä aiheesta oli aikaisemmin väitetty. Esimerkiksi Pirkko-Liisa Aron väitöstudkimusta säätiön tarkoituksesta ja sen toteuttamisen takeista (1971) voidaan yhdessä hänen vuotta aikaisemmin DL:ssä julkaisemansa säätiön lakauttamisen edellytyksiä selvittävän artikkelitutkimuksensa kanssa luonnehtia ennen kaikkea säätiöitä koskevan tutkimuksen aukon täyttäjäksi. Väitöstudkimus ei tuo Aron edustamaan analyttiseen tutkijakuvaan muutosta, mutta antaa yhdessä artikkelien kanssa perustan suomalaiselle säätiöoikeudelliselle tietämykselle.²⁶⁷

Vaikka analyttistä lähestymistapaa tutkimuskohteiden määrittelyssä ja argumentaation rakentamisessa voidaan pitää vallitsevana erityisesti siviilioikeuden lohkolla 1960-, 70- ja 80-luvuilla, se ei ole yhtenäinen koulu- kunta tai tarkastelutapa, vaan sisältää monenlaisia painotuksia riippuen myös oikeudenalasta. Esim. esineoikeudellista tutkimusta voidaan luonnehtia normatiivis-analyttiseksi ja sopimusoikeudellista realistis-analyttiseksi, millä tarkoitetaan sitä, että edellisessä esim. reaalisten argumenttien käytössä korostetaan enemmän säännösten tulkintaa, lainsäätäjän tunnistettavissa olevan tarkoituksen merkitystä ja yleisten sääntöjen muotoilua ja jälkimmäisessä puolestaan yksittäistapauksellista punnintaa ja har- kintaa. Analyttistä ajattelutapaa voidaan soveltaa aina uusiin kohteisiin ja näin tuottaa uutta ymmärrystä ja tietoa, mutta sitä ei voida enää muutoksen jälkeen luonnehtia samalla tavalla tieteenalaa uudistavaksi kuin erityisesti Simo Zittingin väitöstudkimusta 1950-luvulla tai sen sovellutuksia vielä esim. perhe- ja perintöoikeudessa (Aulis Aarnion väitöstudkimus 1967). Niinpä Leena Kartion esineoikeudellinen väitöstudkimus (1974) rakennuksen omistajan oikeusasemasta edustaa puhdaspiirteisesti oikeudenalueella va- kiintunutta lähestymistapaa. Tutkimuksen lähtökohtana on analyttisen

²⁶⁷ Ks. Aro 1971. Aro erottaa heti johdannossa (s. 1–3) selkeästi toisistaan sinällään ehkä inhimillisesti mielenkiintoisen kysymyksen säätiön perustajien erilaisista vaikuttimista ja toisaalta sen, millä on säätiön toiminnan kannalta oikeudellista vaikutusta: säätäjän tahto jää taustalle, merkitystä on sen sijaan lainsäännöksillä ja säätäjän perustamiskirjassa ja säätiölle laadituissa säännöissä ilmaistulla tahdolla. Vastaavanlainen erottelu on keskeinen lähtökohta oikeustutkimukselle yleisemminkin eli Aron sanoin ”näinhän on asian laita yleensäkin varallisuus oikeuden piirissä”. Ks. myös *de lege ferenda* -jakso (”Näköaloja tulevaisuuteen”, s. 312–314), josta käy ilmi Aron hankkima laaja säätiökäytännön tuntemus, joka antaa perustaa arvioida säätiölain taustalla olevia käsityksiä säätiöistä myös kriittisesti, vaikkakin Aro toteaa säätiölain monin kohdin ansiokkaaksi juuri väljyytensä takia.

ajattelumallin pohjalta tunnistettu tarve käsite-erittelyyn, mutta tutkimusaiheen valikoituminen ei perustu vain oppitraditiossa kiinnostaviksi määriteltyihin käsitejaotteluihin, vaan ristiriitaisuuksiin, jotka voidaan havaita oppikirjallisuuden tiettyjen yleisten väitteiden kesken ja toisaalta suhteessa oikeuskäytännön ratkaisuihin.²⁶⁸

Kaarina Buure-Hägglundin, Kirsti Rissanen ja Virpi Tiilin väitöstutkimuksia yhdistää kansainväliseen ja/tai vertailevaan tarkasteluun houkuttelevien kaupan, kilpailun ja markkinoinnin ilmiöiden ottaminen tutkimuskohteeksi. Buure-Hägglund viittaa väitöskirjassaan (1978) aikaisemmin julkaisemaansa artikkeliin, jossa hän ottaa kantaa kansainvälis-yksityisoikeudellisen tutkimuksen metodiseen kehittämiseen mm. oikeuspoliittisten tavoitteiden huomioimiseksi, mutta väitöskirjatutkimuksessa ”suoritteessa konkreettista tutkimusta voimassa olevasta oikeudesta ei ole kuitenkaan mahdollista työskennellä sellaisten ajatusten pohjalta, jotka ainakin toistaiseksi ovat meidän oikeudelliselle ajattelutavallemme vieraita”. Teoreettisen uudelleenajattelun sijaan Buure-Hägglund perustelee tutkimustaan sillä, että kansainvälisluontoisista esinevakuuksista ei ole juurikaan lainsäädäntöä eikä selvää käytäntöä. Normien muodostaminen on näin ollen tietoisopin tehtävä, jossa kansainvälisestä vertailevasta näkökulmasta on erityistä hyötyä.²⁶⁹

Rissanen väitöskirjan (1978) ”Kilpailu ja tavaramerkit” merkitys on ennen kaikkea siinä, että se on ensimmäinen suomalainen väitöstutkimus markkinaoikeuden ydinalueelta. Metodisesti se edustaa markkinaoikeudelliselle tutkimukselle tyypillistä perinteisen oikeusdogmaattisen tutkimuksen yhdistämistä talouspoliittiseen argumentaatioon. Rissanen määrittelee tutkimuksensa tehtäväksi selvittää lain (tässä siis KedL:n) sisältöä ja esittää eräitä tulkintasuosituksia. Hänen mukaansa käsittelytapa noudattaakin perinteisen juridisen tutkimuksen linjaa. Aihe vain on hankala siksi, että KedL:n nojalla tehtävät päätökset perustuvat verrattain avoimeen taloudelliseen tarkoituksenmukaisuusharkintaan.²⁷⁰ Kuluttajaoikeudessa uusi lainsäädäntö sai aikaan vähitellen vilkastuvaa kommentaarikirjallisuutta, jota edustaa myös Tiilin väitöstutkimus (1979) harhaanjohtavasta mainonnasta.²⁷¹ Tutkimuksen kysymyksenasettelu rakentuu kahden tarkastel-

²⁶⁸ Ks. Kartio 1974 s. 1–11.

²⁶⁹ Buure-Hägglund toteaaakin, ettei hänen väitöskirjatutkimuksensa sisällä kansainvälisen yksityisoikeuden teorian kannalta sellaisia aineksia, jotka poikkeaisivat eurooppalaisessa kansainvälisessä yksityisoikeudessa yleisesti hyväksytyistä peruseräistä. Ks. Buure-Hägglund 1978 s. 8–11.

²⁷⁰ Ks. Rissanen 1978 s. 1–5.

²⁷¹ Ks. Kangas 1998 s. 259 ja 265 (Thomas Wilhelmsson ja Martti Castren teoksessa Oikeustiede Suomessa 1900–2000).

tavaa ilmiötä sääntelevän lain (KSL ja SopMenL) säännösten keskinäisten suhteiden sekä elinkeinonharjoittajien itsesääntelynormistojen selvittämiseen. Lisäksi soveltamisratkaisujen osalta käytetään pääosin vertailuaineistona ruotsalaisia ratkaisuja kotimaisen aineiston niukkuuden vuoksi.²⁷²

Edellä havaittiin, että hallitsevien juristikirjoitusten ohelle ilmaantui naisjuristien artikkelituotannossa 1970-luvun puolivälin jälkeen joitakin kirjoituksia, joissa tarkastelun kohteeksi otettua kysymystä tarkastellaan naisen näkökulmasta tai kysymyksenä syrjinnästä tai tasa-arvon toteutumisesta. Väitöstutkimuksissa näitä näkökulmia ei tuossa vaiheessa ole esillä. Terttu Apala-Arlander tarkasteli artikkelissaan avio-oikeussäännöksiä naisen aseman kannalta. Hänen yleiseen oikeustieteeseen tehty väitöstutkimuksensa ”Yleislausekkeista” (1972) sisältää alaotsikkonsa mukaisesti ”oikeussäännösten muotoamiseen ja soveltamiseen liittyviä kysymyksiä” ja pohjautuu aineistoon, joka on työstetty käsikirjoitukseksi 1960-luvun puolivälissä. Väitöskirjassa pohditaan oikeustieteellisen tutkimuksen ongelmia ja oikeussäännösten väljäsisältöisyyttä. Vaikka siihen yhtenä kolmesta tarkasteltavasta konkreettisesta siviilioikeuden yleislauseke-esimerkistä sisältyy jakso, joka koskee avioliittolaisissa säänneltyä mahdollisuutta avio-oikeuden menetyseuraamuksesta, ei tutkimusta voi luonnehtia naisnäkökulmaiseksi sen paremmin kysymyksenasettelultaan kuin argumentaatioltaankaan.²⁷³ Pikemminkin voi arvella, että vuoden 1975 artikkeliin avio-oikeudesta näkökulmaa muotoiltiin siksi, että numero liittyi kansainväliseen naisten vuoteen.

Pirkko K. Koskisen artikkelituotannossa vähitellen esille tuleva työelämän kysymysten tarkastelu myös naisnäkökulmasta ja kiinnostus tasa-arvokysymyksiin saa ilmentymänsä Koskiselta sittemmin (1983) ilmestyvässä kirjassa ”Naisoikeutta. Naisnäkökulma työoikeuteen”, joka on samalla ensimmäinen suomalainen naisoikeudellinen oppikirja. Koskisen yritysdemokratian ongelmia käsittelevässä väitöskirjassa (1973) tätä ulottuvuutta ei ole, vaan se on luettavissa kollektiivisen työoikeuden tutkimustraditioon. Sen perusta on Arvo Sipilän hahmotteleman perussuhdeteorian itsenäistämässä työoikeudessa ja tarkastelutavan edelleenkehittyissä kollektiivisen työoikeuden tutkimukseen Jorma Vuorion toimesta 1950-luvulla, jolle siis työoikeuden varsinainen murros sijoitetaan.²⁷⁴

²⁷² Ks. Tiili 1979 s. 1–7.

²⁷³ Ks. Apala-Arlander 1972 erit. s. IX–XIII ja s. 193–205.

²⁷⁴ Ks. Koskinen 1973 ja Kangas 1998 s. 300 s. (Niklas Bruun teoksessa Oikeustiede Suomessa 1900–2000).

Buure-Hägglundin, Rissasen ja Tiilin ohella vakiintumisen vaiheen (1975–1989) väittelijöitä ovat myös Terttu Utriainen, Lena Sisula-Tulokas, Tuula Linna, Pia Letto-Vanamo ja Kaisa Korpijaakko. Kunkin väitöstutkimuksella on merkityksensä tieteenalansa tutkimustraditiossa, mutta väitöstutkimukset eivät muuta sitä tutkijakuvaa, joka kunkin artikkelituotannossa rakentuu. Tämä on ymmärrettävää siksikin, että suomalaisessa oikeustutkimuksen traditiossa artikkeleita aletaan usein julkaista siinä vaiheessa, kun väitöstutkimus on valmisteilla tai jo valmistunut, ja niissä käsitellään usein myös samaa aihepiiriä kuin väitöstutkimuksessa.²⁷⁵ Väitöstutkimus on opinnäyte, joka sovitetaan oppiaineessa vallitseviin tärkeitä tutkimuskysymyksiä koskeviin käsityksiin ja tarkastelutapoihin, joista irtaantuminen on mahdollista, mutta tavallisempaa vasta jatkotutkimuksissa.

Ensimmäiset naisoikeudelliset väitöskirjat vuodelta 1990 (Liisa Niemisen ja Anu Pylkkäsen) tulevat aikakauskirjoissa esitellyiksi edellä viitatuissa vastaväittäjien Lakimieheissä julkaistuissa lausunnoissa. Kummallakaan väittelijällä ei ennen väitöstä ole julkaistuja artikkeleita traditio-naalisissa aikakauskirjoissa. Näin ollen voidaan sanoa, että näiden väittelijöiden edustamat naisoikeudelliset näkökulmat tulevat tälle forumille väitöskirjojen kautta. Sen sijaan Oikeus-lehdessä ne ovat olleet esillä jo aikaisemmin kummankin artikkelikirjoituksissa, joten väitöstutkimukset eivät tuo kuvaan varsinaisesti uusia piirteitä.

Niemisen väitöskirja on poikkeuksellinen siinä, että kirjoittaja ottaa alkusanoissaan naiseuden esille tekijänä, joka hänen mukaansa on osaltaan hankaloittanut etenemistä työyhteisössä. Nieminen viittaa myös naisten ja miesten kirjoitustapojen eroihin.²⁷⁶ Väitöstutkimus alkaa johdannolla, jossa kuvataan tutkimusprosessin ristiriitaisia alkutilanteita monine kysymyksineen. Sen päätteeksi esitellään tutkimustehtävän ensimmäinen hahmotus: ”tarkoituksena on tutkia perusoikeuksien emansipatorisia mahdollisuuksia”.²⁷⁷ Näin ollen jo aihepiiri osoittaa Niemisen valinneen tutkimus-

²⁷⁵ Utraisen väitöskirja (1984) on historiallis-dogmaattinen ja vertaileva tutkimus syyllisyyskäsitteestä, Sisula-Tulokkaan kuljetusoikeudellisessa väitöstutkimuksessa (1985) puolestaan tarkastellaan analyttiselta pohjalta viivästysvahinkoja. Linnan prosessioikeudellisessa väitöstutkimuksessa ulosottorealisoinnista (1987) kehitellään perusteita de lege ferenda -tutkimukselle. Letto-Vanamon asianajajalaitoksen syntyä ja Korpijaakon saamelaiden oikeusasemaa koskevat väitöstutkimukset (1989) esittävät uutta tietoa ja tulkintoja Ruotsi-Suomen oikeudellisesta historiasta yhtäältä tietyn keskeisen oikeudellisen instituution, toisaalta erityisen kansanryhmän osalta. Esim. Korpijaakon tutkimus herätti paljon keskustelua, mutta tämä ei ilmennyt vasta väitöskirjan, vaan jo aikaisempien kirjoitusten yhteydessä (liittyen erityisesti aiheen yhteiskunta- ja oikeuspoliittiseen merkitykseen).

²⁷⁶ Ks. Nieminen 1990 s. VII s.

²⁷⁷ Varsinainen tutkimus koostuu kolmesta pääjaksosta: (II) Sukupuoli yhteiskunnallisena

kohteekseen sukupuolen ja oikeuden suhteen arvioinnin. Hän korostaa myös tarkastelutavassaan toteuttaneensa naisen kirjoitustapaa. On ilmeistä, että Niemisen käsityksen mukaan oikeus puolestaan järjestelmänä edustaa pikemminkin miehistä ajattelutapaa. Tämän tyyppisen eron tuominen oikeustieteelliseen, perusoikeuksia koskevaan keskusteluun herätti kritiikkiä, joka ei koskenut pelkästään itse ajatusta vaan myös sen esittämisen tapaa.²⁷⁸

Sukupuoli tulee esiin myös Pylkkäsen väitöstutkimuksen alkusanoissa, nyt viittauksena tiedekunnan naispiirin keskusteluiden kannustavuuteen.²⁷⁹ Pylkkäsen tutkimus koskee samaa naistutkimuksen virittämää kysymystä kuin Niemisenkin eli kysymystä sukupuolen merkityksestä oikeudellisessa ajattelussa tai oikeudellisessa sääntelyssä, mutta konkreettisemmin rajattuna sekä aineiston että vastattavaksi asetetun kysymyksen osalta. Näin ollen Pylkkäsen tutkimus ”Puoli vuodetta, lukot ja avaimet. Nainen ja maalaistalous oikeuskäytännön valossa 1660–1710.” on naisen oikeudellisen aseman selvittämiseen keskittyvästä lähtökohdastaan huolimatta helpommin luettavissa myös osaksi perinteisen oikeushistoriallisen tutkimuksen traditiota. Tästä huolimatta tutkimus sai osakseen kritiikkiä myös kysymyksenasettelustaan.²⁸⁰

Pylkkänen näkee itsekkin tutkimuksensa tietyllä tavalla rajoittuneena. Hän korostaa sen asettumista naistutkimuksena sellaiseen vaiheeseen, joka vasta mahdollistaa eteenpäin menevät selvitykset. Näin hän sijoittaa tutkimusasetelmansa eksplisiittisesti osaksi naistutkimuksen jatkumoa. Tutkimus liittyy myös lähestymistapoihin, joissa selvitetään yhteiskunnallistaloudellisen rakenteen vaikutusta sen oikeudelliseen (päälly)srakenteeseen.²⁸¹

kategoriana, (III) Lainsäädännön mahdollisuudet? ja (IV) Perusoikeusjärjestelmä sukupuolten eriarvoisuuden vahvistajana. Tutkimus päättyy jaksoon tulevaisuuden näkymistä. Ks. Nieminen 1990 erit. s. 1–48.

²⁷⁸ Joistakin konkreettisista tulkintaesimerkeistä huolimatta Nieminen toteaa liikkuvansa tutkimuksessaan yleisellä, ”laajempien rakenteiden” tasolla, jonka jälkeen vasta on mahdollista ymmärtää, mitä konkreettisia toimia olisi tehtävä. Hän katsoo tutkimuksellaan lähinnä raivanneensa tien konkreettisten jatkotoimien kehittelylle. Johtopäätöksissään Nieminen korostaa refleksiivisen oikeuden mahdollisuuksia: ”tavoitteena on, että ihmiset saisivat määritellä itse elämänsä yksityiskohdat”. Ks. Nieminen 1990 erit. s. 460–484.

²⁷⁹ Ks. Pylkkänen 1990 s. III.

²⁸⁰ Vastaväittäjien mukaan tutkimuksessa pyritään selvittämään maalaisnaisen elämää käytännössä, ei vain lainsäädännössä, mutta jo tarkasteltava aineisto rajoittaa tulosten kattavuutta, koska tutkimus perustuu keskeisesti tuomioistuimissa esillä olleisiin kysymyksiin. Ks. Mahkonen – Taussi-Sjöberg LM 1990 s. 1090–1100.

²⁸¹ Pylkkänen kehittää tarkasteltavan ilmiön (naisen asema ja tehtävät) käsitteelliseksi erittelemiseksi elämäнкаarijaottelun (naimaton, avioliitossa, leski), mutta hän hyödyntää

Vuosi 1990 on edellä poimittu naisjuristien kirjoittamisessa siirtymäksi nykyvaiheeseen ennen kaikkea siksi, että edustettuina alkavat säännöllisesti olla kaikki kolme erotettua tekstityyppiä, joskin lainopilliset juristitekstit pysyvät valtavirtana. Omalta osaltaan siirtymää osoittaa se, että seuraavan naisoikeudellisen väitöskirjatutkimuksen tekijä julkaisee tämän näkökulman esittäviä artikkeleita vuosia väitöstutkimusta aikaisemmin myös traditionaalisissa aikakauskirjoissa. Soile Pohjonen osoittaa esimerkillään (artikkelit LM ja DL 1991) sitä, että 1990-luvulla aikakauskirjat näyttäytyvät mahdollisena julkaisuforumina naisoikeudellisille teksteille, jotka voivat päätyä väitöskirjan laajuisiksi tutkimuksiksi (1998). Toisaalta väitöskirjan laatiminen oikeustieteellisessä tiedekunnassa on edelleen erityinen projekti verrattuna artikkelituotantoon, jossa on mahdollista käsitellä ripeämmin ajankohtaisia kysymyksiä taikka käydä teoreettista tai oikeuspoliittista keskustelua joidenkin lainsäädäntöhankkeiden ympäriltä. Niinpä esim. Kevät Nousiainen ja Johanna Niemi-Kiesiläinen ottavat artikkeleissaan aktiivisesti esiin naistutkimuksellisia lähtökohtia ja omaksumiaan naisoikeudellisia painotuksia ja tarkastelevat myös konkreettisia oikeudellisia kysymyksiä sukupuolittuneina ilmiöinä ja ongelmina, mutta väitöstutkimuksillaan he eivät pyrkineet osallistumaan naisoikeudelliseen keskusteluun.²⁸²

Naisjuristien väitöskirjat viimeisen vuosikymmenen osalta jäävät mahdollisen jatkotutkimuksen varaan. Tässä tutkimuksessa keskeisin huomio on ollut naisjuristien panoksen tarkasteleminen pitemmällä tähtäimellä. Näin havaitaan edustetuksi tulleiden näkökulmien ja tutkimussuuntausten tausta oikeustieteen traditiossa. Uudet kysymyksenasettelut tulevat tähän nähden täydennyksenä, joiden monisuuntaisuus ja aihepiirien kirjo epäilemättä edelleen lisääntyy samalla, kun koko oikeustieteen kenttä sekä sirpaloituu ja erikoistuu että samaan aikaan etsii yhteyksiä yli tieteenalarajojen.

vahvasti myös Cambridgen koulukunnan taloustyyppiluokittelua tarkastelemiensa talousalueiden (Ala-Satakunta, Savo-Karjala, Pohjois-Pohjanmaa) erilaisten merkityksellisten piirteiden esiintuomiseen. Kysymyksenasettelussa esitetystä naistutkimuksellisesta lähtökohdasta huolimatta tutkimuksen tuloksena ei ole niinkään naisen ja miehen sukupuolieron merkityksen korostaminen tarkasteluajanjaksolla, vaan arvio siitä, että ratkaiseva tekijä oli sukupolviero. Ks. Pylkkänen 1990 erit. s. 334–342.

²⁸² Nousiaisen väitöstutkimus ”Prosessin herruus” on vuodelta 1993 ja Niemi-Kiesiläisen väitöstutkimus ”Luonnollisen henkilön velkavastuu insolvenssioikeudessa” vuodelta 1995.

LÄHTEET

Aineisto:

Defensor Legis; vuosikerrat 1920–2005

Lakimies; vuosikerrat 1903–2005

Oikeus; vuosikerrat 1972–2005

Retfaerd. Nordisk juridisk tidsskift; vuosikerrat 1976–2005

Tidskrift för juridisk förening i Finland; vuosikerrat 1865–2005

Lähdekirjallisuus:

Anttila, Outi: Sukupuolisyrynnän kielto Suomen ja EU:n oikeudessa. Oikeustiede–Jurisprudentialia XXXVIII:2005 s. 81–147.

Backman, Eero: Oikeustiede yhteiskuntatieteenä. Tutkimuksia oikeustieteen luonteesta erityisesti rikosoikeuden kannalta. Lakimiesliiton Kustannus, Helsinki 1992.

Engman, Marja: Suomen vanhimmat tutkijanaiset. Teoksessa Liisa Husu ja Kristina Rolin (toim.), Tiede, tieto ja sukupuoli. Gaudeamus, Helsinki 2005 s. 37–57.

Ellilä, Tauno: Katsaus Lakimies-lehden vaiheisiin. Teoksessa Aarne Rekola et al. (toim.), Juhlajulkaisu Suomalainen Lakimiesyhdistys 1898 – 22/10 – 1948. Vammala 1948 s. 62–89.

Hagner, Minna: ”Naisasian tarkoitus on ihmiskunnan sopusointuinen kehitys”. Porvarillisen naisliikkeen tuottamat kertomukset naisten historiasta. Teoksessa Katainen, Elina et al. (toim.), Oma pöytä. Naiset historiankirjoittajina Suomessa. SKS, Jyväskylä 2005 s. 100–118.

Hagner, Minna – Försti, Teija: Suffragettien Sisaret. Unioni Naisasialiitto, Kokemäki 2006.

Hakosalo, Heini: Kivuton murros? Naisten oikeus akateemisiin opintoihin 1800–1900-luvun taitteen Suomessa. Haik 4/2006 s. 397–407.

Halila, Heikki – Timonen, Pekka (toim.): Miten meistä tuli oikeustieteen tohtoreita. Suomalainen Lakimiesyhdistys, Jyväskylä 2003.

Helin, Markku: Lainoppi ja metafysiikka. Tutkimus skandinaavisen oikeusrealismin tieteenkuvasta ja sen vaikutuksesta Suomen siviilioikeuden tutkimuksessa vuosina 1920–1960, Suomalainen Lakimiesyhdistys, Vammala 1988.

Häyhä, Juha (toim.): Minun metodini, WSOY, Porvoo 1997.

Ikkala, A. K.: Suomalaisen Lakimiesyhdistyksen 50-vuotistaipaleelta. Teoksessa Aarne Rekola et al. (toim.), Juhlajulkaisu Suomalainen Lakimiesyhdistys 1898 – 22/10 – 1948. Vammala 1948 s. 7–61.

Kaarninen, Mervi: Pitkä tie professoriksi. Historian naistohtorit 1940–1970. Teoksessa Katainen, Elina et al. (toim.), Oma pöytä. Naiset historiankirjoittajina Suomessa. SKS, Jyväskylä 2005 s. 303–324.

Kangas, Urpo (toim.): Oikeustiede Suomessa 1900–2000. WSOY, Juva 1998.

Kannel, Väinö: Lakimieshakemisto 1903–1944. Vammala 1946.

Kartio, Leena: Esineoikeuden esine tutkimuspöydällä. Teoksessa Juha Häyhä (toim.), Minun metodini, WSOY, Porvoo 1997 s. 110–130.

Katainen, Elina – Kinnunen, Tiina – Packalen, Eva – Tuomaala, Saara: Naiset historiankirjoittajina. Akateeminen marginaali ja uuden tiedon tuottaminen. Teoksessa Katainen, Elina et al. (toim.), Oma pöytä. Naiset historiankirjoittajina Suomessa. SKS, Jyväskylä 2005 s. 11–49.

- Kekkonen, Jukka*: Suomen oikeuskulttuurin suuri linja 1898–1998. Teoksessa Suomen oikeuskulttuurin suuri linja. Suomalainen Lakimiesyhdistys 100 vuotta. Vammala 1998 s. 1–183.
- Ketscher, Kirsten*: Retfaerd og kvinderne – Nogle spredte jubilaemsglimt. Retfaerd 2003 s. 15–20.
- Korppi-Tommola, Aura*: Vuosisadan naisparlamentaarikkoja. Teoksessa Sulkunen, Irma – Lähteenmäki, Maria – Korppi-Tommola, Aura, Naiset eduskunnassa. Suomen eduskunta 100 vuotta 4. Edita, Helsinki 2006 s. 212–279.
- Koskinen, Pirkko K.*: Naisoikeutta. Naisnäkökulma työoikeuteen. Suomen Lakimiesliiton Kustannus Oy, Jyväskylä 1983.
- Kyrklund, Tove-Maj*: JFT. Register till Tidskrift utgiven av Juridiska Föreningen i Finland åren 1865–1964. Borgå 1968.
- Lähteenmäki, Maria*: Naiset tasa-arvoisemman yhteiskunnan puolesta 1907–2003. Teoksessa Sulkunen, Irma – Lähteenmäki, Maria – Korppi-Tommola, Aura, Naiset eduskunnassa. Suomen eduskunta 100 vuotta 4. Edita, Helsinki 2006 s. 84–210.
- Mickwitz, Margaretha – Nordgren, Elisabeth – von Essen, Agneta*: 100 år av jämställdhet? Sahlgrens förlag Ab, Estland 2006.
- Mikkola, Pirjo*: Väitöskirjan tekijöistä ja väitöskirjoista Suomessa vv. 1827–1973. Tutkimuksia oikeustieteestä 1. Helsinki 1978.
- Niemi-Kiesiläinen, Johanna*: Oikeus ja sukupuoli. Teoksessa Ervasti, Kaijus – Meincke, Nina (toim.), Oikeuden tuolla puolen. Helsinki 2002 s. 325–352.
- Nousiainen, Kevät*: Metodin? Esitys? Teoksessa Juha Häyhä (toim.), Minun metodini. WSOY Porvoo 1997 s. 219–244.
- Nousiainen, Kevät*: Sukupuolierosta oikeudessa. LM 1998 s. 1014–1026.
- Oittinen, Riitta*: Historiaa jokanaiselle. Tyyni Tuulio. Teoksessa Katainen, Elina et al. (toim.), Oma pöytä. Naiset historiankirjoittajina Suomessa. SKS, Jyväskylä 2005 s. 161–202
- Seppälä, Marjatta*: Defensor Legis Index 1920–1960. Vammala 1962.
- Seppälä, Marjatta*: Lakimieshakemisto 1945–1959. Vammala 1961.
- Silius, Harriet*: Att vara kvinna och jurist. Teoksessa Nordborg, Gudrun (red.), 13 Kvinnoperspektiv på rätten. Iustus Förlag, Juridiska Föreningen i Uppsala, Göteborg 1995 s. 1–19.
- Silius, Harriet*: Den kringgårdade kvinnligheten. Att vara kvinnlig jurist i Finland. Åbo Akademis Förlag, Åbo 1992.
- Silius, Harriet*: Women Jurists in Finland at the Turn of the Century: Breakthrough or Intermezzo? Teoksessa Schulz, Ulrike and Shaw, Gisela (eds.), Women in the World's Legal Professions. Hart Publishing, Oxford-Portland Oregon 2003 s. 387–399.
- Stolte-Heiskanen, Veronica*: Handmaidens of the 'Knowledge Class'. Women in Science in Finland. Teoksessa Stolte-Heiskanen, Veronika (ed.), Women in Science. Token Women or Gender Equality? Berg, Oxford-New York 1991 s. 35–62.
- Sulkunen, Irma*: Suomi naisten äänioikeuden edelläkävijänä. Teoksessa Sulkunen, Irma – Lähteenmäki, Maria – Korppi-Tommola, Aura, Naiset eduskunnassa. Suomen eduskunta 100 vuotta 4. Edita, Helsinki 2006 s. 10–81.
- Suviranta, Antti*: Suomalaisen Lakimiesyhdistyksen sata vuotta. Teoksessa Suomen oikeuskulttuurin suuri linja. Suomalainen Lakimiesyhdistys 100 vuotta. Vammala 1998 s. 196–244.
- Therman, Bo*: Defensor Legis toiselle puolivuosisataistaipaleelleen. DL 1970 s. 1–4.
- Utrio, Kaari* (toim.): Suomen naisen vuosisadat. 2 Toivon rakentajat. Suomalainen nainen itsenäisyyden aikana. Tammi, Hämeenlinna 2005.

- Vehviläinen, Merja*: Tekniikan miehisten käytäntöjen jäljillä: sukupuolen ja teknologian tutkimuksesta. Teoksessa Husu, Liisa – Rolin, Kristina (toim.), Tiede, tieto ja sukupuoli. Gaudeamus, Helsinki 2005 s. 150–169.
- Wilhelmsson, Thomas*: Register till Tidskrift utgiven av Juridiska Föreningen i Finland åren 1965–1974. Bilaga. JFT 1974 s. 1–53.
- Winter-Mäkinen, Anneli*: Naisjuristien 1. vuosisata. Poimintoja naisjuristien historiasta. Lakimiesliiton Kustannus, Helsinki 1995.

WOMEN JURISTS IN FINNISH LAW JOURNALS BETWEEN 1865–2005

Does gender have an impact on the legal questions of interest to women jurists and, in particular, does this impact on the way they deal with legal problems? The study reviews the role of women jurists as authors in Finnish law journals. The aim of the study is to investigate when the texts (articles and other writings) of women jurists began to be published, how their share has since then increased and the kind of themes they introduced in the journals. The journals examined are the *Tidskrift för juridiska föreningen i Finland* (JFT, founded in 1865), *Lakimies* (LM, founded in 1903), *Defensor Legis* (DL, founded in 1920) and *Oikeus* (founded in 1972).

The study shows that women jurists appeared quite late among the authors of the journals. The first article from a woman jurist in the journals was not published in LM until the year 1944, the first in JFT in 1950, the first in DL in 1968 and the first in *Oikeus* in 1977. The increase in the share of women writers was very slow until the 1980s when a rapid growth began. The main reason for the slow development of the previous years was the relatively small number of female lawyers and academic women jurists. The first woman law graduate in Finland was from the year 1906. Even in the 1950s and 1960s women made up fewer than 10 per cent of the profession. In 1975 the share of women in the legal profession was 13.6, in 1985 24.0, and in 1999 42.0 per cent.

The history of woman jurists as authors in the journals is divided in this study into three periods. The articles of woman jurists are analysed as representing three types of texts, not necessarily co-terminous with a particular period.

The first or early period (beginning from the first articles in the 1940s and 1950s) continues to the middle of the 1970s. It was characteristic of this period that only a few women jurists appeared as authors and of them only two were publishing more frequently. The articles represented typical juridical argumentation without any gender-bias. The questions being researched did not differ from the main lines in the journals.

The second, the period of consolidation lasted from the middle of the 1970s to the end of the 1980s. It was clearly characterized by a growing number of women jurists as authors at a time when a growing number of women were writing frequently in all journals. The women law-writers represented various fields of law. But supplementary to the gender-neutral juridical articles, there were also a few articles in which women authors brought into discussion problems concerning discrimination and equality.

The latest, more resent period began in the 1990s and was characterized by the increased share of woman jurists as authors (fe.g. in LM the share of woman authors in 2005 was about 30 per cent). The content of the articles covered all fields of legal questions including (1) plain juridical articles, and (2) articles dealing with equality problems and also (3) women's law and gender discussions.

Although all three types of texts can be identified, the study concludes that the greatest share during the whole period is taken up by the gender-neutral juridical articles. There is no one type of woman jurist author with the same common interest in questions of law. A considerable number of women authors pay no attention to gender in their literary work, which seems to be influenced mostly by professional considerations. A smaller share of women authors do take into their juridical discussion equality problems, too, and a few of them problematize in their scientific research gender as a legally-understood concept. The typology is also a chronology of the text-types of women jurists but at the same time all three types of texts continue to be present in the juridical discussion. The study underlines the fact that the influence and importance of women jurists as authors in the law journals is to be evaluated by taking into account all types of articles and not only the relatively few resent articles dealing with women's law.